

Nr 280.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inrättande av två statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa; given Stockholms slott den 18 mars 1921.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Henning Elmquist.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 18 mars 1921.

Närvarande:

Statsministern VON SYDOW, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, HANSSON, BESKOW.

Departementschefen, statsrådet Elmquist anförde efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet:

I den till riksdagen den 7 januari 1921 avlåtna propositionen angående tilläggsstat för år 1921 har Kungl. Maj:t på min hemställan under punkt 23 av femte huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, för anordnande av en statens uppfostringsanstalt för vanartade sinnesslöa gossar å tilläggsstat för år 1921 beräkna ett reservationsanslag av 55,000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag i punkterna 82—84 under femte huvudtiteln föreslagit riksdagen

dels att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, för anordnande av en statens uppfostringsanstalt för vanartade sinnesslöa flickor å extra stat för år 1922 beräkna ett reservationsanslag av 50,000 kronor,

dels att, i avbidan på proposition i ämnet, för uppehållande under senare halvåret 1922 av verksamheten vid statens uppfostringsanstalt för vanartade sinnesslöa flickor å extra stat för år 1922 beräkna ett förslagsanslag av 15,000 kronor,

dels ock att, likaledes i avbidan på proposition i ämnet, för uppehållande under år 1922 av verksamheten vid statens uppfostringsanstalt för vanartade sinnesslöa gossar å extra stat för år 1922 beräkna ett förslagsanslag av 60,000 kronor.

Jag anhåller nu att få till behandling upptaga dessa frågor.

Inledning.

Med anledning av inom riksdagen väckta motioner har riksdagen i skrivelse den 10 maj 1916, nr 119, anhållit, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, på vad sätt vård lämpligen borde anordnas för sinnesslöa, som på grund av vanart icke lämpligen kunde intagas eller behållas å de vanliga sinnesslöanstalterna, samt vilka åtgärder i övrigt borde vidtagas för beredande av nödigt antal platser för andra till vuxen ålder komna bildbara sinnesslöa.

Sedermera har riksdagen i skrivelse den 22 maj 1918, nr 230, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till anordnande av särskild obligatorisk undervisning för sinnesslöa barn.

Med anledning av berörda riksdagsskrivelser har chefen för civildepartementet jämlikt bemyndigande den 28 maj 1920 tillkallat sak-

kunniga för verkställande av utredning och avgivande av förslag beträffande lagstiftning om obligatorisk undervisning och vård av bildbara sinnesslöa och fallandesjuka ävensom i fråga om det för sådan lagstiftnings genomförande nödiga anstaltsväsendet.

Dessa sakkunniga, som först till behandling upptagit frågan angående omhändertagande av vanartade sinnesslöa, hade till mig inkommit med skrivelser i ämnet den 1 och den 11 november 1920 samt därvid — med förmälan, att de sakkunniga avsåge att kunna avgiva betänkande med förslag rörande inrättande genom statens försorg av två uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa barn så tidigt, att proposition i ämnet skulle kunna avlåtas till riksdagen under år 1921 — hemställt, att medel för ändamålet måtte beräknas ej mindre i riksstaten för år 1922 än även å tilläggsstat för år 1921. I anledning av denna hemställan gjordes förut nämnda förberedande framställningar till 1921 års riksdag.

De sakkunniga, vilka utgöras av ledamoten av riksdagens första kammare, t. f. överinspektören för sinnessjukvården i riket, medicine doktorn D. A. Petré, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren Sven Bengtsson i Norup, landskamreraren i Jönköpings län, ordföranden i styrelsen för föreningen Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka K. A. Gislén, föreläsningskonsulenten hos skolöverstyrelsen, pedagogiska inspektören över de med bidrag av statsmedel understödda uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn m. m. N. Lundahl och folkskolinspektören E. V. Moberger, hava nu den 12 februari 1921 avgivit betänkande med förslag rörande inrättande av uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa. Detta de sakkunnigas förslag avser även, såsom jag i det följande närmare skall angiva, en lösning av frågan rörande omhändertagandet av de vanartade fallandesjuka.

Över betänkandet hava infordrade utlåtanden avgivits den 24 februari 1921 av statskontoret, medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen, den 28 februari 1921 av skolöverstyrelsen samt den 9 mars 1921 av arméförvaltningens fortifikationsdepartement. Vid medicinalstyrelsens utlåtande har fogats en av förste revisorn hos styrelsen H. Burman upprättad p. m. rörande vissa i de sakkunnigas förslag upptagna kostnadsberäkningar.

På dessa yttranden får jag tillfälle att ingå vid den följande redogörelsen för de sakkunnigas förslag.

Innan jag närmare ingår på detta förslag, torde jag få i största korthet lämna en översikt över sinnesslövärdens utveckling och nuvarande organisation.

Sinnesslö-
anstalternas
organisation.

Såsom bekant uppdelas de sinnesslöa i två huvudgrupper: *bildbara* och *obildbara*. Förstnämnda grupp — till vilken böra räknas alla, som kunna förvärva sig några praktiska färdigheter, oberoende av om de för övrigt visa sig mottagliga för teoretisk undervisning eller icke — har långt tidigare än de obildbara blivit föremål för omvårdnad från det allmännas sida. De första sinnesslöanstalterna hava sålunda i vårt land liksom i utlandet börjat såsom skolor. Med ett enda undantag hava också dessa skolor i Sverige karaktären av *skolhem*, då de flesta bildbara sinnesslöa barn förutom undervisning även behöva vård. I naturlig anslutning till skolhemmen för sinnesslöa barn hava vidare så småningom uppstått *arbetshem* för sådana sinnesslöa, vilka efter avslutad undervisning och utbildning i skolan icke lämpligen kunnat utskrivas från anstalten utan vilka för bibehållandet av den arbetsförmåga och de färdigheter, de därstädes förvärvat, behöva kvarstanna under den noggranna tillsyn och ledning, som ensamt en anstalt förmår lämna. För vård av obildbara sinnesslöa hava *asylor* först långt senare börjat att upprättas i någon nämnvärd utsträckning.

Utom dessa tre huvudformer för vården av sinnesslöa har under senare år, ehuru i ganska ringa utsträckning, av några arbetshem anordnats s. k. *kontrollerad familjevård* för vissa arbetshemselever, vilka i arbetshemmet förvärvat sådan arbetsförmåga, att de kunna helt eller delvis försörja sig utanför anstalten, men vilka likväl äro i behov av åtskillig personlig omvårdnad samt noggrann tillsyn och ledning i arbetet.

Vården om de bildbara sinnesslöa har i vårt land huvudsakligen blivit en landstingens angelägenhet. De första skolhemmen för sinnesslöa barn tillkommo visserligen på enskilt initiativ, men inom kort anordnades sådana av ett flertal landsting, utan att någon skyldighet härutinnan blivit genom lagstiftning dem ålagd. Numera hava alla landsting och de flesta städer, som ej deltaga i landsting, antingen egen uppfostringsanstalt för sinnesslöa eller del i sådan. Därjämte finnas även några få av föreningar upprättade uppfostringsanstalter för sinnesslöa, av vilka en är avsedd att mottaga endast sådana sinnesslöa, som tillika äro blinda. Vad arbetshemmen beträffar, har ännu blott en enda av våra sinnesslöanstalter särskilt arbetshem för män och särskilt för kvinnor. En sinnesslöanstalt åter har avdelning för manliga och avdelning för kvinnliga sinnesslöa inom samma arbetshem. Särskilt arbetshem för enbart manliga sinnesslöa finnes däremot numera

vid flera av våra sinnesslöanstalter, och vid de anstalter, som ännu sakna detta led, är sådant i allmänhet under planläggning. I övrigt finnes ett fristående arbetshem för manliga och ett sådant för kvinnliga sinnesslöa, vilka arbetshem båda innehavas av en och samma förening.

Sammanlagda antalet platser i skolhem för sinnesslöa uppgår för närvarande till omkring 1,400, medan antalet befintliga arbetshemsplatser utgör endast något över 300.

Vad beträffar vården av de obildbara sinnesslöa, är det ännu endast ett mindre antal av länens och storstädernas sinnesslöanstalter, som hava egen asylavdelning. Flertalet anstalter för obildbara sinnesslöa i vårt land äro helt fristående och upprättade av för ändamålet bildade föreningar eller av enskilda personer. Sammanlagda antalet asylplatser utgör för närvarande omkring 1,200.

Statsunderstöd till sinnesslöanstalterna utgår för närvarande i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen den 24 oktober 1919 angående understöd åt anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och åt epileptikeranstalter (Sv. förf.-saml. nr 659) till *uppfostningsanstalt* för sinnesslöa barn, som icke äro fallandesjuka eller blinda, för varje lästermin med 200 kronor för vart och ett av det antal sinnesslöa barn, som i medeltal för dag under nästföregående lästermin å anstalten eller på dess bekostnad åtnjtit underhåll, därest anstalten anordnats och understödes av landsting eller stadsfullmäktige i stad, som ej deltagar i landsting, samt med högst nyss nämnda belopp, därest anstalten är enskild. Understöd för barn, intaget i uppfostningsanstalt för sinnesslöa, må åtnjutas under högst åtta år utan avseende å huruvida barnet är intaget i försöksavdelning eller egentlig skolavdelning.

Statsunder-
stöd till
sinnesslö-
anstalterna.

Till *arbetshem* för äldre bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka eller blinda, utgår statsbidrag, därest arbetshemmet anordnats och understödes av landsting eller stadsfullmäktige i stad, som ej deltagar i landsting, för varje halvår med 150 kronor för var och en av det antal sinnesslöa, som i medeltal för dag under nästföregående halvår varit intaget å arbetshemmet, och, därest detsamma är enskilt, med högst nyssnämnda belopp.

Statsbidrag till *kontrollerad familjevård* har, efter beslut av 1914 års senare riksdag, utgått alltsedan år 1915. Enligt nu gällande bestämmelser utgår understöd till arbetshem, som anordnar sådan vård, för varje halvår med belopp, motsvarande arbetshemmets kostnad för sålunda under nästföregående halvår utackorderade sinnesslöa, dock högst

100 kronor för var och en av det antal sinnesslöa, som i medeltal för dag under nämnda halvår utackorderats från arbetshemmet.

Vad beträffar anstalter för *obildbara* sinnesslöa, utgår understöd i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen den 24 oktober 1919 angående understöd av statsmedel åt anstalter för obildbara sinnesslöa (Sv. förf.-saml. nr 658) halvårsvis med högst 200 kronor för en var av det antal obildbara sinnesslöa, som i medeltal för dag under nästföregående halvår vårdats å anstalten.

Anstalter för fallandesjuka.

I asyl för obildbara sinnesslöa få enligt gällande bestämmelser även sådana, som äro behäftade med *fallandesot*, mottagas. Däremot få bildbara sinnesslöa, som äro fallandesjuka, icke vårdas i för andra bildbara sinnesslöa avsedda anstalter. Enligt gällande bestämmelser angående understöd av statsmedel åt anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och åt epileptikeranstalter utgå till epileptikeranstalterna statsbidrag för *alla* i sådan anstalt intagna vårdbehövande fallandesjuka, oberoende av om de från barndomen varit sinnesslöa eller icke. Antalet anstalter för bildbara fallandesjuka i vårt land är numera 4, därav 2 skolhem — av vilka det ena såsom annex har särskilt arbetshem för manliga och särskilt arbetshem för kvinnliga fallandesjuka — samt 2 helt fristående arbetshem, båda för manliga fallandesjuka. Särskilt arbetshemmen hysa åtskilliga fallandesjuka, som icke varit från barndomen sinnesslöa, varemot de i här ifrågavarande skolhem intagna eleverna i allmänhet äro att hänföra till de sinnesslöas kategori. Samtliga epileptikeranstalter äro enskilda och tillhöra för ändamålet bildade föreningar eller sammanslutningar, som ägna sig jämväl åt denna uppgift.

Statsunderstöd till epileptikeranstalterna.

Statsunderstöd till *uppfodringsanstalt* för fallandesjuka barn utgår enligt nyssnämnda kungörelse den 24 oktober 1919 (nr 659) för varje lästermin med 250 kronor för vart och ett av det antal dylika barn, som i medeltal för dag under nästföregående lästermin varit intaget å anstalten. Till *arbetshem* för fallandesjuka utgår statsunderstödet jämlikt samma kungörelse för varje halvår med 250 kronor för var och en av det antal sådana, som i medeltal för dag under nästföregående halvår varit intaget å arbetshemmet.

Statsanslag till sinnesslö- och epileptikeravården.

De anslag, som av riksdagen beviljats för understödande av sinnesslö- och epileptikeravården, utgöra för år 1921: 450,000 kronor till anstalter för obildbara sinnesslöa, 700,000 kronor till anstalter för bild-

bara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och 100,000 kronor till epileptikeranstalter. Samtliga dessa anslag äro ordinarie förslagsanslag.

Vad angår de principer, som av de sakkunniga skisserats för anordningen av sinnesslövärderna i allmänhet och för sinnesslöanstalternas organisation, kommer jag att ingå på desamma endast i den mån, de äga närmare samband med frågan om vården av de vanartade sinnesslöa, och anhåller jag att i övrigt få hänvisa till framställningen i detta avseende i de sakkunnigas betänkande (sid. 16—21).

Jag övergår nu till frågan om de vanartade sinnesslöa.

I kungörelse den 28 maj 1897 angående anslag av allmänna medel åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och åt arbetshem för sinnesslöa stadgades såsom villkor för åtnjutande av statsunderstöd, att i anstalten ej finge intagas sinnesslö, som av anstaltens läkare eller inspektor förklarades vara olämplig för samlivet i anstalten och deltagandet i arbetet därstädes. På grund av denna bestämmelse, som alltsedan ingången av år 1898 ägt tillämpning, hava från sinnesslöanstalterna — såväl uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn som arbetshem för sinnesslöa — utskrivits sådana elever, vilka på grund av *vanart*, såsom sexuell opålitlighet, utpräglat stöldbegär m. m., upprepade *rymningar*, *häftigt lynne* eller våldsamhet befunnits olämpliga för samlivet i anstalten. I regeln torde, åtminstone vad de sinnesslöa *barnen* beträffar, inträde i sinnesslöanstalt dock icke hava vägrats, därför att det av ansökningshandlingarna framgått, att den sinnesslöe i hemmet visat vanart eller häftigt lynne. Icke sällan kunna nämligen, enligt vad erfarenheten givit vid handen, sinnesslöa barn, vilka i hemmet visat vanart, i en sinnesslöanstalt snart låta disciplinera sig och bliva lydiga och välartade elever, varför det i regel först efter längre eller kortare tids anstaltsvistelse torde kunna avgöras, huruvida det sinnesslöa barnet tillhör de vanartades kategori eller icke. Beträffande åter sådana äldre sinnesslöa, vilka icke från barn- domen varit intagna i sinnesslöanstalt, måste det givetvis vara förenat med större svårigheter att genom anstaltsvården komma tillrätta med de oarter, åt vilka dessa sinnesslöa ute i friheten hemfallit, och i regel torde sinnesslöanstalterna därför vid intagning av äldre sinnesslöa, beträffande vilka intagningshandlingarna givit anledning att förmoda vanart av något slag, hava iakttagit större försiktighet än i fråga om intagning av sinnesslöa barn. Beträffande såväl yngre som äldre sinnesslöa

Behovet av åtgärder för omhändertagande av de vanartade sinnesslöa och fallandesjuka.

Författningsbestämmelser rörande de vanartade sinnesslöa.

har det emellertid icke sällan visat sig, att vanarten icke genom anstaltsvården kunnat bortarbetas. I sådana fall har av hänsyn till omgivningen å anstalten utskrivning från densamma måst ske.

Antalet av sådana sinnesslöa, vilka efter någon tids vistelse i sinnesslöanstalt måst såsom olämpliga för samlivet avskiljas därifrån, synes icke hava varit litet. En av inspektören över sinnesslöanstalterna år 1913 verkställd utredning gav vid handen, att antalet under åren 1905—1912 såsom olämpliga för samlivet utskrivna *arbetshemselever* — härvid medräknade såväl de efter någon tids vistelse i arbetshemmet utskrivna som även sådana, vilka utskrivits omedelbart efter avslutad åttaårig utbildningskurs i sinnesslöskola — utgjorde 33, motsvarande något mer än 11 procent av hela antalet under omförmälda tid utskrivna arbetshemselever (sammanlagt 290, avlidna häri ej inberäknade). Enligt en av de sakkunniga verkställd utredning, för vilken jag i det följande kommer att närmare redogöra, utgjorde antalet elever, som på grund av ifrågavarande bestämmelse under tiden den 1 januari 1913—den 30 juni 1920 utskrivits från sinnesslöanstalterna 85, därav 39 skolelever och 46 arbetshemselever. Fördelade på de olika könen te sig dessa siffror sålunda: 29 manliga och 10 kvinnliga skolelever samt 29 manliga och 17 kvinnliga arbetshemselever.

Vådorna av
brist på an-
stalter för
omhänder-
tagande av
de vanartade
sinnesslöa.

Flertalet av de sålunda utskrivna eleverna har, i brist på anstalt för omhändertagande av ifrågavarande kategori av sinnesslöa, måst åter-sändas till sina hemorter. Av de under sistnämnda tidrymd utskrivna hava sålunda 25 efter utskrivningen kommit till sina hem, 24 till fattigvårdsanstalt och 11 till tjänst eller inackordering i enskilt hem.

Det torde vara uppenbart, att dessa sinnesslöa i allmänhet icke kunna på tillfredsställande sätt omhändertagas i hemorterna och att ett dylikt sakernas tillstånd måste vara ägnat att ingiva allvarliga farhågor ur såväl samhällets som den enskilde individens synpunkt.

Frågans upp-
tagande vid
1916 års
riksdag.

Frågan om avhjälpande av dessa missförhållanden på sinnesslövårdens område upptogs i två vid 1916 års riksdag väckta likalydande motioner, vilka ledde till nämnda riksdags ovan omförmälda skrivelse.

I motiveringen utgingo motionärerna från de rådande missförhållandena på sedlighetens område och riktade särskilt uppmärksamheten på frågan om omhändertagande av en hel del kvinnor, som bidroge att öka osedligheten samtidigt som de i många fall medverkade till att försämra släktet genom att föda en mindervärdig avkomma till världen. De kvinnor, som här åsyftades, vore sådana, som, efter att hava måst omhändertagas av fattigvården och sålunda försörjas

på det allmännas bekostnad, förde ett sedeslöst liv. Till stor del stode visserligen de i detta sammanhang äsyftade kvinnorna icke så lågt i intellektuellt avseende, att de kunde räknas till de i egentlig mening sinnesslöa, om de ock mycket ofta vore mer eller mindre psykiskt undermåliga. I många fall åter vore det fråga om kvinnor, som tillhörde de sinnesslöas kategori och som på grund av den psykiska defekt, varmed de sålunda vore behäftade, saknade all motståndskraft. Båda dessa slag av kvinnor utgjorde föremål för fattigvårdsmyndigheternas stora bekymmer och förorsakade ofta kommunerna dryga kostnader, enär de icke kunde på lämpligt sätt omhändertagas. Till belysande av detta förhållande anförde motionärerna i en vid motionerna fogad bilaga en rad exempel. Efter att hava framhållit de vador från rashygienisk synpunkt, som vore förknippade med dessa missförhållanden, betonade motionärerna samhällets intresse av ett rationellt omhändertagande av dessa kvinnor.

Beträffande frågan, *huru* detta omhändertagande bäst borde äga rum, anfördes i motionerna härefter: Vad de sinnesslöa kvinnorna beträffar, ligger ju närmast att tänka på de sinnesslöanstalter, vi äga, till större delen upprättade av landstingen. Enligt gällande bestämmelser skola bildbara sinnesslöa och obildbara sinnesslöa vårdas å helt skilda avdelningar. Att sinnesslöa kvinnor, som stå så lågt, att de tillhöra de obildbaras kategori, utnyttjas i otuktigt syfte, torde vara mera sällsynt, men exempel på att en å anstalt för obildbara sinnesslöa intagen kvinna dessförinnan fött barn har dock förekommit. I regel är det emellertid härvid fråga om de något högre stående sinnesslöa. För äldre sådana finnas som bekant s. k. arbetshemsavdelningar i anslutning till uppfostringsanstalterna för bildbara sinnesslöa barn. Medan anstaltsväsendet rörande dessa sistnämnda numera är ganska högt utvecklat i vårt land, är däremot antalet platser å dessa för äldre sinnesslöa, som äro mer eller mindre arbetsföra, avsedda avdelningar ännu alltför otillräckligt, utgör överhuvudtaget ännu endast en mindre bråkdel av det platsantal, som är behöfligt. I detta sammanhang må erinras om att Kungl. Maj:t, i syfte att mera intressera landstingen för att å sina sinnesslöanstalter skaffa nödigt antal platser för dessa s. k. arbetshemslever, vid 1914 års senare riksdag gjorde framställning om en betydlig förhöjning i dittills utgående statsbidrag för ifrågavarande kategori av sinnesslöa, vilken framställning ock blivit av riksdagen bifallen.» På grund av de svårigheter, som visat sig att få till stånd en ökning av platsantalet å arbetshemmen trots den sålunda beslutade höjningen av statsbidraget till arbetshemsleverna, syntes det emellertid motionärerna kunna ifrågasättas, om icke landstingen rent av borde åläggas att anskaffa nödigt antal platser å sinnesslöanstalterna för s. k. arbetshemslever.

Emellertid, framhöllo motionärerna vidare, bleve därmed frågan om omhändertagande av sinnesslöa kvinnor, som förde ett sedeslöst liv, likväl icke till fullo löst. Motionärerna erinrade härvid om ovanberörda bestämmelse, vilken sasom villkor för statsbidrag till anstalt för bildbara sinnesslöa stadgade, att elev, som vore olämplig för samlivet å anstalten, skulle därifrån utskrivas. I detta avseende framhöllo motionärerna till en början, att många av ifrågavarande kvinnor otvivelaktigt skulle, därest de i tid blivit intagna å uppfostringsanstalt och kommit i åtnjutande av den utbildning och moraliska fostran, som där bjödes, kommit att utveckla sig i så gynnsam riktning, att de komna till vuxen ålder, kunnat kvarstanna å anstaltens arbetshem. Fall funnes emellertid, där uppfostran icke hjälpte, i det att den sinnesslöa flickan, sedan hon nått mogen

ålder, visade sådana drifter och sådan vanart, att hon icke utan allvarlig skada för arbetet inom anstalten kunde där kvarstanna. I dylika fall måste utskrivning från sinnesslöanstalterna ske, och i brist på för ifrågavarande elever lämpad anstalt måste de återsändas till sina hemorter. Efter att till belysande av det elände, detta kunde innebära, hava anfört ett exempel, uppställde motionärerna härefter frågan, vartill det tjänade att göra kostnader för en sinnesslö flickas uppfostran, då hon som vuxen finge sin frihet med det bedrövliga resultat, som av motionärerna skildrats. Det låge i sakens natur, att en dylik sinnesslö kvinna aldrig bort utskrivs till friheten. Detta kunde emellertid förhindras endast därigenom, att särskild anstalt anordnades för dem, vilka på grund av vanart av något slag måste utskrivs från de nuvarande anstalterna för bildbara sinnesslöa. Till sådan anstalt borde då också hänvisas de sedligt förfallna sinnesslöa kvinnor, som icke varit intagna å uppfostringsanstalt, ty i allmänhet torde icke sinnesslöanstalterna våga försöket att å sina arbetshemsavdelningar mottaga sådana sinnesslöa med hänsyn till faran för ogynnsamt inflytande på omgivningen.

De sak-
kunniga.

I fråga om de missförhållanden, som frånvaron av en organiserad vård av vanartade sinnesslöa medfört, samt beträffande nödvändigheten av att åtgärder vidtagas för ett tillfredsställande omhändertagande av dessa sinnesslöa, hava de sakkunniga för egen del anfört, bland annat, följande:

Bristen på anstalt för vanartade sinnesslöa har medfört det missförhållandet, att dessa sinnesslöa i många, om icke flertalet fall kommit att ligga fattigvården till last, medan de i en för dem avsedd anstalt, där de kunnat hållas till arbete, i regel torde hava kunnat i någon mån bidra till sitt uppehälle. Det säger sig självt, att varken hemmen eller fattigvårdsanstalterna kunna vara ägnade att omhändertaga dessa sinnesslöa. Följden härav har också, utom den nyss berörda, blivit, att många av dem förfallit i sedligt avseende eller kommit in på brottets bana. Vad särskilt de kvinnliga sinnesslöa beträffar, har deras sedliga förfall ofta medfört den ur samhällets synpunkt betänkliga följden, att de fött en mindervärdig avkomma till världen.

Till de farhågor i rashygieniskt eller kriminalpolitiskt hänseende, som, enligt vad här ovan anförts, bristen på vård åt här ifrågavarande sinnesslöa är ägnad att ingiva, komma emellertid allvarliga betänkligheter även för sinnesslöanstalternas vidkommande. I anstalterna för bildbara sinnesslöa, såväl skolhemmen som arbetshemmen, finnas nämligen — och komma, så länge anstalter för vanartade sinnesslöa saknas, säkerligen alltid att finnas — intagna åtskilliga elever, vilka, om den ovan anförda bestämmelsen om utskrivning av de för samlivet i anstalten olämpliga skulle tillämpas med den stränghet, som för anstalterna och de därstädes vårdade *icke* vanartade eleverna skulle vara mest gagneligt, lämpligen bort utskrivs därifrån men likväl icke blivit utskrivna. I somliga fall kan detta bero på en förhoppning om att bättring i uppförandet genom ytterligare utsträckt anstaltsvistelse skall kunna åstadkommas. I det ojämförligt största antalet fall har orsaken emellertid varit svårigheten att finna en lämplig tillflyktsort för eleverna och det motbudande i att, då sådan icke kunnat anskaffas, verkställa utskrivning. Sålunda har från sinnesslöanstalterna såsom orsak till,

att dylika elever fått kvarstanna på anstalterna, meddelats t. ex. att de »hade måst utskrivas till ålderdomshem och där vore ändå mindre passande» eller att de »med glädje och tacksamhet skulle ha utskrivits, om det funnits något hem för vanartiga sinnesslöa, som kunnat mottaga dem» men att, då intet sådant finnes, det för anstaltens ledning känts »ytterst motbjudande att sända ut dem vind för våg». Talande vittnesbörd hava i uppgifter, som av de sakkunniga i förevarande hänseende inhämtats från sinnesslöanstalterna, givits om de svarigheter, som ett dylikt sakernas tillstånd medfört för dessa anstalter. Vid en av desamma har sålunda den utvägen måst tillgripas att anordna särskild, sträng bevakning för ifrågavarande grupp av elever, vilka »aldrig ett ögonblick lämnas ur sikte». Det säger sig självt, att ifrågavarande elevers kvarstannande i sinnesslöanstalterna måste i hög grad försvåra arbetet med uppfostran och utbildning av de övriga i anstalterna intagna eleverna. Frånsett samhällets intresse av de vanartade sinnesslöas omhändertagande måste därför denna frågas lösning anses vara av synnerlig vikt för vården av den stora huvudgruppen av bildbara sinnesslöa.

Vad de fallandesjuka beträffar, vill jag erinra, att även för anstalterna för bildbara fallandesjuka gäller den förutnämnda, beträffande anstalter för bildbara sinnesslöa stadgade bestämmelsen, att i anstalt ej får intagas sådan, som av anstaltens läkare eller vederbörande inspektör förklaras vara olämplig för samlivet i anstalten och deltagandet i arbetet därstädes. Liksom motsvarande kategori bland de bildbara sinnesslöa hava på grund av denna bestämmelse de vanartade även bland epileptikeranstalternas elever måst utskrivas och, i brist på en för dem lämpad anstalt, i regel måst hemsändas till sina respektive hemorter. På epileptikervårdens område förefinnes sålunda samma betänkliga lucka i organisationen, som förut påvisats i fråga om sinnesslövården.

Vanartade fallandesjuka.

Frågan om omhändertagandet av de vanartade fallandesjuka har därför av de sakkunniga ansetts böra upptagas till utredning i samband med frågan om vården av motsvarande kategori bland de sinnesslöa.

Behovet av åtgärder för de vanartade sinnesslöas omhändertagande har vitsordats av skolöverstyrelsen, som i sitt ovan omförmälda utlåtande i detta avseende anför:

Skolöverstyrelsen.

Angelägenheten ur såväl samhällets som den enskilde individens synpunkt av att åtgärder vidtagas för ett tillfredsställande omhändertagande av de vanartade sinnesslöa har enligt överstyrelsens mening på ett otvetydigt sätt klargjorts såväl av de sakkunniga som i de motioner, vilka föranledde 1916 års riksdags framställning i ämnet. Överstyrelsen vill i detta sammanhang särskilt framhålla sådana åtgärders nödvändighet såsom en förutsättning för genomförandet av den lagstiftning om obligatorisk undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, om vilken 1918 års lagtima riksdag begärt utredning och i fråga om vilken de sakkunniga anbefallts att avgiva förslag.

Departement-
schefen.

De missförhållanden i rashygieniskt, kriminalpolitiskt och national-ekonomiskt avseende, som frånvaron av en organiserad vård av de vanartade sinnesslöa medfört, synas mig med det ovan anförda tydligt klarlagda. Att längre uppskjuta vidtagandet av åtgärder i syfte att råda bot på dessa missförhållanden kan enligt min mening icke vara välbetänkt vare sig med hänsyn till de vanartade sinnesslösas berättigade krav på undervisning och vård eller med hänsyn till samhällets intresse av att skydda sig för ett antisocialt uppträdande från deras sida. Här till kommer ytterligare att, såsom av skolöverstyrelsen framhållits, åtgärder för de vanartade sinnesslösas omhändertagande äro en nödvändig förutsättning för lösande av frågan om lagstiftning rörande anstaltsplikt för bildbara sinnesslöa, en fråga, som sedan snart trettio år tillbaka stått på dagordningen och av vilken fråga senast 1918 års lagtima riksdag begärt utredning. En dylik anstaltsplikt bör nämligen uppenbarligen gälla även och icke minst de vanartade sinnesslöa.

Då frågan om dessa sinnesslösas omhändertagande nu upptages till behandling, synes det mig lämpligt att i samband därmed upptaga jämväl frågan om vården av de vanartade fallandesjuka.

Vem bör om-
händertaga
de vanar-
tade?

Jag kommer nu till frågan, huru vården om de vanartade sinnesslöa och de vanartade fallandesjuka bäst bör ordnas. Denna fråga är naturligen först och främst beroende av spörsmålet, vem det bör tillkomma att omhändertaga dessa sinnesslöa och fallandesjuka.

I de förutnämnda motionerna vid 1916 års riksdag berördes detta spörsmål på följande sätt:

1916 års
riksdag.

Att betunga landstingen, på vilkas lott det i övrigt kommit att ordna sinnesslövärderna, med att omhändertaga även här avhandlade kategori av sinnesslöa, synes ej rimligt, utan bör detta väl åligga staten. I detta sammanhang bör också erinras om, att riksdagen beslutat, att staten skall omhändertaga en annan kategori av sinnesslöa, som icke kunna mottagas å de vanliga sinnesslöanstalterna, nämligen blinda sinnesslöa. Att staten utvidgar sin verksamhet med avseende på sinnesslövärderna därhän, att den upprättar även en anstalt för vanartiga sinnesslöa, eller riktigare tvänne, nämligen en för vardera könet, torde väl kunna motiveras med det ovan sagda om de i såväl moraliskt som rashygieniskt hänseende fördärvliga följder av deras vistande ute i kommunerna utan nödig tillsyn.

I förevarande avseende anförde riksdagen i sin ovannämnda skrivelse den 10 maj 1916 (nr 119) bland annat, att för de vanartade

sinnesslöa, icke minst med hänsyn till de krav, ifråga om läkarvård och tillsyn m. m., som på en för dem avsedd anstalt måste ställas, knappast andra möjligheter syntes kunna tänkas än särskilda av staten upprättade anstalter.

I sitt den 10 oktober 1917 avgivna yttrande över riksdagens nyssberörda skrivelse har medicinalstyrelsen upptagit här ifrågavarande spörsmål, vad de sinnesslöa angår, och därvid, utan att intaga någon bestämd ståndpunkt, framfört vissa synpunkter till frågans lösning, bland annat även den tanken, att anstalter för vanartade sinnesslöa möjligen kunde uppföras såsom annex till redan befintliga anstalter för vård av sinnesslöa. Medicinalstyrelsen har härvid hänvisat till ett av styrelsen den 5 april 1916 avgivet yttrande över de motioner, som föranledde nyssnämnda riksdagsskrivelse. Såsom skäl för en lösning av frågan på detta sätt anfördes i sistnämnda yttrande, bland annat, att kostnaderna för vården av de vanartade sinnesslöa enligt styrelsens förmenande härigenom skulle bli billigare än vid fristående anstalt för sinnesslöa av ifrågavarande kategori.

Medicinal-
styrelsen.

Gentemot den av medicinalstyrelsen ifrågasatta organisationen hava de sakkunniga framhållit, att densamma svårligen skulle låta sig genomföras redan av det skälet, att många av de utav landstingen upprättade sinnesslöanstalterna icke disponera härför tillräckligt område. Härom anför de sakkunniga vidare:

De sakkun-
niga

Enligt de sakkunnigas uppfattning skulle den ifrågasatta anordningen förorsaka landstingen anläggningskostnader av synnerligen kännbar art, då det, för att de vanartade sinnesslöa skulle kunna helt avskiljas från övriga vid anstalten intagna sinnesslöa, för dem erfordrades icke endast särskilda sov- och dagrum utan även särskilda skolsalar och arbetslokaler. Härtill kommer, att de vanartade sinnesslöa även *sinsmellan* måste åtskiljas till olika byggnader efter kön och ålder. Vad särskilt beträffar till vuxen ålder komna vanartade sinnesslöa är det givetvis av ännu större vikt än beträffande övriga äldre bildbara sinnesslöa, att manliga och kvinnliga elever bli fullt effektivt åtskilda. Äldre vanartade sinnesslöa av de olika könen måste därför med nödvändighet vardas i helt skilda anstalter, för så vitt de icke ständigt skola hållas instängda i de för dem uppförda byggnaderna med vid dessa anordnade inhägnader, något som föga skulle överensstämma med kraven på en i möjligaste mån fri och human behandling av de sinnesslöa, för vilka just utarbetet i allmänhet är det gagneligaste.

Vid nu nämnda förhållanden synes det de sakkunniga näppeligen kunna ifrågasättas att pålägga landstingen kostnaderna för de vanartade sinnesslöas omhändertagande, i all synnerhet som landstingen ännu torde

komma att få vidkännas synnerligen avsevärda kostnader för anskaffande av erforderligt antal anstaltsplatser för sådana sinnesslöa, vilka lämpligen kunna vårdas å de vanliga sinnesslöanstalterna — i främsta rummet platser å arbetshem för äldre bildbara sinnesslöa.

Redan på nu anförda grunder hava de sakkunniga sålunda anslutit sig till den av riksdagen uttalade uppfattningen, att för de vanartade sinnesslöa med hänsyn till de krav, som på en för dem avsedd anstalt måste ställas, knappast andra möjligheter synas kunna tänkas än särskilda av staten upprättade anstalter. För en sådan lösning av frågan talar efter de sakkunnigas mening även den omständigheten, att de vanartade sinnesslösas omhändertagande från såväl rashygienisk som kriminalpolitisk synpunkt måste anses vara *ett betydande samhällsintresse*.

Den rashygieniska synpunkten — yttra de sakkunniga — gör sig i främsta rummet gällande i fråga om de vanartade sinnesslöa kvinnorna, vilka, därest de ej bliva omhändertagna, merendels förfalla till ett sedeslöst liv och ofta skänka samhället en avkomma, som i regel kan befaras bliva av synnerligen undermålig beskaffenhet. Vad de vanartade sinnesslöa männen beträffar har erfarenheten visat, att de, om de icke omhändertagas, ofta göra sig skyldiga till kriminella handlingar. Deras omhändertagande måste därför ur det allmännas synpunkt anses vara av synnerlig vikt såsom ett led i brottslighetens bekämpande.

För övrigt är i avseende härå att märka, att omhändertagandet av sådana vanartade sinnesslöa, vilkas antisociala tendenser redan fört till kriminella handlingar, även nu påvilar staten, i det att dessa sinnesslöa, när de i anseende till sitt psykiska tillstånd förklarats icke kunna till ansvar fällas, i regel omhändertagas av den offentliga sinnessjukvården. Det skulle efter de sakkunnigas uppfattning vara föga ändamålsenligt att låta skyldigheten att omhändertaga de vanartade sinnesslöa påvila olika myndigheter, allteftersom de vid omhändertagandet gjort sig skyldiga till brott eller icke, enär det ur behandlingssynpunkt i regel icke kan anses föreligga skäl att för sinnesslöa, vilka sålunda i formell mening kunna hänföras till de kriminella, anordna särskild vård, skild från den, som anordnas för övriga sinnesslöa med antisociala tendenser.

I detta sammanhang må vidare framhållas, att statens övertagande av vården om de vanartade sinnesslöa ingalunda skulle innebära införandet av någon ny princip på abnormvårdens område. Vad sinnesslovården beträffar, kan den grundsatsen, att staten bör omhändertaga sådana, för vilkas vård kommunala och enskilda anstalter sakna nödiga resurser, redan anses vara av statsmakterna godkänd i fråga om tvenne grupper av sinnesslöa, nämligen sådana, som tillika äro blinda — bildbara såväl som obildbara — samt bland obildbara sinnesslöa de allra mest svårskötta och de för omgivningen i mera utpräglad grad farliga. De sakkunniga syfta härvid dels på 1914 års senare riksdags beslut om uppförande av en statsanstalt för blinda med komplicerat lyte — bland vilka det stora flertalet tillhör de blinda sinnesslösas kategori — dels ock på 1917 års riksdags beslut om uppförande vid Hälsingborgs hospital av tvenne paviljonger för mera svårskötta obildbara sinnesslöa.

Mot de sakkunnigas mening, att omhändertagandet av de vanartade sinnesslöa bör åligga staten, har *medicinalstyrelsen* uti sitt i ärendet avgivna utlåtande icke haft något att erinra.

Myndigheterna.

Skolöverstyrelsen har likaledes anslutit sig till de sakkunnigas uppfattning och i detta avseende anfört:

Överstyrelsen vill erinra, hurusom på flera områden av abnormundervisningen och abnormvården organisatoriska hänsyn såväl som pedagogiska krav nödvändiggjort statens övertagande av de skyldigheter med avseende på denna undervisning och vård, som tidigare påvilat kommunala organ. Så är exempelvis fallet med blindundervisningen och vården av de blinda med komplicerat lyte. Dövstumundervisningens omorganisation i liknande riktning är för närvarande under utredning. Såsom de sakkunniga framhållit, kan även på sinnesslövärdens område den grundsatsen, att staten bör omhändertaga sådana, för vilkas vård förefintliga kommunala och enskilda anstalter sakna resurser, i viss mån redan anses vara av statsmakterna godkänd. Enligt överstyrelsens mening har av de sakkunniga anförts giltiga skäl för, att staten bör ombesörja undervisningen och vården av de vanartade sinnesslöa och att för detta ändamål böra upprättas särskilda anstalter.

Det synes mig vara på ett övertygande sätt ådagalagt, att vården av de vanartade sinnesslöa kan på tillfredsställande sätt ordnas endast genom ett direkt ingripande från statens sida. Jag vill därför helt ansluta mig till de sakkunnigas förslag, att vården av dessa sinnesslöa bör övertagas av staten.

Departementschefen.

Om sålunda omhändertagandet av de vanartade sinnesslöa bör tillkomma staten, uppstår frågan, huru detta omhändertagande lämpligast bör ordnas.

Hur bör omhändertagandet genom statens försorg ske?

Härutinnan anförde *medicinalstyrelsen* i sitt meranämnda yttrande över riksdagens berörda skrivelse den 10 maj 1916, att detta syntes kunna ske på tre olika sätt, nämligen *antingen* genom att plats bereddtes åt dessa sinnesslöa vid statshospital, eventuellt i särskilt härför inrättade avdelningar, *eller* genom anordnandet för ifrågavarande sinnesslöa av självständiga centralanstalter, en för vardera könet, *eller slutligen* genom att förlägga anstalterna i samband med sådan allmän uppfostringsanstalt, som avses i 5 kap. 3 § strafflagen.

Medicinalstyrelsen.

Beträffande detta spörsmål yttra de sakkunniga följande:

Sistnämnda utväg för frågans lösning kan enligt de sakkunnigas förmenande icke förordas. Tvångsuppfostringsanstalterna äro nämligen avsedda för i intellektuellt hänseende normala minderåriga, vilka i åldern mellan 15 och 18 år begått

De sakkunniga.

brott, och de hava till uppgift att uppfostra dessa minderåriga till nyttiga och ordentliga samhällsmedlemmar. Utskrivning från sådan anstalt skall enligt lagens bestämmelse ske senast, då elev uppnått 21 års ålder. Anstalterna för vanartade sinnesslöa åter böra omhändertaga dessa intellektuellt undermåliga individer redan under skolåldern och behålla dem, så länge detta är behöfligt vare sig med hänsyn till deras egen bristande förmåga att genom arbete försörja sig eller på egen hand reda sig ute i livet eller med hänsyn till samhällets intresse av att förebygga ett antisocialt uppträdande från deras sida. I sakens natur ligger, att det stora flertalet vanartade sinnesslöa behöva vistas å anstalt under hela sitt liv. Med hänsyn till de väsentliga olikheterna i själva elevmaterialet å en allmän uppfostringsanstalt och å en anstalt för vanartade sinnesslöa samt till därav följande väsentliga olikheter i de uppgifter, som påvila anstalterna i fråga, torde det icke vara lämpligt, att dessa båda olika slag av anstalter läggas under en och samma organisation.

Vad härefter beträffar de två övriga av medicinalstyrelsen ifrågasatta utvägarna för frågans lösning — anordnande av särskilda avdelningar för vanartade sinnesslöa vid statshospital samt upprättande av självständiga centralanstalter för sådana sinnesslöa — synes det de sakkunniga ändamålsenligt, att *båda* dessa utvägar bliva anlitade.

Att inom sinnessjukvårdens ram omhändertaga *alla* de vanartade sinnesslöa torde vara mindre lämpligt redan av den — i medicinalstyrelsens yttrande berörda — anledningen, att arbetet med uppfostran av de vanartade sinnesslöa *barnen* förutsätter särskild utbildning, som man icke torde kunna påräkna hos chefen för en sinnessjukanstalt. Att vid ett eller flera hospital anordna särskild avdelning för vanartade sinnesslöa barn under pedagogisk ledning torde emellertid av organisatoriska hänsyn icke böra ifrågasättas. Men skäl synas icke heller föreligga för omhändertagande ens av *alla äldre* vanartade sinnesslöa inom den allmänna sinnessjukvårdens ram. Endast i fråga om sådana sinnesslöa, vilka på grund av våldsamt eller mera utpräglat antisociala tendenser med nödvändighet kräva vård å *sluten avdelning*, synes detta vara det mest ändamålsenliga.

Sådana vanartade sinnesslöa, vilka äro i behov av vård å sluten avdelning, böra sålunda enligt de sakkunnigas mening omhändertagas inom den allmänna sinnessjukvårdens ram. Övriga vanartade sinnesslöa böra däremot, med här nedan angivna undantag, intagas å *särskilda, för dem upprättade anstalter*.

Anordnande
av särskilda
anstalter för
de vanartade.

Vid anordnandet av dessa särskilda anstalter torde man, framhålla de sakkunniga, emellertid böra frångå den i fråga om de vanliga anstalterna för bildbara sinnesslöa önskvärda anordningen med skolhem och arbetshem på samma plats eller på närbelägna platser under gemensam styrelse. Hänsynen till faran för att de i skolhemmet intagna barnen röna en skadlig inverkan från en del av arbetshemmets äldre vanartade sinnesslöa synes med nödvändighet fordra, att *ett arbetshem* för den kategori av sinnesslöa, varom här är fråga, förläggas *helt skilt från skolhemmet*.

Även i ett annat hänseende än det nu berörda bör — som redan ovan framhållits — avvikelse ske från den för de vanliga sinnesslöanstalterna gällande organisationen. Då hos de sinnesslöa av här ifrågavarande kategori vanarten i mångt fall visar sig i sexuell opålitlighet, kräves med nödvändighet, att för vanartade sinnesslöa av de olika könen anordnas helt skilda anstalter. Denna princip bör i övrigt gälla icke endast beträffande till vuxen ålder komna vanartade sinnesslöa, utan även beträffande vanartade sinnesslöa barn, då vanart i sexuellt hänseende understundom ger sig tillkänna redan under skolåldern.

Som av det här anförda framgår, kräves enligt de sakkunnigas uppfattning för vården av sådana sinnesslöa, vilka på grund av vanart äro olämpliga för samlivet i de vanliga sinnesslöanstalterna, upprättande av fyra särskilda anstalter, nämligen två *uppfodringsanstalter* (skolhem), en för gossar och en för flickor, samt två *arbetshem* för vuxna sinnesslöa, ett för manliga och ett för kvinnliga.

Till de nu ifrågasatta statsanstalterna för vanartade sinnesslöa böra emellertid — såsom redan i det föregående antytts — hänvisas även sådana sinnesslöa, vilka av andra orsaker än *vanart i egentlig mening* (sexuell opålitlighet, utpräglat stöldbegär o. s. v.) äro olämpliga för samlivet i de vanliga sinnesslöanstalterna och därför måste utskrivas därifrån. De sakkunniga avse härvid i främsta rummet sinnesslöa med abnormt *häftigt lynne* och därav följande odisciplinerbart uppträdande (de s. k. affektlabila) samt sinnesslöa med starkt framträdande *rynnings- och vagabonderingstendenser*.

I detta sammanhang hava de sakkunniga upptagit frågan om de vanartade fallandesjukas omhändertagande. I detta avseende anför de sakkunniga:

Vanartade
fallandesjuka.

Den eljest gällande regeln, att *fallandesjuka* och icke fallandesjuka sinnesslöa, när de äro bildbara, icke få mottagas å samma anstalt, kan enligt de sakkunnigas mening icke lämpligen tillämpas i fråga om förevarande anstalter. Den i det föregående omnämnda bestämmelsen, varigenom anstalterna för bildbara fallandesjuka skola befrias från sådana, som äro olämpliga för samlivet i anstalten, synes nämligen allt fortfarande böra äga tillämpning. Bland de fallandesjuka finnas många, som redan vid tidig ålder lägga i dagen tydlig vanart, och dessas kvarstannande å skolhemmen eller arbetshemmen för fallandesjuka skulle givetvis kunna lända till stor skada för övriga därstädes vårdade. Upprättandet av särskilda anstalter för vanartade fallandesjuka lärer å andra sidan av ekonomiska skäl näppeligen kunna ifrågasättas.

Vad beträffar sådana vanartade fallandesjuka, som tillika äro sinnesslöa, torde frågan om dessas omhändertagande lämpligast lösas på sådant sätt, att de intagas i anstalterna för vanartade sinnesslöa. Så vitt möjligt böra emellertid i så fall å dessa anstalter anordnas särskilda avdelningar eller åtminstone särskilda sovrum för de fallandesjuka, då dessa på grund av sin sjukdom kräva noggrannare nattlig tillsyn.

Annorlunda ställer sig frågan om omhändertagande av sådana vanartade fallandesjuka, som icke äro sinnesslöa. Härom yttra de sakkunniga.

Vad då först angår de till denna kategori hörande vuxna, torde dessa i allmänhet icke kunna vårdas å de särskilda anstalter, som i det föregående förslagits för vuxna sinnesslöa av de vanartades kategori, utan synas i regel böra omhändertagas å slutet avdelning. På denna fråga komma de sakkunniga att närmare ingå i samband med frågan om epileptikervårdens ordnande.

Vad de epileptiska barnen beträffar torde visserligen även sådana, som icke äro sinnesslöa, möjligen kunna mottagas i de ovan föreslagna skolhemmen för vanartade sinnesslöa. Mest ändamålsenligt vore dock, att anstalterna för vanartade sinnesslöa helt fritoges från uppgiften att vårda några fallandesjuka, som icke tillika äro sinnesslöa. Vad fallandesjuka gossar beträffar, synes detta önskemål utan svårighet kunna uppfyllas, därest den av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag (åttonde huvudtiteln, punkten 202) bebadade framställningen om statens övertagande av den utav föreningen till minne av konung Oscar I och drottning Josephina upprättade åkerbrukskolonien Hall blir av riksdagen bifallen. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, har nämligen fattigvårdslagstiftningskommittén uti sitt i statsverkspropositionen omförmälda utlåtande förslagit, att åkerbrukskolonien Hall, om den övertoges av staten, skulle anordnas såsom skyddshem för sådana vanartade gossar — däribland även fallandesjuka och affektlabila — för vilkas vård de vanliga, i enlighet med lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn upprättade skyddshemmen, sakna nödiga resurser. Därest detta förslag skulle komma att realiseras och Hall sålunda få till uppgift, bland annat, att mottaga fallandesjuka elever från de övriga skyddshemmen för gossar, kunde enligt de sakkunnigas uppfattning lämpligen där intagas även sådana icke sinnesslöa fallandesjuka elever, vilka på grund av vanart äro olämpliga för samlivet i epileptiker-skolorna och fördenskull måste utskrivras från dessa.

Skulle även för sådana vanartade flickor, som icke lämpa sig för vistelse i de vanliga skyddshemmen, något särskilt skyddshem framdeles kunna komma till stånd, kunde i fråga om vanartade fallandesjuka flickor, som icke äro sinnesslöa, en motsvarande anordning lämpligen vidtagas. Så länge en sådan utväg ännu ej står till buds, måste emellertid dessa omhändertagas å uppfostringsanstalten för vanartade sinnesslöa flickor.

I samband härmed hava de sakkunniga vidare behandlat vissa övriga avvikelser, som vid anordnandet av anstalter för vanartade sinnesslöa synas böra göras från den för de vanliga sinnesslöananstalterna gällande organisationen. Dessa avvikelser avse de begränsningar, som beträffande

de vanliga sinnesslöanstalterna äro stadgade i fråga om intagning av sinnesslöa, vilka tillika lida av annat lyte eller sjukdom. Sålunda böra enligt de sakkunnigas förslag *smittsamt sjuka* sinnesslöa och fallandesjuka, tillhörande de vanartades kategori, omhändertagas i anstalt för vanartade sinnesslöa. Detsamma bör i regel gälla även sådana sinnesslöa och fallandesjuka *dövstumma*, vilka i dövstumanstalt på grund av vanart äro till väsentlig skada för sin omgivning. I fråga om de skäl, vilka de sakkunniga till stöd för dessa förslag anfört, tillåter jag mig att hänvisa till betänkandet (sid. 29—30).

Vad åter angår vanartade sinnesslöa, som tillika äro blinda, vill jag erinra, att den statsanstalt för blinda med komplicerat lyte, som för närvarande är under uppförande, är avsedd att mottaga alla blinda, som tillika lida av något annat lyte. Även sådana blinda sinnesslöa och blinda fallandesjuka, vilka tillhöra de vanartades kategori, komma sålunda att erhålla rätt till inträde å denna anstalt.

De allmänna principer, som av de sakkunniga skisserats för anordnandet av särskilda anstalter för vanartade sinnesslöa och för vilka jag här i korthet redogjort, gälla i huvudsak såväl skolhem som arbetshem. Vad särskilt beträffar arbetshemmen hava de sakkunniga såsom sin mening framhållit, att dessa anstalter, liksom de vanliga arbetshemmen för bildbara sinnesslöa, böra anordnas såsom *öppna* anstalter. Emellertid skulle antalet av sådana sinnesslöa, vilka på grund av sina antisociala tendenser måste vårdas å slutet avdelning och fördenskull böra omhändertagas inom sinnessjukvårdens ram, väsentligen kunna nedbringas, om arbetshemmen för vanartade sinnesslöa kunde anordnas i form av öanstalter efter mönster av den danska anstalten för vanartade manliga sinnesslöa å Livø i Limfjorden. Till en dylik öanstalt skulle nämligen kunna hänvisas även många av de sinnesslöa, som eljest på grund av rynningsbegär kräva vård å slutet avdelning. Anordnandet av öanstalter för till vuxen ålder komma sinnesslöa av ifrågavarande kategori har därför för de sakkunniga framstått såsom ett önskemål, vars uppfyllande skulle innebära den i alla avseenden mest ändamålsenliga lösningen av föreliggande fråga.

På detta spörsmål komma de sakkunniga emellertid att i ett senare betänkande närmare ingå. Med hänsyn till önskvärldheten av att arbetshemmen anordnas såsom öanstalter och till följd av därmed förknippade svårigheter vid valet av tillfredsställande förläggningssorter för desamma, har nämligen de sakkunnigas utredning ännu icke kunnat framföras så långt, att slutligt förslag i denna del kunnat avgivas. Då i fråga om upp-

Arbets-
hemmen för
äldre van-
artade sinnes-
löa.
De sak-
kunniga.

fostlingsanstalterna för vanartade sinnesslöa barn samma svårigheter icke möta vid valet av förläggningsorter, hava de sakkunniga — med hänsyn till angelägenheten av att snarast möjligt råda bot på missförhållandet, att vanartade sinnesslöa barn från sinnesslöskolorna återsändas till sina hemorter — ansett frågan om skolhemmens upprättande böra företagas till avgörande utan avvaktan på det slutliga förslag, vartill utredningen om arbetshemmen må föranleda, så mycket mer som denna fråga synes utan olägenhet kunna avgöras oberoende av det sätt, varpå frågan om statens omhändertagande av de äldre bland de vanartade sinnesslöa kan komma att få sin lösning.

Myndig-
heterna.

Mot de sakkunnigas förslag rörande sättet för omhändertagande av de vanartade sinnesslöa och fallandesjuka och i fråga om det anstaltsväsen, som för detta omhändertagande erfordras, har *medicinalstyrelsen* icke haft något att erinra.

Skolöverstyrelsen anför härom följande:

Överstyrelsen saknar anledning att för närvarande ingå på en prövning av de riktlinjer, som av de sakkunniga uppdragits för vården av till vuxen ålder komna sinnesslöa, tillhörande de vanartades kategori. Frågan om de i skolåldern varande barnens omhändertagande synes emellertid även enligt överstyrelsens uppfattning utan olägenhet kunna upptagas till avgörande oberoende av de resultat, till vilka ytterligare utredning beträffande anstalter för de vuxna kan leda. Den omständigheten, att två redan befintliga anstalter stå till buds för ifrågasvarande ändamål finner överstyrelsen vara ett skäl, som med styrka talar för att frågan om de vanartade skolelevernas omhändertagande nu företages till avgörande utan avvaktan på slutförandet av utredningen rörande arbetshem för vuxna sinnesslöa av samma kategori.

Departement-
schefen.

I fråga om de allmänna riktlinjer, som av de sakkunniga uppdragits för anordnandet av vården om de vanartade sinnesslöa, synes mig icke vara något att erinra. Att uppfostringsanstalterna för vanartade sinnesslöa icke lämpligen kunna anordnas i anslutning till statens tvångsuppfostringsanstalter torde följa av de i vissa avseenden väsentliga olikheterna i de uppgifter, som påvila dessa båda slag av anstalter. För omhändertagande av sådana vanartade sinnesslöa, vilka icke äro i behov av vård å slutet avdelning och på den grund böra intagas i sinnessjukanstalt, torde sålunda erfordras särskilda anstalter.

Sexuella hänsyn kräva uppenbarligen, att dessa anstalter — även uppfostringsanstalterna för de sinnesslöa barnen — anordnas helt skilda för de olika könen.

Vad vården av de äldre vanartade sinnesslöa beträffar synes det mig av hela den i det föregående lämnade utredningen framstå såsom

ofrånkomligt, att även för sådana sinnesslöa upprättas särskilda anstalter. Behovet härav har ock med styrka framhållits i de motioner, vilka föranledde 1916 års riksdags framställning i ämnet. Frågan, huru dessa anstalter böra anordnas, kan emellertid icke nu upptagas till slutlig prövning. Detta spörsmål torde därför tillsvidare böra lämnas åsido. Några olägenheter av att oberoende härav till avgörande företaga frågan om skolhem för sinnesslöa barn av här avhandlad kategori lära icke förefinnas. Ett synnerligt skäl att utan uppskov upptaga denna fråga är, såsom av såväl de sakkunniga som skolöverstyrelsen framhållits, den omständigheten, att, såsom jag senare kommer att utveckla, möjlighet nu förefinnes att för ändamålet disponera två redan befintliga anstalter. Kostnaderna för skolhemmens upprättande kunna härigenom bliva väsentligt mindre än eljest vore möjligt.

Vad de vanartade fallandesjuka angår, bör frågan om värden av de *äldre* bland dessa tydligtvis i detta sammanhang icke upptagas till behandling. Mot de sakkunnigas förslag att vanartade fallandesjuka *barn*, vilka tillika äro sinnesslöa, skola intagas i skolhem för vanartade sinnesslöa, synas några vägande invändningar icke kunna göras.

Däremot skulle det för dessa skolhem uppenbarligen innebära en stor fördel, om de kunde helt befrias från uppgiften att mottaga några icke sinnesslöa elever. Enligt de sakkunnigas uppfattning skulle detta önskemål, vad fallandesjuka gossar beträffar, kunna uppfyllas, därest staten komme att övertaga åkerbrukskolonien Hall och i sådant fall därstädes komme att i enlighet med väckt förslag mottagas, bland andra, sådana fallandesjuka vanartade, vilka icke lämpligen kunna vårdas i de vanliga, i enlighet med lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn upprättade skyddshemmen. Därest även för sådana vanartade flickor, som icke lämpa sig för vistelse i dessa skyddshem, något särskilt skyddshem skulle komma att upprättas, hava de sakkunniga föreslagit en motsvarande anordning beträffande sådana vanartade fallandesjuka flickor, vilka icke äro sinnesslöa.

För de förslag, som de sakkunniga sålunda framställt med avseende på värden av sådana vanartade fallandesjuka barn, vilka icke tillika äro sinnesslöa, finner jag goda skäl tala. På frågans nuvarande ståndpunkt är det emellertid icke möjligt att bedöma, huruvida de förutsättningar, på vilka dessa förslag äro grundade, verkligen komma att bliva för handen. I avbidan härå böra enligt min mening skolhemmen för vanartade sinnesslöa, i trots av de olägenheter, som i vissa avseenden kunna vara förenade med en sådan anordning, mottaga även här ifrågakvarande grupp av fallandesjuka.

De sakkunnigas förslag i fråga om övriga avvikelser från de vanliga sinnesslöanstalternas organisation förordar jag.

Skolhem-
mens organi-
sation och
därmed
samman-
hängande
frågor.

Då jag nu övergår att i anslutning till de sakkunnigas framställning behandla den närmare organisation, som anstalterna för vanartade sinnesslöa synas böra erhålla, kommer jag, i enlighet med vad jag nyss anfört, att uppehålla mig endast vid skolhemmen för vanartade sinnesslöa barn.

Överinseendet
över skol-
hemmen.

Beträffande skolhemmens organisation möter först frågan om ledningen av och inseendet över desamma. Härom anföra de sakkunniga:

De hittills befintliga, av statsmedel understödda anstalterna för bildbara sinnesslöa (skolhem och arbetshem), med vilka asyl för obildbara ofta är förenad, stå — med undantag av det vid dessa anstalter bedrivna undervisnings- och uppfostringsarbetet, som är lagt under skolöverstyrelsens inseende — under uppsikt av medicinalstyrelsen. Därjämte äro anstalterna underkastade den medicinsk-psykiatriska samt pedagogiska inspektion, som chefen för socialdepartementet bestämmer. Skolhemmen för vanartade sinnesslöa synas däremot såsom inrättningar av övervägande pedagogisk karaktär böra — liksom fallet är med statens hittillsvarande anstalter för abnormundervisningen — helt ställas under inseende av skolöverstyrelsen, vilken myndighet lär vara bäst skickad att öva uppsikt över desamma.

I detta sammanhang uppställer sig frågan, under vilket statsdepartement skolhemmen böra lyda. De av landstingen, större städer eller enskilda upprättade, med statsmedel understödda sinnesslöanstalterna lyda för närvarande under socialdepartementet och härutinnan synes icke någon ändring böra ske, bland annat av det skälet, att ett stort antal av dessa sinnesslöanstalter äro uteslutande eller delvis vårdanstalter för obildbara. Statens abnormundervisningsanstalter lyda emellertid, liksom över huvud taget det stora flertalet av allmänna och enskilda uppfostringsanstalter, under ecklesiastikdepartementet. Det synes dock de sakkunniga mest ändamålsenligt, att de här föreslagna uppfostringsanstalterna för vanartade sinnesslöa för befrämjande av en i möjligaste mån enhetlig behandling av ärenden rörande sinnesslövärden inordnas under socialdepartementet, liksom det av praktiska skäl torde vara lämpligt, att de för anstalternas verksamhet erforderliga anslagen i riksstaten uppföras under samma huvudtitel som övriga anslag för sinnesslövärden. Härför talar också det förhållandet, att arbetshemmen för äldre vanartade sinnesslöa, vilka givetvis böra stå icke under skolöverstyrelsens utan under medicinalstyrelsens uppsikt, på grund härav böra komma att lyda under socialdepartementet. En anordning sådan som den här ifrågasatta synes icke utgöra hinder för att skolöverstyrelsen får överinseendet över skolhemmen.

De sakkunniga hava vidare föreslagit, att skolhemmen skola vara underkastade samma inspektion som de hittillsvarande anstalterna för bildbara sinnesslöa.

Styrelse.

För den närmaste ledningen av skolhemmen och handhavandet av dessas angelägenheter hava de sakkunniga föreslagit särskilda styrelser, vardera bestående av 5 ledamöter, vilka förordnas av Kungl. Maj:t, som tillika utser en av ledamöterna att vara ordförande. Vad styrelsernas sammansättning beträffar, har det syntts de sakkunniga önskvärt, att av vardera styrelsens ledamöter en äger pedagogisk erfarenhet och en är läkare med psykiatrisk utbildning. Vidare torde lämpligen en av ledamöterna i styrelsen för uppfostringsanstalten för gossar — vilken bör vara förenad med jordbruk — böra vara erfaren i jordbruk samt i styrelsen för anstalten för flickor minst en ledamot vara kvinna.

I fråga om styrelsens befogenheter och allmänna åligganden, beslutsmässighet och omröstning m. m. hava de sakkunniga föreslagit bestämmelser, i huvudsak liknande dem, som för närvarande äro gällande beträffande styrelsen för statens tvångsuppfostringsanstalter. Jag hänvisar i detta avseende till de sakkunnigas betänkande (sid. 32—33). En av styrelsens ledamöter borde lämpligen utses att tillika tjänstgöra såsom anstaltens kassakontrollant. För detta uppdrag syntes skäligen böra efter styrelsens bestämmande utgå lämplig ersättning. I öfrigt borde styrelsemedlemmarna icke åtnjuta lön eller arvode men däremot för resor till eller från styrelsesammanträden eller eljest i styrelsens ärenden åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning.

Jag kommer nu till frågan om principerna för intagning av elever i skolhemmen. Denna fråga har av de sakkunniga ägnats en ingående behandling. De sakkunniga hava härvid föreslagit, att i skolhem för vanartade sinnesslöa *icke får intagas elev, som icke är eller förut varit intagen i skola för sinnesslöa eller fallandesjuka eller i skyddshem för vanartade barn.*

Intagning av elever.

Härom anföres följande:

Vad angår de sinnesslöa och fallandesjuka barnen har erfarenheten, såsom förut berörts, till fullo ådagalagt, att man icke enbart på grundvalen av från hemorten lämnade upplysningar om dessa barns karaktärsegenskaper och om deras uppförande i hemmet kan bilda sig en tillförlitlig uppfattning om, huruvida de äro att hänföra till de vanartades kategori eller icke. Icke sällan händer, att elever, vilka av intagningshandlingarna att döma äro vanartade, i en anstalt snart nog låta disciplinera sig. Skulle intagning i skolhemmen kunna ifrågakomma direkt från elevernas hemorter utan föregående vistelse i skola för sinnesslöa eller fallandesjuka, så skulle skolhemmens omfattning bliva onödigt stor, i det att där inkomme åtskilliga barn, för vilka detta vore varken behöfligt eller, med hänsyn till omgivningen å anstalterna, ens lämpligt. Någon olägenhet synes icke behöva befaras av en anordning, varigenom alla de bildbara sinnesslöa och fallandesjuka barnen, även om deras intagningshandlingar möjligen giva vid

Intagning av elever från sinnesslö- och epileptikerskola.

handen, att de i hemmet visat vanart, intagas i vanlig sinnesslöskola eller epileptikerskola och först sedermera de, som befunnits vanartade, utskrivs därifrån till vederbörande skolhem för vanartade sinnesslöa. Ett stöd för denna uppfattning hava de sakkunniga i den erfarenhet, som i detta avseende vunnits vid de hittills befintliga sinnesslöskolorna, vilka, enligt vad förut anförts, i allmänhet icke vägrat inträde för barn, som i hemmet lagt i dagen vanart av något slag.

En nödvändig förutsättning för den nu föreslagna anordningens lämplighet är emellertid, att skolelever, så snart de av sinnesslöanstaltens respektive epileptikeranstaltens läkare eller vederbörande inspektör förklarats vara på grund av vanart eller liknande orsak olämpliga för samlivet i anstalten, genom dennas försorg anmälas till inträde i vederbörande skolhem för vanartade sinnesslöa. Det torde därför böra stadgas skyldighet för nyssnämnda anstalters styrelser att hos kommun eller målsman begära insändande av ansvarsförbindelse och därefter ingiva ansökan om intagning i skolhem för vanartade sinnesslöa. Bestämmelse härom torde lämpligen böra i kungörelsen angående understöd av statsmedel åt anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och åt epileptikeranstalter införas såsom villkor för erhållande av statsunderstöd. Förslag till ändring av nämnda kungörelse i sådant syfte har av de sakkunniga uppgjorts och är fogat vid de sakkunnigas betänkande.

Intagning av
från sinnesslö- eller epileptikerskola
tidigare
utskrivna
elever.

Utom de elever, som sålunda direkt från skolorna för sinnesslöa och fallandesjuka intagas i skolhemmen för vanartade sinnesslöa, kunna emellertid särskilt under de första åren av dessa anstalters verksamhet till intagning därstädes ifrågakomma även åtskilliga av de elever, som under de senast förflutna åren på grund av vanart utskrivits från sinnesslö- och epileptikerskolorna. I den mån dessa ännu befinna sig i skolåldern eller, trots att de överskridit densamma, det oaktat befinnas kunna utan alltför stora olägenheter intagas i skolhem, torde de, även om de efter utskrivningen från sinnesslö- eller epileptikeranstalt under avsevärd tid vårdats i hemmet, å fattigvårdsinrättning eller annorstädes, likväl böra få mottagas i vederbörande skolhem för vanartade. Under den övergångstid, som kräves för att den nya organisationen för vård av vanartade sinnesslöa i och med arbetshemmens upprättande skall bliva fullt genomförd, böra nämligen enligt de sakkunnigas uppfattning skolhemmen, så långt det är möjligt, mottaga även sådana elever, vilka överskridit den ålder, som är den vanliga för elever i sinnesslö- och epileptikerskolorna. Sedan även arbetshemmen för vanartade sinnesslöa kommit till stånd, blir detta ej längre i samma grad behöfligt.

Angående intagning av elever, som äro eller tidigare varit intagna i skyddshem yttra de sakkunniga:

Sinnesslöa barn, tillhörande de vanartades grupp, intagas stundom även i de skyddshem, som avses i lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn. Detta har givetvis sin förklaring däri, att antalet intellektuellt mer eller mindre undermåliga i allmänhet är relativt stort bland vanartade. Enligt vad direktören vid åkerbrukskolonien Hall, filosofie doktorn David Lund, meddelat de sakkunniga, gav en av honom år 1914 företagen intelligensundersökning vid handen, att av de vid nämnda skydds- uppfostringsanstalt intagna eleverna 17,7 procent kunde betraktas såsom lätt imbecilla och 16 procent såsom svårt imbecilla, medan motsvarande procentsiffror vid samtliga skyddshem i riket under samma år voro respektive 24,4 och 7,9. Det vill synas, att av de här avsedda vanartade åtminstone de, som kunna betraktas såsom i egentlig mening sinnesslöa, icke lämpligen böra, även om gällande bestämmelser ej utgöra hinder för en sådan anordning, vårdas eller uppfostras å de i 1902 års lag omfördälda skyddshemmen, vilka ju äro avsedda för barn, som i intellektuellt avseende äro normala eller i varje fall icke utpräglad undermåliga. Det har också, enligt uppgifter, som av de sakkunniga inhämtats från vissa skyddshem, i åtskilliga fall förekommit, att elever på grund av intellektuell undermålighet måst utskrivras från skyddshemmen och återlämnas till vederbörande barnavårdsnämnder. Behovet av särskild anstalt för vård och uppfostran åt dylika vanartade barn, vilkas vistelse i skyddshemmen givetvis måste vålla betydande svårigheter vid arbetet med de övriga skyddslingarnas uppfostran, har även från skyddshemmens sida med styrka framhållits. Sådana skyddshems- elever, vilka på grund av sin intellektuella undermålighet icke kunna behållas i skyddshem, böra därför översändas till vederbörande skolhem för vanartade sinnesslöa. Även elever, vilka redan blivit utskrivna från skyddshem, torde, därest de ännu icke allt för mycket överskridit skolåldern, böra få intagas i nämnda skolhem.

Intagning av sinnesslöa, som äro eller varit intagna i skyddshem.

Överflyttning från skyddshem av *fallandesjuka*, som icke äro sinnesslöa, bör enligt de sakkunnigas uppfattning icke förekomma. Givetvis bör vid sådant förhållande icke heller en från skyddshem tidigare utskrivnen fallandesjuk, som icke tillika är sinnesslö, kunna intagas å skolhem för vanartade sinnesslöa.

Skulle till intagning i skolhem för vanartade sinnesslöa vara anmälda flera elever än där kunna mottagas, böra i första hand de elever intagas, som på grund av vanartens beskaffenhet äro i mest trängande behov av anstaltsvården. Så t. ex. är omedelbart intagande i fråga om en elev, som visat sexuell opålitlighet, givetvis vida mer av behovet påkallat än i fråga om en elev, som visat oärlighet eller stöldbegär.

I fråga om företrädesrätt till intagning yttra de sakkunniga vidare:

Företrädesrätt till intagning.

Föreligga samtidigt till avgörande ansökningar om inträde för elev, som är eller varit intagen i skola för sinnesslöa eller fallandesjuka, och för elev, som är eller varit intagen i skyddshem, bör den förre eleven vid intagning äga företräde framför den senare, såvitt ej alldeles särskilda förhållanden kunna föranleda till annat. Vid samtidig ansökning om överflyttning av elev — vare sig från sinnesslöskola, epileptikerskola eller skyddshem — och om intagning av elev, som tidigare varit intagen i någon av nyssnämnda anstalter, bör den förre eleven äga företräde.

Viss ålder icke
villkor eller
hinder för
intagning.

Vad beträffar åldern för intagning i uppfostringsanstalt för vanartade sinnesslöa hava de sakkunniga erinrat, att i detta avseende i fråga om hittills befintliga uppfostringsanstalter för sinnesslöa och för fallandesjuka såsom villkor för erhållande av statsbidrag för skolelev är stadgat, att elevens ålder vid intagningen icke får understiga sex år och ej heller, beträffande andra än fallandesjuka och blinda sinnesslöa barn, överstiga tolv år. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör emellertid för intagning i skolhem för vanartade sinnesslöa icke fastställas någon bestämd åldersgräns vare sig uppåt eller nedåt.

Om således överskriden skolålder icke bör utgöra hinder för elevs intagning i skolhem för vanartade sinnesslöa, så är emellertid uppenbart, att dessa skolhem i första hand och huvudsakligen äro avsedda för elever i skolåldern. Att intagning av äldre elever är att betrakta såsom en övergångsanordning, så länge arbetshem för vuxna vanartade sinnesslöa ännu saknas, är redan tidigare framhållet.

Anstalts-
vistelsens
längd.

I samband med intagningsbestämmelserna hava de sakkunniga upptagit frågan om anstaltsvistelsens längd. Därvid hava de sakkunniga erinrat, hurusom beträffande de statsunderstödda sinnesslöskolorna är föreskrivet, att understöd för i sådan skola intaget barn må åtnjutas under högst åtta år. Att beträffande skolhemmen för vanartade sinnesslöa föreskriva, att anstaltsvistelsen icke får överskrida någon viss maximitid, synes de sakkunniga icke lämpligt. De i dessa anstalter intagna eleverna böra kvarstanna där, så länge de kunna hava gagn av anstalternas verksamhet eller icke äro till men för övriga elever. I allmänhet torde emellertid komma att kvarstanna kortare tid än den, som utbildningen i skolorna för sinnesslöa och fallandesjuka plägar omfatta.

För en mindre grupp av elever synes emellertid vistelsen vid skolhemmet kunna komma att bliva längre än den vanliga. Fall torde nämligen otvivelaktigt kunna förekomma, då sinnesslöa, som äro att hänföra till de vanartades eller odisciplinerbaras kategori, t. ex. affektlabila eller sexuellt opålitliga, likväl med hänsyn till vanartens eller den psykiska

abnormitetens beskaffenhet icke nödvändigt behöva vårdas å vare sig slutna anstalt eller öanstalt. Det bör därför icke vara uteslutet, att vissa elever även såsom äldre kunna kvarstanna vid skolhemmet, möjligen i en såsom annex till detta anordnad arbetshemsavdelning, i all synnerhet om denna kan förläggas på något avstånd från skolhemmet. De sakkunniga yttra härom vidare:

Vad beträffar skolhemmet för vanartade sinnesslöa *gossar*, vilket såsom förut framhållits bör vara förlagt till jordbruksfastighet, kan det med hänsyn till anstaltens behov av arbetskrafter för jordbruket till och med vara önskligt, att skolhemmet förenas med en sådan arbetshemsavdelning. Vad åter angår *kvinnliga* sinnesslöa av här avhandlad kategori, i fråga om vilka vanarten ofta består i opålitlighet i sexuellt avseende, torde bland dessa finnas åtskilliga, vilka även såsom vuxna utan olägenhet kunna vistas tillsammans med i skolhemmet intagna sinnesslöa flickor, fastän de icke lämpa sig för anstalter, som äro avsedda jämväl för sinnesslöa av mankön. Dyliga kvinnliga sinnesslöa synas därför icke behöva omhändertagas i särskilt annex utan kunna kvarstanna i själva skolhemmet, blott detta kan tillräckligt effektivt isoleras från yttervärlden. För skolhemmet skulle givetvis en sådan anordning innebära stora fördelar genom tillgången till de äldre elevernas biträde vid varjehanda inom skolhemmet förekommande sysslor.

Av här anförda skäl torde styrelserna för skolhemmen böra erhålla rättighet att, där så prövas lämpligt, medgiva, att elever även efter avslutad utbildning i skolhemmet må kvarstanna antingen i detta eller uti ett i anslutning till detsamma anordnat arbetshem.

Under anstaltsvistelsen torde emellertid i vissa undantagsfall även kunna ifrågakomma försök med utackordering i enskilt hem eller, där elevens arbetsförmåga är så stor, att han icke är i behov av ekonomiskt understöd, med anställning hos lämplig person. Vare sig en dylik anordning — vilken endast bör förekomma i sådana fall, där eleven under längre tid visat pålitlighet och gott uppförande — har karaktären av utackordering i familj, till vilken skolhemmet betalar viss avgift för elevens underhåll, eller av tjänst hos enskild person, kan densamma tydligtvis i viss mån räknas såsom en del av anstaltsvistelsen, då i båda fallen eleven fortfarande bör vara antecknad såsom tillhörande skolhemmet och stå under övervakning från dess sida.

Försöksvistelse utom skolhemmet.

Vad härefter angår definitiv utskrivning från skolhemmet, har det redan förut framhållits, att, då sådan begäres av vederbörande målsman, densamma icke kan vägras, så länge lagstiftning om anstaltsplikt för vårdbehövande sinnesslöa ännu icke blivit genomförd. I övriga fall bör skolhemmets styrelse äga besluta om utskrivning från detsamma. Sådan

Utskrivning.

utskrivning kan, enligt vad de sakkunniga föreslagit, äga rum *dels* till arbetshem för vanartade sinnesslöa, *dels* till sinnessjukanstalt (kriminalasyl eller hospital), *dels*, vad beträffar icke sinnesslöa fallandesjuka, till skyddshem, som mottager sådana, *dels ock slutligen*, ehuru detta säkerligen kommer att äga rum allenast i enstaka undantagsfall, till frihet ute i samhället.

Angående utskrivningen hava de sakkunniga vidare anfört:

Flertalet elever i skolhemmen torde, såsom i det föregående berörts, när de uppnått vuxen ålder, komma att översändas till arbetshem för vanartade sinnesslöa. Framställning om dylik överflyttning synes böra av skolhemmets styrelse göras hos styrelsen för vederbörande arbetshem. Samma förfaringssätt som det nu föreslagna torde böra iakttagas i fråga om överflyttning till skyddshem.

Finner skolhemmets styrelse, att eleven är i behov av vård å sinnessjukanstalt, bör ansökan göras om intagning antingen å kriminalasyl eller, där detta icke anses behöfligt, å det hospital, inom vars upptagningsområde elevens hemort är belägen.

Undervisningens allmänna anordning.

De sakkunniga hava härefter upptagit frågan om den allmänna anordningen av den undervisning, som i de här avhandlade skolhemmen bör meddelas. I detta avseende hava de sakkunniga till en början erinrat om det uttalande, som av en år 1893 tillsatt kommitté för viss utredning angående sinnesslövården uti dess i mars 1894 avgivna betänkande gjordes i fråga om sinnesslöundervisningens mål och medel samt om denna undervisnings omfattning och organisation. Kommittén underströk i detta uttalande den praktiska undervisningens betydelse och framhöll nödvändigheten av individualisering i undervisningen. Med avseende på vad kommittén härom anfört tillåter jag mig att hänvisa till de sakkunnigas betänkande (sid. 42—44).

För egen del hava de sakkunniga framhållit, att även vid här ifrågakvarande skolhem huvudvikten bör läggas på den praktiska undervisningen och de praktiska arbetsövningarna. Till övervägande flertal utgöras dessa anstalters elever av sådana, som under hela sitt liv böra åtnjuta anstaltsvård, och deras utbildning bör därför helt naturligt ordnas så, att de under senare delen av sin anstaltsvistelse kunna sysselsättas med ett efter deras anlag och arbetsförmåga avpassat arbete, varvid man även bör hava i sikte, att eleverna bibringas sådan arbetsduglighet och praktisk färdighet, som kan bliva till största möjliga gagn för anstalterna. Den praktiska undervisningen och det praktiska arbetet böra därför på anstalternas arbetsordning erhålla större utrymme än den teoretiska undervisningen.

Vad sistnämnda undervisning beträffar, bör densamma inskränkas till sådana

skolämnena, som särskilt kunna anses vara av betydelse för utvecklingen av elevernas intellektuella anlag och för deras moraliska fostran. Därjämte bör undervisning meddelas i de övningsämnen, som förekomma i de vanliga sinnesslöskolorna. Den praktiska undervisningen bör självfallet delvis omfatta olika ämnen vid de båda anstalterna. I skolhemmet för gossar böra särskilt förekomma träslöjd, skomakeri, borstbinderi samt möjligen andra hantverksarbeten, varjämte eleverna här böra sysselsättas med vedhuggning samt framförallt kreatursskötsel och jordbruksarbete. I skolhemmet för flickor böra företrädesvis förekomma olika slag av vävnadsarbeten, sömnad, stickning, virkning m. fl. handarbeten. I båda skolhemmen böra dessutom eleverna sysselsättas med trädgårdsarbete samt i så stor utsträckning som möjligt utföra alla slags förekommande husliga sysslor såsom städning, tvätt och bak m. m.

Vid anordnandet av såväl den teoretiska som den praktiska undervisningen böra emellertid beaktas de synpunkter, som av 1893 års kommitté anlagts i fråga om individualisering av undervisningen. Denna blir tydligen, åtminstone vad den teoretiska undervisningen beträffar, vid här ifrågavarande skolhem så mycket nödvändigare, som elevernas förut genomgångna teoretiska kurser komma att växla efter längden av deras tidigare vistelse vid annan uppfostringsanstalt. Att på förhand i detalj meddela några allmängiltiga föreskrifter rörande undervisningskurser synes därför varken lämpligt eller ens möjligt. I den pedagogiska inspektion, som enligt de sakkunnigas förslag skall utövas över anstalterna, hava de sakkunniga sett en garanti för, att undervisningen vid skolhemmen blir anordnad på lämpligaste sätt.

Arbetsordning att till huvudsakliga delar ligga till grund för anordnandet av undervisningen och det praktiska arbetet bör för varje arbetsår fastställas av styrelsen. Skolundervisningen skall enligt de sakkunnigas förslag fortgå 40 veckor årligen med fördelning på två terminer.

De sakkunniga hava i detta sammanhang i korthet berört de bestämmelser, som synas böra meddelas angående formerna för tillrättvisning av elever i skolhemmen för vanartade sinnesslöa. Jag tillåter mig att i detta avseende hänvisa till de sakkunnigas betänkande (sid. 45—46).

De sakkunniga hava slutligen i samband med frågan om skolhemmens organisation i korthet yttrat sig angående formerna för tillsättande av den vid skolhemmen erforderliga personalen, om kompetensvillkor för föreståndare och lärarpersonal ävensom därmed sammanhängande spörsmål av organisatorisk natur.

Föreståndare bör enligt de sakkunnigas förslag tillsättas av skolöverstyrelsen, lärare och övrig personal däremot av skolhemmens styrelse.

Personal: tillsättning och kompetensvillkor m. m.

Beträffande föreståndares ställning och åligganden anföra de sakkunniga:

Föreståndare bör, i egenskap av anstaltens chef, i alla avseenden, där styrelsens beslut ej erfordras, handhava den närmare förvaltningen av anstalten och utöva förmanskap över den därstädes anställda personalen. Utom förvaltningsgöromålen bör emellertid föreståndaren även bestrida teoretisk undervisning till den omfattning, som av styrelsen bestämmes. Kravet på undervisningsskyldighet för föreståndaren bör enligt de sakkunnigas mening fasthållas, även om förvaltningsgöromålen i en framtid skulle komma att bliva så omfattande, att de helt taga en persons arbetskraft i anspråk. Nödvändigheten av, att föreståndaren uppehåller intim kontakt med det vid anstalten bedrivna undervisningsarbetet och förskaffar sig personlig kännedom om varje i anstalten intagen elev, synes de sakkunniga kräva, att i sådant fall lättnad i stället beredes föreståndaren i förvaltnings- och expeditionsgöromålen.

Föreståndarbefattningen vid skolhemmet för flickor bör självfallet icke innehavas av annan än kvinna, liksom föreståndarbefattningen vid skolhemmet för gossar bör innehavas av man.

De bestämmelser, som i det föregående förordats, ävensom de övriga stadganden beträffande skolhemmens organisation, som syntes erforderliga för dessas verksamhet, hava sammanförts i av de sakkunniga upprättade förslag till reglementen för desamma, vilka förslag äro fogade vid de sakkunnigas betänkande.

Medicinal-
styrelsen.

Medicinalstyrelsen har yttrat följande:

För behandlingen av vissa hithörande frågor bör hos skolöverstyrelsen anställas en psykiatriskt utbildad läkare. Om så sker, behöva icke så stränga fordringar på psykiatrisk utbildning ställas på läkarledamöterna i hemmens styrelser, varigenom skulle undanröjas den svårighet att inom rimligt avstånd från anstalterna finna lämpliga sådana ledamöter, som givetvis skulle följa med ett strängare sådant krav. På så sätt skulle även den ytterligare fördelen vinnas, att styrelsesammanträden kunde lättare och oftare hållas, då ledamöterna bodde närmare anstalterna.

Departements-
chefen.

De sakkunnigas uppfattning, att skolhemmen för vanartade sinnesslöa såsom anstalter av övervägande pedagogisk karaktär böra ställas under skolöverstyrelsens inseende, delar jag, liksom jag i övrigt ansluter mig till de sakkunnigas förslag rörande ledningen av anstalterna ävensom i fråga om inspektionen över desamma.

Ett realiserande av medicinalstyrelsens förslag om anställande inom skolöverstyrelsen av en psykiatriskt skolad läkare skulle otvivelaktigt

för överstyrelsen underlätta behandlingen av vissa hithörande frågor. Huruvida fordringarna på psykiatrisk utbildning hos läkarledamöterna i skolhemmens styrelser härigenom skulle kunna inskränkas, synes mig likväl ovisst. De ärenden, för vilkas behandling behov av psykiatrisk sakkunskap i första hand gör sig gällande, lära nämligen avse intagning och utskrivning av elever, dessas behandling under anstaltsvistelsen med flera frågor, i vilka det närmast bör tillkomma anstaltens styrelser att fatta beslut. I varje fall synes mig med vidtagande av den utav medicinalstyrelsen föreslagna åtgärden böra anstå, intill dess erfarenhet vunnits angående skolhemmens verksamhet och särskilt angående skolöverstyrelsens behov av tillgång till psykiatrisk sakkunskap för behandlingen av frågor rörande skolhemmen. Jag anser mig därför icke nu böra göra framställning om anvisande av medel för ändamålet.

De sakkunnigas förslag i fråga om principer för intagning och utskrivning av elever ävensom därmed sammanhängande spörsmål synas mig i huvudsak kunna godtagas.

Det torde givetvis ankomma på Kungl. Maj:t att i sinom tid utfärda erforderliga närmare bestämmelser angående anstaltens organisation och verksamhet.

Jag övergår nu att redogöra för de sakkunnigas beräkning av de föreslagna skolhemmens omfång.

Inledningsvis hava de sakkunniga påpekat svårigheterna att beräkna totalantalet vanartade sinnesslöa i riket. Härom anföra de sakkunniga för egen del:

En fullständig utredning rörande antalet i riket befintliga sinnesslöa tillhörande de vanartades kategori samt angående dessa sinnesslös levnadsomständigheter, sättet för deras hittillsvarande omhändertagande, brottslighetsprocenten bland dem o. s. v. skulle givetvis i och för sig vara av största intresse. En sådan utredning skulle enligt de sakkunnigas förmenande vara ägnad att giva en skarp belysning åt de missförhållanden ur både den enskilde individens och samhällets synpunkt, som frånvaron av en organiserad anstaltsvård av vanartade sinnesslöa medfört. Med hänsyn till svårigheterna att åstadkomma en tillfredsställande utredning av ifrågakvarande slag skulle emellertid värdet av denna utredning säkerligen icke komma att motsvara de dryga kostnader, som densamma givetvis skulle komma att medföra. För bedömandet av det totala platsbehovet i särskilda anstalter för vanartade sinnesslöa vore det i övrigt icke tillfyllet med en beräkning av *antalet* sådana sinnesslöa, enär, såsom i det föregående närmare utvecklats, åtskilliga av de till vuxen ålder komna vanartade sinnesslöa — nämligen alla sådana, som icke lämpa sig för en öppen anstalt — behöva omhändertagas inom den allmänna sinnessjukvårdens ram. Det skulle därför bliva nödvändigt att vid en sådan utredning — åtminstone vad de äldre beträffar —

Skol-
hemmens
storlek och
förläggning.

göra en fullständig uppdelning av de vanartade sinnesslöa med hänsyn till beskaffenheten och graden av deras antisociala tendenser o. s. v.

Beräkning av
skolhemmens
omfång.

De sakkunniga framhålla emellertid, att de i detta sammanhang icke hava anledning att ingå på frågan om platsbehovet å anstalter för äldre vanartade sinnesslöa, då de för närvarande framlägga förslag endast om upprättande av *skolhem* för vanartade sinnesslöa barn. För beräkningen av dessa anstalters omfång finnes möjlighet att med hänsyn till de intagningsbestämmelser, som i det föregående föreslagits, erhålla fasta utgångspunkter.

För att utröna antalet av de platser, som med de sålunda förordade intagningsbestämmelserna äro behöfliga i uppfostringsanstalterna för vanartade sinnesslöa barn hava de sakkunniga från samtliga sinnesslö- och epileptikerskolor infordrat uppgifter *dels* rörande antalet elever, vilka såsom olämpliga för samlivet på grund av vanart, häftigt lynne eller våldsamhet samt upprepade rymningar lämpligen bort utskrivs från anstalterna men dock fått kvarstanna, *dels ock* rörande antalet elever, som under tiden från och med den 1 januari 1913 till och med den 30 juni 1920 av enahanda grunder utskrivits från nämnda anstalter. Rörande de tidigare än år 1913 utskrivna eleverna hava de sakkunniga icke ansett erforderligt att infordra några uppgifter, då dessa elever numera torde hava nått den ålder, att intagning i skolhem i regel icke bör ifrågakomma.

Resultatet av de sålunda infordrade uppgifterna hava sammanställts i tablåer, som äro fogade vid de sakkunnigas betänkande.

Skolhemmet
för gossar.

Vad först angår skolhemmet för vanartade sinnesslöa gossar, hava de sakkunniga beräknat dess omfång på följande sätt:

Vad först beträffar manliga elever, hava de inkomna uppgifterna givit vid handen, att i samtliga sinnesslöskolor den 30 juni 1920 vistades sammanlagt 23 gossar, vilka såsom olämpliga för samlivet i anstalterna egentligen bort utskrivs därifrån. I eleptikerskolorna funnos vid nämnda tidpunkt inga sådana elever. Under perioden den 1 januari 1913—den 30 juni 1920 hade vidare av samma orsak från sinnesslöskolorna utskrivits 29 och från eleptikerskolorna 11 manliga elever, av vilka senare de flesta även torde hava varit sinnesslöa. Medeltalet utskrivna för år räknat har alltså under ifrågavarande period varit omkring 5. Av de sammanlagt 40 elever, vilka under nämnda tidrymd på grund av olämplighet för samlivet utskrivits, äro 12 födda före år 1900, 14 under åren 1900—1904 samt 14 efter ingången av år 1905. Av dessa torde flertalet av de *före* år 1905 födda eleverna böra intagas i arbetshem för vanartade sinnesslöa, då de på grund av sin ålder i allmänhet icke torde lämpa sig för skolhem. Uteslutet är emellertid icke, att en och annan av de under perioden 1900—1904 födda lämpligen kan intagas. Av de *efter* ingången av år 1905 födda eleverna torde man böra räkna med att ett flertal vid skolhemmets öppnande eller under den första tiden av dess verksamhet kunna komma att bliva anmälda till inträde och även befinnas lämpade för intagning.

Det antal elever, som skolhemmet för gossar vid upprättandet bör vara rustat att mottaga, synes sålunda icke böra sättas lägre än 30, vilken siffra utgör hela antalet av de i sinnesslöskolorna den 30 juni 1920 intagna elever, vilka på grund av vanart betecknats som olämpliga för samlivet, ökat med halva antalet av de från sinnesslö- och epileptikeranstalterna under tiden den 1 januari 1913—den 30 juni 1920 såsom vanartade utskrivna skolelever, vilka äro födda efter ingången av år 1905.

Vidkommande härefter det antal platser, som bör beräknas för tillförseln av nya elever under de närmaste åren av anstaltens verksamhet, hava de sakkunniga utgått därifrån, att platsantalet vid anstaltens öppnande så vitt möjligt bör vara så högt, att någon väsentlig ökning av det samma icke behöver företagas före genomförandet av lagstiftning om anstaltsplikt för bildbara sinnesslöa och fallandesjuka. Härom yttra de sakkunniga vidare huvudsakligen följande:

Såsom nyss nämnts utgjorde medeltalet av från sinnesslö- och epileptikerskolorna årligen utskrivna vanartade gossar under perioden 1913—30 juni 1920 omkring 5. Med hänsyn därtill, att åtskilliga elever, vilka på grund av sin vanart vållat stora olägenheter, likväl under nuvarande förhållanden i brist på lämplig tillflyktsort fått kvarstanna i sinnesslöanstalterna men att sådant kvarstannande icke vidare torde komma i fråga, sedan uppfostringsanstalterna för vanartade sinnesslöa blivit upprättade, torde antalet årligen utskrivna gossar av här avhandlad kategori för framtiden komma att bli något större än det hittills varit och icke böra beräknas lägre än 7 à 8. Å andra sidan komma emellertid, så snart arbetshem för vanartade manliga sinnesslöa kommit till stånd, en stor del av skolhemmets äldre elever att efter hand bli överflyttade dit. Utgår man därifrån, att sådant arbetshem kan beräknas träda i verksamhet två år efter skolhemmets öppnande samt att utskrivningen från skolhemmet därefter kan beräknas komma att — i varje fall innan lagstiftning om obligatorisk anstaltsvård blivit genomförd — ungefärligen motsvara tilloppet av nya skolelever, skulle sålunda antalet platser för de två närmaste årens behov vid skolhemmet för gossar kunna inskränkas till omkring 15. Hänsyn bör emellertid även tagas därtill, att anmälningar från skyddshemmen äro att förvänta av åtskilliga därstädes intagna elever, vilka befunnits sinnesslöa. Då emellertid en del av dessa elever, därest förslaget om upprättandet av ett statens skyddshem för vissa vanartade gossar blir genomfört, torde komma att bli omhändertagna i detta skyddshem, synes man icke behöva beräkna mer än omkring 10 platser för sinnesslöa skyddshems-elever.

På grund av det här anförda torde sålunda skolhemmet för vanartade sinnesslöa gossar vid upprättandet böra beräknas för minst 30 elever, varjämte möjlighet bör finnas att under de närmaste åren av anstaltens verksamhet mottaga ytterligare omkring 25 elever.

Skolhemmet
för flickor.

Vad så beträffar skolhemmet för vanartade sinnesslöa flickor, ställa sig de sakkunnigas beräkningar på följande sätt:

Enligt de inhämtade uppgifterna funnos den 30 juni 1920 i sinnesslöskolorna sammanlagt endast 4 kvinnliga elever, om vilka gällde, att de på grund av vanart voro olämpliga för samlivet i anstalterna och fördenskull borde utskrivas, och i epileptikerskolorna allenast 1 kvinnlig elev, med vilken detta var förhållandet. Antalet under tiden den 1 januari 1913—den 30 juni 1920 av ifrågakvarande orsak utskrivna kvinnliga skolelever uppgick för sinnesslöanstaltarnas vidkommande till sammanlagt 10, medan från epileptikerskolorna under samma period ingen sådan utskrivning förekommit. Orsaken till, att dessa siffror i jämförelse med motsvarande siffror beträffande de manliga eleverna äro så låga, är sannolikt att söka i det förhållandet, att de vanligaste orsakerna till olämplighet för samlivet i fråga om kvinnliga elever äro dels sexuell opålitlighet, dels abnormt häftigt lynne (affektabilitet) och att opålitlighet i sexuellt avseende i de flesta fall visar sig först efter pubertetsårens inträde, liksom affektabiliteten, särskilt hos kvinnorna, ofta torde framträda starkare omkring denna ålder.

Vad de utskrivna kvinnliga skolelevernas ålder angår, framgår det av de inkomna uppgifterna, att av ovan nämnda 10 elever, vilka under perioden 1913—30 juni 1920 utskrivits, 3 äro födda före 1900, 6 under åren 1900—1904 och 1 år 1905, medan ingen under ifrågakvarande tidrymd utskriven flicka är född efter sistnämnda år. De under perioden utskrivna kvinnliga skoleleverna hade sålunda i allmänhet vid utskrivningen uppnått högre ålder än de manliga, vilket även torde låta förklara sig genom nyss anförda omständigheter med avseende på utskrivningsorsakerna. En jämförelse med motsvarande siffror beträffande de kvinnliga *arbetshemseleverna* visar också, att antalet sådana elever, vilka på grund av vanart utskrivits, såväl som antalet kvinnliga arbetshemselever, vilka av samma orsak lämpligen borde hava utskrivits, är betydligt större än antalet kvinnliga skolelever av motsvarande grupper: under tiden 1913—30 juni 1920 hava utskrivits 17 kvinnliga arbetshemselever och den 30 juni sistnämnda år funnos i anstalterna 8 sådana elever, vilkas utskrivning på grund av vanart vore önskvärd.

Även om, såsom av det här ovan anförda framgår, flertalet av de vanartade kvinnliga elever, som under de sistförflutna åtta åren utskrivits från sinnesslöanstaltarnas skolhem, sålunda befunnit sig i senare delen av den egentliga skolåldern eller redan överskridit densamma, torde likväl hos åtskilliga av dessa elever vanartens beskaffenhet icke lägga hinder i vägen för intagning i skolhem för sinnesslöa flickor av de vanartades kategori. I det föregående har framhållits, att sådana kvinnliga sinnesslöa, vilkas vanart består i sexuell opålitlighet och vilka på den grund icke lämpligen kunna vistas i anstalter, som äro avsedda jämväl för sinnesslöa av mankön, likväl i många fall utan olägenhet kunna vistas tillsammans med i skolhemmet intagna flickor, under förutsättning att skolhemmet kan tillräckligt effektivt isoleras från yttervärlden. I skolhemmet för vanartade kvinnliga sinnesslöa böra därför vid dess öppnande kunna intagas — förutom de i sinnesslö- och epileptikerskolorna för närvarande intagna elever, vilka såsom olämpliga för samlivet böra utskrivas därifrån — icke blott en stor del av de kvinnliga skolelever, som under de sista åtta åren utskrivits såsom vanartade, utan även åtskilliga av de yngre bland sådana vanartade kvinnliga sinnesslöa, vilka i egenskap av arbetshemselever vistas i sinnesslöanstalterna eller under de senaste åren utskrivits därifrån. Slutligen bör även beräknas, att sinnesslöa kvinnliga skyddshemselever kunna komma att överflyttas till skolhemmet för vanartade sinnesslöa flickor.

På grund av vad här anförts hava de sakkunniga ansett, att det antal elever, som skolhemmet för flickor vid öppnandet bör vara berett att mottaga, icke bör sättas lägre än 15. Vad angår det utrymme, som bör beräknas för tilloppet av nya elever under de närmast följande åren efter anstaltens upprättande, torde detta sannolikt kunna anslås till ungefär samma antal platser.

Såsom av det anförda framgår, synas visserligen de egentliga skolelevorna i uppfostringsanstalten för vanartade sinnesslöa flickor vid denna anstalts öppnande komma att utgöra ett mindre antal än de elever, vilka redan överskridit skolåldern. Detta förhållande torde emellertid komma att så småningom ändras. Härom yttra de sakkunniga:

I samma mån som anstalten hunnit komma i full verksamhet och möjlighet för de vanliga sinnesslö- och epileptikeranstalterna finnes att vid behov verkställa utskrivning av en vanartad elev, vars vistelse i anstalten är till skada för dennas uppfostringsarbete, kommer säkerligen skolhemmet för vanartade sinnesslöa flickor att alltmer tagas i anspråk för uppfostran och vård av egentliga skolelever. Samtidigt kan, sedan arbetshem för vanartade kvinnliga sinnesslöa kommit till stånd, utskrivning till sådant ske av äldre elever, vilka för erhållande av en i möjligaste mån fri vård böra överflyttas till öanstalt, där effektivt avskiljande från samhället är möjligt utan några anstaltsinhägnader. Framför allt kommer en väsentlig ökning av platsantalet i skolhem för vanartade sinnesslöa att bliva erforderlig, sedan skolplikt för bildbara sinnesslöa och fallandesjuka blivit genomförd och antalet elever i sinnesslö- och epileptikerskolorna på grund härav blivit väsentligt större än det för närvarande är. En given förutsättning för genomförande av en sådan skolplikt är självfallet, att särskilda anstalter finnas för omhändertagande av sådana sinnesslöa och fallandesjuka, vilka till följd av vanart äro olämpliga för samlivet i de vanliga sinnesslö- och epileptikeranstalterna och vilka på denna grund enligt gällande föreskrifter ej få intagas eller behållas där.

Av dessa skäl har det synts de sakkunniga motiverat att, ehuru för vanartade kvinnliga sinnesslöa behovet av ett arbetshem för närvarande tydligen är större än behovet av ett skolhem, redan från början giva den ifrågavarande anstalten karaktären av uppfostringsanstalt, oaktat den vid upprättandet kommer att få till stor del mottaga även arbetshemselever. Givet är emellertid, att vid anstaltens organiserande, vid anställande av personal o. s. v. hänsyn får tagas till att anstaltens verksamhet under den första tiden av dess tillvaro kommer att bliva inriktad väsentligen på praktiskt arbete och endast i mindre grad på teoretisk undervisning.

Utom de här anförda skälen att redan nu föreslå upprättandet av ett skolhem för vanartade sinnesslöa flickor må slutligen nämnas även den särskilda omständigheten, att — såsom nedan skall närmare ut-

vecklas — möjlighet finnes att för ändamålet disponera en redan befintlig uppfostringsanstalt, som inom kort blir ledig från den uppgift, för vilken den hittills använts och som väl lämpar sig till ett skolhem för sinnesslöa flickor av här ifrågavarande kategori men däremot icke utan stora olägenheter skulle kunna användas som anstalt för omhändertagande av vanartade kvinnliga arbetshemselever i någon större utsträckning.

Förläggnings-
orter för
skolhemmen.

Jag övergår härefter till frågan om förläggningen av de båda skolhemmen.

I detta avseende hava de sakkunniga till en början framhållit, att de krav, som, efter vad i det föregående anförts, böra ställas på anstalter av ifrågavarande slag, givetvis bäst skulle kunna uppfyllas, därest på lämpliga platser nybyggnader bleve uppförda för anstalternas räkning. Med hänsyn till svårigheterna att under rådande finansiella förhållanden kunna påräkna de stora anslag, som för sådant ändamål skulle erfordras, hava de sakkunniga likväl från början haft uppmärksamheten riktad därpå, att anstalterna inom kortaste tid skulle kunna komma till stånd, därest möjlighet förefunnos att för dem disponera över redan befintliga, staten tillhöriga byggnader, vilka kunde antingen användas i befintligt skick eller också genom smärre ändringsarbeten och reparationer göras för ändamålet lämpliga. De sakkunniga hava även varit i tillfälle att föreslå skolhemmens förläggande till två redan befintliga anstalter, vilka inom den närmaste framtiden torde bliva lediga från sina nuvarande uppgifter och vilka efter vissa ändringsarbeten synas kunna tillfredsställande uppfylla kraven på anstalter för vanartade sinnesslöa barn.

Skolhemmet
för gossar.

Vad först beträffar skolhemmet för gossar — vilket, såsom redan tidigare framhållits, bör vara förenat med jordbruk — har de sakkunnigas uppmärksamhet riktats på den provisoriska alkoholistanstalten vid Salbohed i Västmanlands län, sedan fråga uppstått om förflyttning till annan ort av den nu därstädes förlagda alkoholistanstalten.

För att utröna möjligheten av att till Salbohed förlägga ett statens skolhem för vanartade sinnesslöa gossar hava de sakkunniga avlagt besök vid anstalten. I fråga om anstaltens belägenhet, de till densamma hörande byggnaderna m. m. hava de sakkunniga åberopat följande redogörelse, hämtad ur ett av medicinalstyrelsen avgivet utlåtande angående betänkande och förslag rörande anordnande av ny statsanstalt för vård av manliga alkoholister:

Salbohed, som förut använts såsom lägerplats av Västmanlands regemente, är belägen i Väster Färnebo socken av Västmanlands län, 18 kilometer från Sala, som är närmaste järnvägsstation. Enligt lämnade uppgifter består egendomen förutom av skog av omkring 100 tunnland odlad jord och omkring 100 tunnland odlingsbar jord, varav någon del på sista tiden uppodlats. Totalarealen av området utgör omkring 350 tunnland. Platsen, som tillhör staten, uppläts år 1916 av arméförvaltningen till föreningen Flodakolonier, och genom riksdagens beslut år 1918 har den statliga alkoholistvården blivit förlagd till Salbohed.

Anstalten utgöres för närvarande av följande byggnader:

1) den s. k. intendentsbostaden, en mycket gammal byggnad av timmer i en våning med inredd vind, enligt uppgift uppförd år 1818. Den användes för närvarande såsom expeditionslokal och till bostad för koloniens föreståndare och en del funktionärer samt innehåller 16 rum, därav två utan eldstäder. Rummen uppvärmas huvudsakligen med kakelugnar. Byggnaden synes vara i gott stånd med i huvudsak tillfredsställande inredning;

2) sjukhusbyggnaden, uppförd år 1893, av liggande timmer i två våningar med inredd vind; för närvarande är den begagnad till logementsbostäder för alkoholisterna och inrymmer dessutom kök med handkammare, matrum och rum för betjäning. Byggnaden uppvärms med kakelugnar. Köksavdelningen och serveringsrummet äro rätt otillfredsställande, och byggnaden torde för övrigt tarva atskilliga reparationer;

3) en barackbyggnad, ett envåningshus av timmer med oinredd vind, 36 meter långt och 16 meter brett. Byggnaden innehåller diverse sovrum, vaktrum, verkstadsrum och en isoleringsavdelning samt uppvärms huvudsakligen med kaminer; dock att uti isoleringsavdelningen finnes en värmeledningsanordning. Virket i byggnaden är gott men inredningen otillfredsställande. Vinden synes med hänsyn till takkonstruktionen vara synnerligen svår att utnyttja.

Av övriga på platsen befintliga byggnader är ett bad- och tvätthus i mycket dåligt skick, och torde detsamma därför ej kunna användas. En magasinsbyggnad är däremot i synbarligen gott skick. En ladugård har nyligen blivit reparerad, men har knappt något större värde. Undergrund har emellertid lagts för en ny ladugårdsbyggnad med tillhörande stall och loge. Dessutom finnas några mindre, i dåligt skick varande bostadshus för befattningshavare.

Ågofiguren utgöres av en rektangel i övre, östra delen begränsad av landsvägen mellan Västerås och Krylbo. Denna landsväg skär området i dess syd-östra hörn. På det avskurna hörnet ligga de här ovan under 1) och 2) beskrivna bostadshusen. Avståndet mellan intendentsbostaden och sjukhusbyggnaden är omkring 550 meter och mellan förstnämnda hus och barackbyggnaden 350. Jordbruksbyggnaderna ligga omkring 1,200 meter från intendentsbostaden.

Anstalten är helt i saknad av ledningar för vatten och avlopp. Vatten hämtas från i närheten liggande brunnar, som ansågos giva vatten i tillräcklig mängd.

Anstalten upplyses medelst fotogen, men kraft från Älvkarleby finnes dock i trakten, så att densamma utan större svårigheter kan elektrifieras. Någon värmeledning finnes icke, ej heller badanordningar eller lokaler för tvätt och dylikt.

Såsom av ovan intagna redogörelse framgår, äro visserligen de vid Salbohed befintliga byggnaderna uti några avseenden i ett mindre

tillfredsställande skick. Med vissa ändringsarbeten och reparationer synas de likväl kunna göras fullt användbara för här ifrågakvarande ändamål. En viss olägenhet ligger i det jämförelsevis stora avståndet mellan själva anstaltsbyggnaden (förutvarande sjukhuset) och intendentsbostaden, vilken fortfarande torde böra användas till administrationslokaler samt bostäder för föreståndare och viss övrig personal. Detta avstånd utgör nämligen något över 500 meter. I jämförelse med de fördelar i åtskilliga andra avseenden, framför allt ur ekonomisk synpunkt, som uppfostringsanstaltens förläggande till Salbohed skulle innebära, har dock nämnda olägenhet icke ansetts böra utgöra något hinder för val av denna förläggningsort.

Vad utrymmet vid anstalten beträffar, kan i anstaltsbyggnaden genom vissa ändringsarbeten beredas plats för 30 elever. I barackbyggnaden kunna inläggas omkring 25 elever. I de nu befintliga byggnaderna kan sålunda beredas det antal platser, som vid skolhemmets öppnande och under de närmaste åren av dess verksamhet beräknats vara behöfligt. I övrigt finnes fullt tillräckligt område för uppförande i de nuvarande byggnadernas närhet av de anstaltsbyggnader, som framdeles kunna bli behöfliga för utökning av platsantalet.

Sådan utökning bör lämpligen ske genom uppförande av smärre paviljonger, vilka böra förläggas mellan den nuvarande anstaltsbyggnaden och intendentsbostaden. Härigenom kan den nyss berörda olägenheten i administrationsbyggnadens avstånd från själva anstaltsbyggnaden minskas i samma mån som anstalten utvidgas. När sådan utvidgning på grund av elevantalets ökning blir nödvändig, kan lämpligen barackbyggnaden anordnas såsom bostad åt sådana äldre elever, som komma att i egenkap av arbetshemselever behållas vid anstalten. Barackbyggnadens läge omkring 250 meter sydväst om själva anstaltsbyggnaden och på motsatta sidan om den förut omnämnda landsvägen är för en sådan anordning synnerligen fördelaktig, då härigenom skolhem och arbetshem komma på lämpligt avstånd från varandra.

Bostäder finnas såväl för den anstaltspersonal, vilken erfordras vid skolhemmets öppnande, som för jordbrukets personal. I befintliga byggnader kan dessutom beredas bostäder åt den anstaltspersonal, som under de närmaste åren av skolhemmets verksamhet kan beräknas ytterligare bli erforderlig.

Egendomens jordområde, vilket enligt uppgift av alkoholistanstaltens föreståndare för närvarande uppgår till omkring 60 hektar odlad jord och cirka 40 hektar odlingsbar mark, är fullt tillräckligt för att bereda de i anstalten intagna eleverna tillfälle till jordbruksarbete i lämplig omfattning.

Då sålunda Salbohed synes kunna efter vissa ändringsarbeten med fördel användas såsom förläggningsort för ett skolhem för vanartade sinnesslöa gossar, hava de sakkunniga, med hänsyn till de dryga utgifter, uppförandet av en helt ny anstalt skulle medföra, och i betraktande av de kostnader, staten redan nedlagt på Salbohedsanstalten, enat sig om att föreslå ifrågavarande skolhems förläggande dit.

Med avseende på val av plats för skolhemmet för vanartade sinnesslöa flickor hava de sakkunniga erinrat, hurusom 1914 års senare riksdag, i samband med beviljande av anslag för uppförande av en statsanstalt för vården av blinda med komplicerat lyte — vilken anstalt skulle ersätta den hittills med Drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten i Vänersborg för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl. — i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda förslag bemyndigade Kungl. Maj:t att vid den tid, då den föreslagna statsanstalten trädde i verksamhet, för statsverkets räkning övertaga Drottning Sofias stiftelse och den till denna stiftelse knutna vårdanstaltens dåvarande tillgångar.

Skolhemmet
för flickor.

Uppförandet av berörda statsanstalt för blinda med komplicerat lyte har på grund av kristidens inträdande måst uppskjutas men har numera, efter av statsmakterna år 1919 fattat beslut, påbörjats och byggnaderna beräknas kunna vara färdiga att tagas i bruk under loppet av år 1922. De byggnader i Vänersborg, som för närvarande tillhöra den med förutnämnda stiftelse förenade vårdanstalten, nämligen anstaltens skolhem med därtill hörande uthusbyggnader, komma då att bliva tillgängliga för något statens ändamål.

Enligt vad de sakkunniga genom besök på platsen förvissat sig om, torde de byggnader, vilka sålunda, sedan den förutnämnda blindanstalten trätt i verksamhet, komma att övergå i statens ägo, väl lämpa sig att efter vissa ändrings- och reparationsarbeten användas till ett skolhem för vanartade sinnesslöa flickor, under förutsättning att hela det till anstalten hörande området, vilket uppgår till omkring 15,000 kvadratmeter, blir på lämpligt sätt inhägnat.

Anstalten är belägen i utkanten av staden Vänersborg, skild från de byggda stadsdelarna genom järnvägen och dövstumskolans tomt. Då härtill kommer, att möjlighet torde förefinnas för ytterligare utvidgning av området, som delvis begränsas av staten tillhörig mark, synes läget icke utgöra hinder för skolhemmets förläggande hit. Skolhemmet kan mottaga omkring 40 elever och plats finnes för uppförande av de nybyggnader, som i en framtid eventuellt kunna bliva behöfliga. Erforderliga arbetslokaler för olika slag av kvinnlig slöjd finnas, och tillfälle till trädgårdsarbete på skolhemmets område kan beredas. Bostäder för anstaltens personal finnas eller kunna anordnas inom skolhemsbyggnaden.

Inventarier.

Vid båda de anstalter, som enligt det ovan framställda förslaget skulle användas såsom förläggningsplatser för skolhem för vanartade sinnesslöa, finnas för närvarande åtskilliga inventarier, som med fördel kunna användas för skolhemmens behov och vilkas bibehållande vid anstalterna sålunda skulle komma att väsentligen nedbringa engångskostnaderna för anstalternas upprättande. Härom yttra de sakkunniga bland annat:

Vad statens alkoholistanstalt beträffar, torde väl denna anstalt, om den återflyttas till Venngarn, komma att övertaga de inventarier, som för närvarande finnas därstädes. Skulle åter alkoholistanstaltens förflyttning från Salbohed ske först sedan helt ny anstalt för den statliga alkoholistvården upprättats, torde det vara mest ändamålsenligt, att denna anstalt förses med nya, för densamma avpassade inventarier. Detta senare gäller givetvis även den blivande statsanstalten för blinda med komplicerat lyte, vilken inflyttar i nyuppförda byggnader. Lämpligast synes därför vara, att de inventarier, som för närvarande finnas såväl vid Salbohedsanstalten som i skolhemmet för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl. i Vänersborg, få, i den mån de äro behöfliga, övertagas av de utav de sakkunniga föreslagna skolhemmen.

Till frågan om inventarierna återkommer jag senare i samband med frågan om kostnaderna för skolhemmens upprättande.

*Skolhemmens
personal.*

Jag torde nu i stället få redogöra för den personal, som erfordras vid ifrågavarande uppfostringsanstalter med det omfång, som anstalterna ovan föreslagits att erhålla vid öppnandet, d. v. s. med ett elefantal av 30 i skolhemmet för gossar och 15 i skolhemmet för flickor.

*Skolhemmet
för gossar.*

Vad skolhemmet för gossar beträffar, bör vid detsamma först och främst vara anställd en manlig *föreståndare*. Med befattningen bör vara förenad chefskapet ej blott över anstalten utan även över förvaltningen av den till densamma hörande egendomen.

Angående beräkandet av *lärarypersonalens* antal hava de sakkunniga anfört:

Det är att märka, att, när fråga är om sinnesslöa, det antal elever, som kommer på varje undervisningsavdelning, måste sättas relativt lågt. Flera elever än 15 böra sålunda icke beräknas i varje avdelning. Med hänsyn till vad i föregående kapitel anförts rörande förhållandet mellan teoretisk och praktisk undervisning vid skolhemmen för vanartade samt i betraktande av att föreståndaren, såsom i det föregående nämnts, bör äga viss undervisningsskyldighet, torde det likväl icke vara erforderligt att till en början vid skolhemmet anställa mer än en lärare i teoretiska ämnen. Denne lärare bör då lämpligen vara manlig. När behov av ytterligare lärarkraft för den teoretiska undervisningen kan komma att göra sig gällande — något som torde böra beräknas redan från ingången av år

1923 — kan enligt de sakkunnigas mening anställas även en lärarinna. I fråga om lämpligheten av att vid en uppfostringsanstalt för vanartade gossar anlita kvinnlig lärarkraft kunna de sakkunniga åberopa den goda erfarenhet, som i detta hänseende vunnits vid åkerbrukskolonien Hall, där kvinnlig lärare länge varit anställd.

Förutom lärare i teoretiska ämnen erfordras emellertid lärare eller rättare *arbetsledare* i praktiska ämnen och praktiskt arbete.

Angående dessa befattningshavares ställning och uppgift yttra de sakkunniga:

För dessa befattningar torde icke böra fordras någon lärarutbildning utan synes det i stället önskvärt att för desamma erhålla yrkesmän med så allsidig praktisk erfarenhet och färdighet som möjligt. Med den föreslagna benämningen arbetsledare hava de sakkunniga velat angiva dessa befattningshavares ställning såsom icke i egentlig mening undervisare utan i främsta rummet ledare av elevernas praktiska arbeten. Arbetsledarnas antal synes vid anstaltens öppnande kunna inskränkas till två. Av dessa bör den ene vara kunnig i hantverk, framför allt i snickeri- och skomakeriarbeten, medan den andre erfordras såsom ledare av elevernas jordbruksarbete. Då den sistnämnde befattningshavaren anställs icke för jordegendomens behov utan såsom handledare i det i anstaltens uppfostringsverksamhet ingående jordbruksarbetet, bör han givetvis avlönas icke å jordbrukets utan å anstaltens stat. Självfallet är emellertid, att även den å jordbrukets stat avlönade personalen kommer att i stor utsträckning tagas i anspråk vid ledningen och tillsynen av elevernas jordbruksarbeten, framför allt de elevers, vilka såsom mera försigkomna kunna anförtros jämförelsevis krävande uppgifter, såsom att biträda vid djurens skötsel o. s. v.

Utom den personal, som sålunda erfordras för anstaltens uppfostringsverksamhet, kräves viss *ekonomipersonal*. Med hänsyn till att eleverna i så stor utsträckning som möjligt böra biträda vid utförandet av alla husliga göromål hava de sakkunniga ansett, att ekonomipersonalen tills vidare kan inskränkas till en *husmoder*, ett *biträde för köksgöromålen* och ett *biträde för tvätt och bak*.

På grund av elevmaterialets beskaffenhet och särskilt med hänsyn till eldfaran vid anstalten, vars byggnader äro uppförda av trä, torde oundgängligen krävas en fast anställd *nattvakt*.

Den nu föreslagna anstaltspersonalen avses, såsom ovan är nämnt, för ett elevantal av 30 eller det antal, som kan inrymmas i den egentliga anstaltsbyggnaden. I den mån de i barackbyggnaden förefintliga reservplatserna behöva tagas i anspråk, erfordras givetvis en ökning av såväl lärarpersonalen som övrig anstaltspersonal.

För *jordbruket* torde komma att behövas, förutom en befallningsman, som bör hava den närmaste ledningen av jordbrukets skötsel, en fördräng och två kördrängar, en ladugårdskarll samt en stalldräng. Denne senare bör tillika tjänstgöra som anstaltens kusk eller, om bil framdeles kommer att anskaffas, som dess chaufför.

Skolhemmet
för flickor.

Vid skolhemmet för flickor bör, såsom förut framhållits, *föreståndarbefattningen* beklädas med kvinnlig innehavare. Vid denna anstalt böra vidare icke anställas manliga lärare utan endast *lärarinnor*. Under anstaltens första verksamhetsår torde den teoretiska undervisningen kunna handhavas av föreståndarinnan ensam, varför någon särskild lärarinna i teoretiska ämnen tills vidare icke torde behöva beräknas. För undervisningen i praktiska ämnen erfordras däremot en lärarinna, som bör hava utbildning i olika slag av kvinnligt handarbete.

Vad ekonomipersonalen angår, torde vid skolhemmet för flickor någon husmoder icke vara behöfelig, då föreståndarinnan där själv bör omhänderhava anstaltens förråd och utöva tillsynen över det husliga arbetet i sin helhet. För hushållsgöromålens skötande torde därför — med hänsyn till att de i skolhemmet intagna elevernas arbetskraft givetvis bör i så stor utsträckning som möjligt tagas i anspråk för dessa göromål — endast behöva anställas en *kokerska* samt ett *biträde* för köksgöromål, tvätt och bak. Dessutom lär emellertid erfordras en *sköterska*, som särskilt har till uppgift att öva tillsyn över eleverna under de fritider, som de tillbringa i dagrummet eller på anstaltens inhägnade område, ävensom att leda eleverna vid utförandet av städnings- och rengöringsarbetet, men vilken dessutom bör svara för lagningar av elevernas kläder samt verkställa övriga sömnadsarbeten.

Utom den nu nämnda kvinnliga personalen torde emellertid vid anstalten även böra i egenskap av *vaktmästare* anställas en manlig arbetskraft. Utom för de egentliga vaktmästargöromålen behöves denne befattningshavare för skötseln av värmeledningen, utförande av nödiga trädgårdsarbeten m. m. Om möjligt bör det tillses, att den person, som utses för ifrågavarande befattning, även är kunnig i skomakeri- och snickeriarbete.

Den personal, som nu föreslagits för skolhemmet för flickor, är beräknad såsom minimipersonal för ett elevantal av 15. Utökning av såväl lärarpersonal som övrig personal vid anstalten måste naturligen företagas i samma mån som elevantalet växer.

Myndig-
heterna.

Vad skolhemmens förläggning beträffar, har *arméförvaltningens fortifikationsdepartement* förklarat sig för sin del icke hava något att erinra

däremot, att Västmanlands regementes förutvarande mötesplats Salbohed samt därå befintliga, kronan tillhöriga byggnader överlätas till en uppfostringsanstalt för vanartade sinnesslöa gossar på samma villkor, som äro gällande för nuvarande överlåtelse till statens vårdanstalt för alkoholister enligt arrendekontrakt emellan departementet, å ena, samt föreningen Floda kolonier u. p. a., å andra sidan, den 9 februari 1916 med därå av departementet den 12 februari 1919 tecknat godkännande av föreningens överlåtelse av arrenderätten till berörda vårdanstalt.

Från *medicinalstyrelsens* och *byggnadsstyrelsens* sida hava vissa erinringar gjorts mot beskaffenheten av byggnaderna vid Salbohed. Till dessa erinringar, som närmast sammanhånga med frågan om kostnaderna för skolhemmens inrättande, skall jag senare återkomma.

Mot de sakkunnigas förslag med avseende på förläggningsplats för skolhemmet för flickor ävensom i fråga om de sakkunnigas beräkningar rörande den vid skolhemmen erforderliga personalens antal har från de i ärendet hörda myndigheternas sida ingen erinran gjorts.

Mot de sakkunnigas beräkningar av skolhemmens storlek har jag intet att anmärka. I likhet med de sakkunniga anser jag, att den föreslagna anstalten för vanartade sinnesslöa flickor redan från början bör erhålla karaktären av uppfostringsanstalt, oaktat den enligt de sakkunnigas beräkningar under den första tiden av sin verksamhet kommer att i stor utsträckning få mottaga elever, vilka redan överskridit den egentliga skolåldern. Tillbörlig hänsyn till detta förhållande har enligt min mening av de sakkunniga tagits vid uppgörande av förslag rörande erforderlig personal vid anstalten.

Departements-
chefen.

Vad beträffar förläggningsplatser för de båda skolhemmen, har, såsom i det föregående omnämnts, någon anmärkning icke framställts mot de sakkunnigas förslag, i vad det avser skolhemmet för flickor. Den anstalt i Vänersborg, till vilken enligt de sakkunnigas förslag skolhemmet bör förläggas, synes mig kunna efter vissa ändrings- och reparationsarbeten m. m. väl fylla uppgiften att tjäna såsom förläggningsplats för ifrågavarande skolhem.

Vad beträffar de byggnader vid Salbohed, till vilka skolhemmet för gossar efter de sakkunnigas förslag bör förläggas, äro visserligen dessa i några avseenden i ett mindre tillfredsställande skick. Uppenbart är, att man genom uppförande av nybyggnader för skolhemmet i i fråga skulle kunna avsevärt bättre tillgodose de krav, som böra ställas på en anstalt av förevarande slag. Staten har emellertid tidigare nedlagt stora kostnader på Salbohedsanstalten, vilken under de senaste

ären använts såsom alkoholistanstalt. Det synes mig vara möjligt, att med vissa ändrings- och reparationsarbeten göra byggnaderna tämligen användbara för här ifrågavarande ändamål. Vilken omfattning nämnda arbeten böra erhålla, får jag tillfälle att närmare yttra mig om i det följande.

På grund av vad jag här anfört och med hänsyn tagen till de rådande finansiella förhållandena, anser jag mig sålunda böra förorda, att skolhemmen för vanartade sinnesslöa barn förläggas, det för gossar till den för närvarande åt en statens vårdanstalt för alkoholister upplåtna förutvarande lägerplatsen Salbohed i Västmanlands län och det för flickor till Drottning Sofias stiftelses nuvarande skolhem i Vänersborg för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl.

Engångs-
kostnader för
ändrings- och
reparations-
arbeten m. m.

Jag övergår nu till frågan om de kostnader, upprättandet av här ifrågavarande skolhem skulle medföra för statsverket.

Dessa kostnader gruppera sig naturligen på tre huvudpunkter, nämligen:

reparations- och ändringsarbeten m. m. vid de anstalter, dit skolhemmen skola förläggas;

anskaffande av vissa behövlige inventarier; samt
anstalternas årliga underhåll och drift.

Jag behandlar då först de kostnader, som hava karaktären av engångskostnader, d. v. s. de båda första av nämnda punkter.

Såväl vid Salbohedsanstalten som vid skolhemmet i Vänersborg äro, såsom förut omnämnts, vissa ändrings- och reparationsarbeten m. m. behövlige för dessa anstalters användande till av de sakkunniga föreslaget ändamål. De sakkunnige hava i samband med redogörelsen för de viktigaste bland de arbeten, som enligt deras mening äro erforderlige, lämnat en kortfattad redogörelse dels för befintlige byggnaders nuvarande användning, dels ock för det sätt, varpå de sakkunnige tänkt sig det framtida utnyttjandet av de vid anstalterna förefintlige utrymmena.

Jag torde här få återge vad de sakkunnige i dessa avseenden yttrat:

Salboheds-
anstalten.

Vad då först beträffar Salbohedsanstalten, innehåller den nuvarande *egentlige anstaltsbyggnaden* (den förutvarande lägerplatsens sjukhus) i bottenvåningen, förutom en större veranda samt tambur, kök med serveringsrum, förrådsrum, en större matsal, ett matrum för personal samt ett expeditjonsrum för husfadern vid alkoholistanstalten. I våningen en trappa upp finnas två bostadsrum för husfadern och två bostadsrum för husmodern vid alkoholistanstalten. Vidare finnas här en sovsal med 7 platser samt ett bostadsrum för kvinnlig tjänstepersonal. Genom våningens mitt löper en korridor, som genom en vägg är delad i två avdelningar. Till den mindre av dessa, vilken är belägen mellan husmoderns

och tjänstepersonalens bostadsrum, leder en trappa från köksförstugan. I våningen två trappor upp äro belägna tre sovsalar, ett rum för vårdare samt tre förrådsrum.

Beträffande rummens användning för det föreslagna skolhemmets behov och därav föranledda förändringar i byggnaden är följande att anföra.

För erhållande av större utrymme inbygges såväl verandan som den på densamma vilande balkongen. I bottenvåningen vinnes genom sammanslagning av den sålunda inbyggda verandan med tamburen ett större dag- och lektrum. Till ersättning för tamburen inredes i stället det närmast intill verandan liggande matrummet till kapprum med särskild ingång. Dörren mellan detta rum och köksförstugan igensättes. Matsal för personalen anordnas i det hittillsvarande förrådsrummet. Genom avbalkning av köksförstugan vinnes ett nytt förrådsrum under trappan till andra våningen. Husfaderns expeditionsrum inredes till klassrum med materialskåp.

Ett andra klassrum erhålles i andra våningen genom balkongens inbyggande. Mellan detta rum och det ena av husmoderns rum upptages en dörr. Denna dubblett avses fortfarande för husmoderns räkning. Till syrum användes utrymmet mellan dessa rum och tjänstepersonalens rum, vilket senare fortfarande avses för samma ändamål och i vilket inredas garderober. Väggen mellan husfaderns två rum borttages, varigenom en sovsal för 5 elever erhålles. I våningen kan sålunda beredas sovplatser för sammanlagt 12 elever.

I övrigt anordnas i denna våning en trappa, som från yttre ändan av korridoren leder upp till tredje våningen. Denna trappa måste med hänsyn till eldfaran anses erforderlig för att möjliggöra ett hastigt utrymmande av huset vid eventuell eldsvåda.

I våningen två trappor upp vidtages, förutom anordnandet av den nyssnämnda reservtrappan samt utbyggande av en balkong, ingen annan ändring än sammanslagning av ett sovrums med ett intill detsamma liggande förrådsrum, varigenom utökning i antalet sovplatser vinnes. I denna våning erhållas härigenom 18 sovplatser.

Genom de här omnämnda ändringsarbetena beredes alltså möjlighet att i anstaltsbyggnaden inlägga 30 elever.

En nödvändig anordning är vidare, att det område närmast omkring anstaltsbyggnaden, som skall användas till lekplan för eleverna, inhägnas med ett *stängsel*, för att icke eleverna under fritider från undervisningen och det praktiska arbetet skola behöva underkastas särskild vakt, vilket skulle föranleda ökning av anstaltens personal. Detta stängsel, som bör uppföras av järntråd med täta maskor, torde till förekommande av rymningar icke böra göras lägre än omkring 2 meter.

Vad beträffar *barackbyggnaden* innehåller denna i nordvästra ändan 5 isoleringsrum, ett badrum samt 2 arbetsrum, avsedda för isolerade patienter. I byggnadens mitt finnas dels en större vagnbod och en snickarverkstad, dels ock 2 större sovsalar. I sydöstra ändan ligga, förutom en stor tambur, en skräddarverkstad samt 3 bostadsrum.

I isoleringsavdelningen bibehållas 4 rum oförändrade för att användas dels såsom sjukrum, dels för inläggande av sådana elever, vilka om nätterna behöva isoleras från övriga elever, dels ock för sänglägesbehandling i disciplinärt syfte. Det femte isoleringsrummet apteras till badrum för eleverna, medan det för närvarande befintliga badrummet avses för personalens räkning. Rymligt avklädningsrum erhålles i ett utanför elevernas badrum beläget arbetsrum, där uppvärmningsapparat är placerad. Arbetsrummet intill de tre isoleringsrummen i norra hörnet av byggnaden bibehålles oförändrat såsom arbetslokal för sådana elever, som eventuellt under vissa tider måste hållas isolerade även under dagen. Till snickarverkstaden, vilken i övrigt bibehålles oförändrad, upptages från byggnadens sydvästra långsida en ny ingång för bekvämare in- och utforsling av arbetsmaterial och arbetsprodukter. Den förutvarande ingången å motsatta sidan bibehålles, men den härifrån till vinden ledande trappan flyttas något längre åt nordväst till det rum, som hittills använts som vagnbod. En mindre del av detta rum avskiljes i samband härmed till förstuga, medan återstoden inredes till bakstuga samt förrådsrum.

De två sovsalarna, av vilka vardera rymmer omkring 10 platser, bibehållas oförändrade för att användas i den mån elevantalet vid anstalten kommer att överstiga det trettiotal, för vilket plats finnes i själva anstaltsbyggnaden. Dessa rum avses, såsom tidigare antytts, i första hand för de äldre skoleleverna och för sådana, som eventuellt komma att kvarstanna i egenskap av arbetshemselever.

I byggnadens sydöstra ända anordnas dels ett bostadsrum för en ogift arbetsledare, dels en bostad om två rum och kök för en gift sådan. Den hittillsvarande tamburen uppdelas därvid i två, varjämte vindfång anordnas. Erforderligt antal garderober samt skafferi inredas.

Vad den s. k. *intendentsbostaden* angår, innehåller denna byggnad för närvarande på nedre botten bostad om 4 rum och kök för alkoholistanstaltens föreståndare. Ett av dessa rum är beläget på södra sidan av en genom våningen gående korridor. På sistnämnda sida av denna finnas vidare 3 expeditionsrum.

I vindsvåningen äro inredda en lägenhet om 3 rum och kök, som disponeras av alkoholistanstaltens assistent, samt ett gästrum och ett till föreståndarbostaden hörande tjänarinnerum. Dessutom finnas här 4 förrådsrum.

I nedre våningen avses de på korridorens norra sida belägna rummen till bostad åt anstaltens föreståndare, som även får disponera tjänarinnerummet i vindsvåningen. Av expeditionsrummen äro två avsedda att fortfarande användas för expeditionen, medan det tredje jämte det för närvarande till föreståndarens bostad hörande rummet på korridorens södra sida inredes till dubblett för en ogift lärare. Vissa härav föranledda tambur- och garderobsanordningar vidtagas, varjämte vindfång inbygges.

I vindsvåningen upplåtes assistentlägenheten till bostad för en gift lärare. Tjänarinnerum till denna bostad erhålles därigenom, att det intill köket liggande förrådsrummet utvidgas genom flytting av en vägg. Ett nytt rum inredes, avsett för en lärarinna. Gästrummet bibehålles för sitt hittillsvarande ändamål. Kalkelugnar uppsättas i sistnämnda båda rum, varjämte en befintlig värmeledning utökas med ett nytt värmelement. Erforderliga garderober anordnas.

Genom de nu föreslagna förändringarna i intendentsbyggnaden kunna bostäder beredas ej blott åt den lärare, som kräves vid anstaltens öppnande, utan även åt den lärarpersonal, som bliver erforderlig, när de vid anstalten befintliga reservutrymmena komma att tagas i anspråk.

I anstaltsbyggnaden, baracken och intendentsbyggnaden erfordras åtskilda mindre reparationsarbeten, såsom omflyttningar, justeringar, puts- och lagningsarbeten m. m., vilka arbeten äro upptagna i nedan omförmälda kostnadsförslag.

Den vid anstalten befintliga *tvättstugubyggnaden* är, såsom framgår av den i föregående kapitel intagna redogörelsen, i ett mycket dåligt skick och har under de senaste åren ej kunnat användas. Denna sättes i stånd och inom densamma anordnas, förutom tvättstuga, även mangel- och strykrum jämte ett förrådsrum.

Bostad för befallningsmannen vid egendomen är för närvarande under inredning i en byggnad, som hittills använts såsom kyrksal, och kommer sålunda vid skolhemmets öppnande att finnas färdig. Å de inom anstaltens område belägna hus, vilka avses till bostäder åt fördräng, nattvakt och ladugårdsskarl, samt å trenne utom anstaltsområdet belägna, anstalten tillhöriga bostadshus, vilka erfordras för jordbrukspersonal, äro vissa reparationsarbeten behöfliga. Detsamma gäller även en till egendomen hörande smedja samt mindre uthus.

Ritningar och förslag till de erforderliga ändrings- och reparationsarbetena hava på uppdrag av och i samråd med de sakkunniga uppgjorts av arkitekten David Lundegårdh. Kostnadsförslag för arbetenas utförande har upprättats av ingenjören Hans Lindblad. Ritningarna och kostnadsförslaget hava av de sakkunniga överlämnats till socialdepartementet.

Kostnadsförslag.

Kostnadsförslaget visar följande slutsummor för:

Anstalten	kronor 19,500: —
Baracken	» 16,000: —
Föreståndarbostaden (intendentsbostaden)	» 7,000: —
Tvättstugan	» 4,500: —
Fördrängens, nattvaktens och ladugårdsskarlens bostäder jämte smedja och mindre uthus	» 4,000: —
Utom anstaltsområdet belägna 3 st. bostadshus, tillhöriga anstalten	» 3,000: —
	<hr/>
	Summa kronor 54,000: —

I det under »Anstalten» upptagna beloppet ingår den beräknade kostnaden för stängslets uppförande med ett belopp av 5,000 kronor.

Till de kostnader, som ovan beräknats för ändrings- och reparationsarbeten m. m., skulle emellertid efter de sakkunnigas förslag eventuellt komma ytterligare en, nämligen för inledande av elektriskt ljus vid anstalten. Härom anföra de sakkunniga:

Elektrifiering.

Såsom framgår av den i det föregående intagna redogörelsen beträffande Salbohed, upplyses anstalten för närvarande med fotogen. Förslag om anstaltens elektrifiering har emellertid väckts och, enligt vad de sakkunniga inhämtat, har styrelsen för alkoholistanstalten redan under år 1920 beslutat att ingiva framställning om anslag för ändamålet. På grund härav medtogs i den preliminära beräkning av kostnaderna för upprättande av uppfostringsanstalter för vanartade sinnesslöa, som av de sakkunniga med skrivelse den 11 november 1920 överlämnades till statsrådet och chefen för socialdepartementet, icke något belopp för elektrifiering. Enligt vad de sakkunniga erfarit, har emellertid den beslutade framställningen från alkoholistanstaltens styrelse ännu ej ingivits. Anordnande av elektriskt ljus vid anstalten synes, med hänsyn till elevmaterialets beskaffenhet och i betraktande av att byggnaderna äro uppförda av trä, oundgängligen nödvändigt. Därest icke elektrifiering kommer att företagas redan innan alkoholistanstalten flyttas från Salbohed, torde därför anslag för detta ändamål böra beräknas i samband med uppfostringsanstaltens upprättande.

Kostnaderna för elektrifieringen hava av de sakkunniga på grundvalen av vissa av alkoholistanstaltens föreståndare införskaffade anbud och efter samråd med en representant för allmänna svenska elektriska aktiebolaget beräknats uppgå till sammanlagt omkring 12,000 kronor.

Skolhemmet i
Vänernborg.

Vad så beträffar skolhemmet i Vänernborg, hava de sakkunniga ifråga om där befintliga byggnader samt å desamma erforderliga ändrings- och reparationsarbeten anfört följande:

De byggnader, som tillhöra Drottning Sofias stiftelse, utgöras av själva skolhemsbyggnaden, en tvättstuga samt ett par mindre uthusbyggnader.

Skolhemsbyggnaden är uppförd i två våningar. Den nedre innehåller kök med serverings- och diskrum samt förrådsrum, matsalar för elever och personal, sovrum för eleverna, bostadsrum för husmoder och för tjänstepersonal samt expeditionrum. I övre våningen finnas 4 klassrum, en större och en mindre slöjdsal, dagrum och samlingssal samt 3 lärarinnerum. I vindsvåningen finnas, förutom en stor öppen vind, 4 lärarinnerum.

Av de omändringar, som föreslås i skolhemsbyggnaden, må här nämnas delning av ett av de fyra klassrummen, varigenom en dubblett erhålles till bostad åt anstaltens föreståndarinna, samt därav föranledda arbeten, såsom upphuggande av nytt fönster, anordnande av tambur och garderob o. s. v. Föreståndarinne-bostad inom byggnaden har hittills saknats. Då endast två klassrum komma att erfordras för den blivande anstaltens behov, anordnas ett av dessa såsom slöjdrum, medan en av de hittillsvarande slöjdsalarna omändras till stryk- och mangelrum, som för närvarande saknas. I övrigt omfatta de behöfliga reparationsarbetena, förutom utvändiga lagnings- och målningsarbeten, huvudsakligen smärre reparationer i de flesta av byggnadens rum: justering av dörrar och fönster, målning och nytapetsering m. m. I vissa rum insättes vägghpanel, i klassrummen utökas antalet ljuspunkter o. s. v. Vissa förbättringar av de sanitära anordningarna företagas.

Hela anstaltsområdet med ett *stängsel* är en nödvändig förutsättning för skolhemmets användande som uppfostringsanstalt för

vanartade sinnesslöa flickor. Detta stängsel bör vara av samma beskaffenhet, som det ovan föreslagna vid Salbohed.

Tvättstugan är för närvarande belägen tätt invid skolhemsbyggnadens huvudingång. Att byggnaden fått detta för skolhemmet olämpliga läge beror på, att områdets norra gränslinje vid byggnadens uppförande avsågs att genom en föreslagen ändring i stadsplanen dragas avsevärt närmare skolhemsbyggnaden än vad för närvarande är fallet. Berörda förslag till ändrad stadsplan har emellertid numera förfallit. Då tvättstugubyggnaden för erhållande av vissa nya lokaler behöver ombyggas, torde den i samband därmed böra flyttas från inkörsvägen längre mot norr. De sakkunniga förorda därför, att byggnaden nedrivs och att med användande av byggnadsmaterialet i densamma uppföres en ny byggnad, inrymmande, förutom tvättstuga och badstu, som för närvarande finnas i tvättstugubyggnaden, en bakstuga samt ett verkstadsrum för skomakeri- och snickeriarbeten ävensom en torkvind.

Å en av uthusbyggnaderna behöva smärre reparationer vidtagas.

Förslag med skisser samt tillhörande kostnadsberäkning för utförande av de vid skolhemmet nödiga reparations- och ändringsarbetena har på de sakkunnigas uppdrag upprättats av byggnadsfirman Bröderna Lindgren, Vänersborg.

Kostnads-
förslag.

Kostnadsberäkningen upptager följande belopp:

Utvändiga reparationsarbeten på skolhemsbyggnaden	kronor	2,200: —
Invändiga reparations- och ändringsarbeten i skolhemsbyggnaden	»	14,800: —
Reparationer å uthusbyggnad	»	300: —
Uppförande av en byggnad, inrymmande bak- och tvättstuga, verkstadsrum, badstu med pannrum samt torkvind	»	18,200: —
Stängsel kring tomt	»	10,000: —
	Summa kronor	45,500: —

I fråga om de vid Salbohed befintliga byggnaderna och det av de sakkunniga avgivna förslaget till ändrings- och reparationsarbeten å dessa har *byggnadsstyrelsen* anfört följande:

Myndig-
heterna.

Efter granskning av förslaget har byggnadsstyrelsen, i de avseenden det kan ankomma på byggnadsstyrelsen att yttra sig, icke funnit annat vara att erinra, än att beträffande ändringsarbetena vid Salbohed de nuvarande mindre tillfredsställande förhållandena i själva anstaltsbyggnaden, som är uppförd av trä i två våningar och inredd vindsvåning, nämligen i avseende på räddningsmöjligheter särskilt från vindsvåningen i händelse av eldsvåda, icke kunnat fullt bortarbetas, oaktat erkännas måste, att inläggandet av en reservtrappa innebär någon förbättring av de nuvarande svåra förhållandena. I övrigt har plandispositionen inom

byggnaderna givetvis måst rätta sig efter de faktiska förhållandena och därför icke kunnat bliva den allra bästa.

I avseende på kostnaderna vill byggnadsstyrelsen framhålla, att arbetena till största delen utgöras av reparationer, vilkas omfattning endast genom besök å platsen kunna närmare bedömas, varför granskningen av kostnadsberäkningarna måst begränsas till en mera ytlig behandling, varvid emellertid intet befunnits vara att mot desamma erinra.

Vad beträffar *barackbyggnaden* vid Salbohed har *medicinalstyrelsen* i sitt utlåtande anfört betänkligheter i fråga om denna byggnads lämplighet för det av de sakkunniga föreslagna ändamålet. Styrelsen anför härom:

Bland engångskostnaderna för anordnande av anstalten på Salbohed har upptagits bland annat, ett belopp av 16,000 kronor för ändringsarbeten inom barackbyggnaden. Beträffande denna byggnad har styrelsen i ett utlåtande, som styrelsen, efter det undertecknad Stenbeck med flera å styrelsens vägnar avlagt besök å Salbohed, den 19 februari 1920 avgivit till Kungl. Maj:t, anfört, att densamma antagligen icke kunde användas såsom logement för sinnessjuka. Styrelsen hyser även stora betänkligheter, huruvida den skall kunna lämpa sig för nu ifrågavarande ändamål. Det synes styrelsen därför att, innan den föreslagna omändringen verkställes, en utredning lämpligen bör göras, huruvida icke utan större skillnad i kostnader en ny byggnad skulle kunna uppföras av barackens virke, varigenom en för ändamålet mera lämpad byggnad skulle vinnas.

Vad angår frågan om elektrifiering av Salbohedsanstalten, har på denna punkt ingen av de i ärendet hörda myndigheterna framställt någon anmärkning mot, vad de sakkunniga anfört och föreslagit.

Mot förslaget, i vad det avser skolhemmet i Vänersborg, har från myndigheternas sida intet anförts.

Kostnader för inventarier.

Såsom jag redan tidigare omnämnt, hava de sakkunniga föreslagit, att de inventarier, som för närvarande finnas vid Salbohed och i Sofia-stiftelsens skolhem i Vänersborg och vilka äro behövlige för de föreslagna skolhemmen, måtte få kvarstanna där för dessa skolhems behov. I denna fråga hava de sakkunniga ytterligare anfört följande:

Salbohed.

Vad Salbohed beträffar, har i det föregående framhållits att, vare sig alkoholistanstaltens förflyttning skedde till Venngarn eller till en nyupprättad anstalt, det mest ändamålsenliga syntes vara, att inventarierna vid Salbohed finge, i den mån de behövdes för den nya uppfostringsanstalten, kvarstanna där. De sakkunniga hava därför utgått ifrån, att de flesta såväl yttre som inre inventarier vid Salbohed komma att övertagas av det föreslagna skolhemmet. Enligt en av alkoholistanstaltens föreståndare till de sakkunniga överlämnad inventarieförteckning finnes vid anstalten, förutom jordbruks- och kontorsinventarier, fullt tillräcklig uppsättning av såväl anstalts- som hushållsinventarier.

Därest dessa inventarier få kvarstanna vid anstalten, skulle sålunda nyinköpen kunna inskränkas till att omfatta inredning för två klassrum, beräknade vart och ett för 15 elever. Utgifterna härför torde, enligt av de sakkunniga inhämtade kostnadsförslag, böra beräknas till sammanlagt 1,420 kronor eller avrundat 1,500 kronor.

Det bokförda värdet av de vid Salbohed befintliga inventarierna belöper sig, enligt en av de sakkunniga till socialdepartementet överlämnad inventarieförteckning, för jordbruksinventarier (inklusive kreatur) till 47,500 kronor och för övriga inventarier (med undantag av bil med tillbehör) till sammanlagt 46,000 kronor.

Vad angår skolhemmet i Vänersborg har, enligt vad de sakkunniga inhämtat, skolöverstyrelsen i sitt den 31 december 1920 dagteknade förslag angående anslag till anskaffande av inredning och möblering av de nya byggnaderna för vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte i Lund — vilket förslag huvudsakligen är grundat på en av föreståndarinnan vid Drottning Sofias stiftelse, fru Elisabeth Anrep-Nordin, till överstyrelsen ingiven framställning i ämnet — utgått ifrån, att den vid skolhemmet befintliga möbelutrustningen i avsevärd utsträckning skulle tagas i anspråk för Lundanstalten. För erforderlig reparation av dessa möbler har också beräknats ett belopp av 10,000 kronor. Överstyrelsen anför i sitt utlåtande, att det icke varit överstyrelsen möjligt att förebringa närmare utredning rörande den kostnadsökning för Lundanstaltens inredning, som skulle föranledas av ett tillmötesgående av de sakkunnigas ovan omnämnda förslag, att de för skolhemmet för vanartade sinnesslöa flickor behövliga inventarier, som för närvarande finnas vid Vänersborgsanstalten, måtte där behållas för den föreslagna nya uppfostringsanstaltens behov. Skulle emellertid Kungl. Maj:t finna skäl föreligga, att för denna anstalts behov reservera viss del av Sofiastiftelsens nuvarande möbelutrustning, borde enligt överstyrelsens förslag ovannämnda för reparation av äldre möbler avsedda medel få disponeras för nyinköp. Ytterligare för detta ändamål behövliga medel syntes i så fall böra äskas å tilläggsstat för år 1922, sedan uttrönt blivit, vilken omfattning nyinköpen för Lundanstalten borde erhålla.

Vänersborg.

Såsom i det föregående framhållits, synes det de sakkunniga ur alla synpunkter lämpligast, att de möbler och övriga inventarier vid Vänersborgsanstalten, som kunna användas för den av de sakkunniga föreslagna uppfostringsanstalten och äro behövliga för densamma, få kvarstanna där. Vid ett besök i Vänersborg i november månad 1920 hava vissa av de sakkunniga tillsammans med skolhemmets föreståndarinna genomgått de i skolhemmet befintliga inventarier, som lämpligen böra reserveras för det nya skolhemmets behov, och på begäran har fru Anrep-Nordin sedermera upprättat en förteckning över dessa inventarier, vilken förteckning av de sakkunniga överlämnats till socialdepartementet. Denna förteckning upptager möbler och huvudsaklig inredning till expeditiosrum, matsalar, sovrum, slöjdrum, dagrum och korridorer samt samlingssal ävensom till alla i byggnaden befintliga bostadsrum. Vidare äro där upptagna vissa köksgeråd, en del redskap för tvätt, verktyg för trädgårdsarbete o. s. v.

Beträffande värdet av dessa inventarier är jag ej i tillfälle att angiva något belopp.

Å de inventarier, vilka sålunda enligt de sakkunnigas förslag böra kvarstanna vid Vänersborgsanstalten, äro en del reparationer erforderliga. De beräknade kostnaderna härför äro inräknade i den ovan under engångskostnader för ändrings- och reparationsarbeten m. m. vid Vänersborgsanstalten upptagna posten: »Invändiga reparations- och ändringsarbeten i skolhemsbyggnaden».

De inventarier, som, utöver de i berörda förteckning upptagna, erfordras för det blivande skolhemmet och vilka alltså behöva inköpas, äro i första hand inredning för klassrum — de hittillsvarande skolrumsmöblerna, vilka äro särskilt avsedda för blinda elever, kunna nämligen icke användas — vidare sängutrustning, linnepersedlar, glas och porslin samt övrig bordsservis, vissa köksgeråd och materiell för rengöring och städning ävensom gardiner och rullgardiner. Dessutom böra anskaffas nödiga skomakeri- och snickeriverktyg för det föreslagna verkstadsrummet i tvättstugubyggnaden. En beräkning av kostnaderna för anskaffande av erforderliga nya inventarier har av de sakkunniga verkställt på grundvalen av ett av fru Anrep-Nordin uppgjort utrustningsförslag och efter det att kostnadsförslag å klassrumsinredning inforrats från vissa skolmöbelfabriker. Vid denna beräkning hava de sakkunniga utgått från ett elevantal av 15 och en i anstalten boende personal av 5 personer. De ytterligare anskaffningar, som bliva nödvändiga vid en starkare beläggning av anstalten, böra verkställas i samma mån som elevantalet växer. Sålunda inredes enligt de sakkunnigas förslag vid anstaltens öppnande endast ett klassrum, vilket beräknas för 15 elever.

Kostnads-
beräkningar.

Den av de sakkunniga verkställda kostnadsberäkningen för anskaffande av inventarier vid Vänersborgsanstalten upptager följande poster:

Sängutrustning	kronor 4,200: —
Linnepersedlar	» 2,700: —
Glas och porslin	» 300: —
Kaffe- och tekannor, brickor, brödkorgar m. m.	» 100: —
Skedar, gafflar och knivar	» 300: —
Köksgeråd	» 500: —
Materiell för städning och rengöring	» 50: —
Gardiner och rullgardiner	» 1,000: —
Klassrumsinredning	» 710: —
Skomakeriverktyg	» 500: —
Snickeriverktyg	» 300: —
Diverse och oförutsedda utgifter	» 840: —
	<hr/>
	Summa kronor 11,500: —

Vad angår frågan om övertagande av inventarier från Drottning Sofias stiftelses skolhem i Vänersborg har *skolöverstyrelsen* yttrat:

*Myndig-
heterna.*

Även enligt överstyrelsens uppfattning synes det vara lämpligast, att de inventarier vid Vänersborgsanstalten, som äro behövlige för det föreslagna skolhemmet därstädes, få kvarstanna där. De ytterligare anslag, som vid ett bifall till de sakkunnigas förslag kunna erfordras för inredning av den nya vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte, torde, såsom överstyrelsen i sin den 31 december 1920 avgivna framställning om anslag för berörda ändamål föreslagit, sålunda böra äskas å tilläggsstat för år 1922.

Från övriga i ärendet hörda myndigheters sida har i detta avseende ingen anmärkning gjorts.

Redan tidigare har jag framhållit, att de byggnader vid Salbohed, som enligt förslaget skola användas för uppfostringsanstalten för sinnesslöa gossar, för närvarande i vissa avseenden måste anses vara i ett mindre tillfredsställande skick. De ovan föreslagna ändrings- och reparationsarbetena synas mig emellertid medföra avsevärda förbättringar och göra byggnaderna tämligen användbara för det föreslagna syftet. Vad barackbyggnaden beträffar, har medicinalstyrelsen anfört betänkligheter mot dennas lämplighet för det avsedda ändamålet och ifrågasatt uppförande av en nybyggnad. Det synes mig emellertid uppenbart, att en sådan nybyggnad — även med användande av virket i baracken — måste medföra avsevärt större kostnader än de föreslagna reparationerna och nyinredningarna i byggnaden. Vid sådant förhållande och då byggnaden under den närmaste tiden av anstaltens verksamhet till stor del avses till verkstadslokaler ävensom bostäder för viss anstaltspersonal, torde frågan om nybyggnad böra tillsvidare anstå. Jag vill därför förorda, att ändrings- och reparationsarbetena utföras i enlighet med de sakkunnigas förslag.

*Departements-
chefen.*

Mot de sakkunnigas kostnadsberäkningar för dessa arbeten har jag intet att erinra.

Vad så beträffar frågan om Salbohedsanstaltens elektrifiering, hade, såsom ovan nämnts, de sakkunniga vid uppgörande av sina preliminära kostnadsberäkningar utgått ifrån, att anstaltens elektrifiering skulle komma att äga rum före alkoholistanstaltens förflyttning. Då under nuvarande förhållanden detta givetvis icke kommer att ske, synes anslag för ändamålet böra begäras i detta sammanhang. Anordnande av elektrisk belysning vid anstalten lär nämligen med hänsyn till elevmaterialet i anstalten och till byggnadernas beskaffenhet få anses oundgängligen nödvändigt. Genom en sådan åtgärd torde, vad byggnadsstyrelsen anmärkt

beträffande räddningsmöjligheterna vid eldsvåda, i avsevärd mån förlora sin betydelse. I fråga om de sakkunnigas beräkning av kostnaderna härför har jag intet att erinra.

Mot de sakkunnigas förslag rörande ändrings- och reparationsarbeten m. m. vid Vänersborgsanstalten har någon anmärkning från de i ärendet hörda myndigheternas sida icke framställts. För egen del förordar jag detsamma.

Vidkommande härefter frågan om inventarier vid de båda skolhemmen hava de sakkunniga framhållit lämpligheten av, att de inventarier, som för närvarande finnas såväl vid Salbohedsanstalten som vid skolhemmet i Vänersborg, få, i den mån de äro behövliga för de föreslagna skolhemmen, övertagas av dessa. Jag delar de sakkunnigas uppfattning härutinnan. Vad angår alkoholistanstalten, vilken vid bifall till den framställning, som på min tidigare denna dag gjorda hemställen avlåtits till riksdagen, kommer att återflyttas till Venngarn, torde denna anstalt få övertaga de vid Venngarn befintliga inventarierna. Vad åter beträffar Vänersborgsanstalten, vill jag erinra, att chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1921 vid avlåtande av proposition till riksdagen angående inredning och möblering av de nya byggnaderna för vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte — under erinran, att skolöverstyrelsen i sitt förslag rörande anslag för detta ändamål utgått från, att den vid Vänersborgsanstalten befintliga möbelutrustningen skulle i avsevärd utsträckning tagas i anspråk för den nya anstalten i Lund — efter gemensam beredning med mig förordat, att framställning borde göras till 1922 års riksdag om beviljande av det tilläggsanslag, som vid bifall till de sakkunnigas ovanberörda förslag befunnas erforderligt för ytterligare inköp av inventarier till Lundanstalten.

Jag ansluter mig sålunda till de sakkunnigas förslag beträffande dispositionen av inventarierna vid de båda anstalterna.

Mot de sakkunnigas kostnadsberäkningar för komplettering av dessa inventarier genom nyinköp har jag intet att erinra.

I enlighet med de förslag, som jag här förordat, skulle engångskostnaderna för utförande av ändrings- och reparationsarbeten m. m., för komplettering av inventarier samt för inledande av elektrisk belysning vid Salbohed uppgå till sammanlagt 67,500 kronor. För skolhemmet för flickor skulle kostnaderna för utförande av ändrings- och reparationsarbeten m. m. samt för komplettering av inventarier uppgå till sammanlagt 57,000 kronor.

Dessa belopp torde bära anvisas såsom reservationsanslag.

Jag övergår nu slutligen att behandla kostnaderna för anstalternas drift och börjar därvid med skolhemmet för gossar.

Kostnader
för anstal-
ternas drift.

Skolhemmet
för gossar.

Lönestat.

Vad först beträffar lönestat för befattningshavare vid skolhemmet för gossar, anföra de sakkunniga, att de med hänsyn till ifrågavarande anstalts säregna karaktär och uppgift icke kunnat utgå från gällande lönestater för befattningshavare vid statens hittillsvarande abnormundervisningsanstalter, blindinstitutet och blindskolorna. Naturligare jämförelsepunkter hava synts de sakkunniga föreligga i lönestaterna för befattningshavare vid statens tvångsuppfostringsanstalter vid Bona och Venn-garn, vilkas uppgifter i vissa avseenden förete likheter med här ifråga-varande anstalts.

De avlöningsbelopp, som av de sakkunniga föreslagits, återfinnas i nedan intagna, av de sakkunniga uppgjorda förslag till utgiftsstat för skolhemmet. Jag torde här få återge, vad de sakkunniga yttrat ifråga om bestämmandet av dessa belopp:

Vad först beträffar *föreståndaren*, torde denne befattningshavare givetvis icke kunna i avlöningshänseende likställas med direktörerna vid Bona eller Venn-garn, vilkas avlöningar uppgå till respektive 5,000 och 4,350 kronor. Icke heller torde föreståndarens avlöning böra sättas fullt så högt som förste lärarens vid Bona, vilken tillika är pastor vid anstalten samt dessutom har sig ålagt att vid direktörens sida på egen hand utföra åtskilliga av de till ledningen av denna omfattande anstalt hörande arbetena och vilken åtnjuter ett arvode av 4,000 kronor. Å andra sidan torde föreståndaren med hänsyn till den maktpåliggande uppgiften som den närmaste ledaren av ifrågavarande skolhem böra erhålla en avlöning, som något överstiger de till förste läraren vid Venn-garn utgående kontanta avlöningsförmånerna, 2,900 kronor. Ett avlöningsbelopp av 3,500 kronor har därför synts de sakkunniga skäligt. Av detta belopp torde 2,300 kronor böra betraktas såsom lön och 1,200 kronor utgöra tjänstgöringspenningar.

Läraren vid skolhemmet torde såväl med hänsyn till kompetensvillkor som i avseende å arbetsuppgifter kunna fullt likställas med andre lärarna vid Bona och Venn-garn och därför böra erhålla samma avlöning som dessa eller 2,600 kronor. Av detta belopp böra 1,600 kronor utgöra lön och 1,000 kronor tjänstgöringspenningar.

Arbetsledarna torde kunna jämföras med de förmän vid tvångsuppfostringsanstalterna, vilka tillika hava förordnande som gruppledare, och synas deras avlöningsförmåner på grund härav böra bestämmas till 1,500 kronor, av vilka 500 kronor böra betraktas såsom tjänstgöringspenningar.

Husmodern synes enligt de sakkunnigas uppfattning även böra likställas med motsvarande befattningshavare vid Bona och Venn-garn. Lönen torde därför böra utgå med 700 kronor.

Till de ovan föreslagna kontanta löneförmånerna böra för samtliga befattningshavare komma bostad med värme. Husmodern bör dessutom åtnjuta fri kost och tvätt. Så snart anstalten blivit elektrifierad, böra enligt de sakkunnigas mening befattningshavarna även komma i åtnjutande av fritt lyse.

Beklädnadsersättning, som utgår till vissa befattningshavare vid Bona och Vennarn, synes vid ifrågavarande anstalt icke böra förekomma.

Till lönerna komma vidare *ålderstillägg*, vilka torde böra utgå till föreståndaren med 400 kronor efter 5, 10 och 15 års oförvitlig tjänstgöring, till läraren med 300 kronor efter 5, 10 och 15 års tjänstgöring, till arbetsledarna med 100 kronor efter 5 och 10 års tjänstgöring och till husmodern med 50 kronor efter 5 och 10 års tjänstgöring.

Föreståndare och lärare böra äga rätt att, när det kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, årligen åtnjuta semester under sex veckor. Husmoderns semesterrätt bör skäligen omfatta en månad och arbetsledarnas 15 dagar.

I samband med frågan om lönestat hava de sakkunniga upptagit spörsmålet om *pensionsrätt* för anstaltens befattningshavare. Härom yttra de sakkunniga:

Så länge anstalten är uppförd å extra stat, kunna de icke komma in under den civila pensionslagens bestämmelser. För beredande av pension åt anstaltens befattningshavare torde visserligen den möjligheten erbjuda sig att, såsom i vissa fall plägar ske i fråga om befattningshavare å extra stat, Kungl. Maj:t och riksdagen i varje särskilt fall efter de föreliggande omständigheterna bestämma, när och med vilket belopp pension skall utgå. Vad föreståndare och lärarpersonal beträffar, kan även den utvägen tänkas, att dessa befattningshavare beredas delaktighet i dövstumlärnarnas pensionsanstalt, i vilken jämlikt reglementet den 8 oktober 1915 föreståndare och lärare vid de med statsmedel understödda sinnesslöanstalterna för närvarande äga delaktighet. Med tanke härpå hava de sakkunniga vid uppgörande av förslag till avlöningsstat för anstalten icke reducerat de för sistnämnda befattningshavare föreslagna avlöningarna med pensionsavgift motsvarande belopp. Vad övriga befattningshavare beträffar, torde dessa icke kunna vinna delaktighet i den nämnda pensionsanstalten, utan lärar, så länge anstalten är uppförd å extra stat, framställning om beredande av pension åt sådan befattningshavare böra göras i varje särskilt fall. På grund härav hava för dessa befattningshavare i nedan intagna statförslag reduceringar företagits med pensionsavgift motsvarande belopp.

Drift-
kostnader i
övrigt.

Vad övriga utgifter angår, äro dessa till stor del svåra att med tillförlitlighet beräkna. De sakkunniga hava härvid mestadels utgått från kostnaderna vid den nuvarande Salbohedsanstalten, i den mån utgifter härom varit för de sakkunniga tillgängliga. Utgifterna hava beräknats på följande sätt:

Bland dessa utgifter må först nämnas avlöningar till tjänstepersonal. *Nattvakten* vid Salbohed avlönas för närvarande med 900 kronor om året. Detta belopp har dock syns de sakkunniga väl lågt. En höjning av lönen till 1,000 kronor årligen synes de sakkunniga skälige. De två *biträdena* för köksgöromål samt för tvätt och bak torde, förutom fritt vivre, böra åtnjuta vardera 420 kronor årligen.

Vid beräkandet av dessa avlöningsbelopp hava de sakkunniga förutsatt, att å desamma, liksom å de i staten upptagna avlöningarna, *dyr-*

tidstillägg efter de för statstjänstemän i allmänhet stadgade grunderna skola utgå.

Den nu avhandlade personalen bör äga rätt att åtnjuta semester under 15 dagar.

Till *vikariatsersättningar och extra personal* torde böra beräknas ett belopp av 1,000 kronor.

Vad *kosthållet* beträffar, beräknades detta vid uppgörande av utgiftsstat för år 1919 för Salbohedsanstalten till kronor 1: 20 per dag för de å anstalten intagna samt till kronor 1: 30 per dag för personal. I verkligheten överstego kostnaderna emellertid vida de beräknade beloppen och uppgingo enligt uppgift i anstaltens årsredogörelse för nämnda år till kronor 3: 05 per dag. Sedan dess hava emellertid avsevärda prissänkningar ägt rum. Härtill kommer, att den nya anstalten är avsedd att hysa huvudsakligen gossar, medan de i alkoholistanstalten intagna äro vuxna. Med hänsyn tagen till dessa omständigheter torde kosthållet kunna beräknas draga en kostnad av kronor 1: 50 per dag och elev. Personalens kosthåll synes böra beräknas till kronor 2: 50 för dag. Årskostnaden för elevernas kosthåll skulle sålunda uppgå till $(30 \times 1,50 \times 365 =)$ 16,425 kronor och för personalens till $(3 \times 2,50 \times 365 =)$ 2,737 kronor 50 öre.

Till den del av personalen, som äger åtnjuta fri kost vid anstalten, bör under semesterledighet utgå kontant ersättning för kosten med det belopp för dag, vartill kosthållet för personalen beräknats vid uppgörande av stat för året.

Under rubriken *beklädnad och sängkläder* böra beräknas kostnaderna ej blott för nyanskaffning på grund av slitning utan även för den utrustning, varmed elever, som kunna komma att villkorligt eller definitivt utskrivs, skola vara försedda, då de lämna anstalten. Vid utskrivning från anstalten böra nämligen eleverna förseas med samma utrustning, varmed de skola vara försedda vid inträdet. Under denna rubrik böra även inräknas kostnader för sängkläder åt den personal, som erhåller fritt vivre vid anstalten. Med hänsyn härtill torde de årliga kostnaderna böra beräknas till 225 kronor per elev eller sammanlagt 6,750 kronor.

För inköp och underhåll av *undervisningsmateriell och böcker* har ansetts böra beräknas 500 kronor.

Utgiftsposten *läkare och sjukvård* måste vid detta skolhem tilltagas relativt högt på grund av det stora avståndet från Salbohed till närmaste plats, där läkare är bosatt. Läkaren bör varje månad avlägga besök vid anstalten för undersökning av elevernas hälsotillstånd. Vid tillfälliga sjukdomsfall måste även mellan de regelbundna besöken tillfälliga resor göras. Med hänsyn härtill torde ifrågavarande post icke böra sättas lägre än 2,000 kronor. För den nuvarande Salbohedsanstalten är i avlöningsstaten upptaget ett läkararvode till detta belopp, varjämte ett särskilt anslag för sjukvård är upptaget bland övriga utgifter.

Vad beträffar *värme och lyse* var i 1919 års stat för Salbohedsanstalten för detta ändamål beräknat ett belopp av 8,000 kronor. Detta anslag överskreds under året med omkring 6,000 kronor. Med hänsyn till att Barackbyggnaden under det första verksamhetsåret ej beräknas bliva annat än undantagsvis tagen i anspråk för inläggning av elever, hava de sakkunniga beräknat ifrågavarande kostnader till 10,000 kronor.

För *tvätt och renhållning* var i 1919 års stat för Salbohed upptaget ett belopp av 1,400 kronor. De bokförda kostnaderna under året uppgingo emellertid till över 5,000 kronor. Orsaken till de dryga utgifterna under denna rubrik är i första hand att söka i den befintliga tvättstugans oanvändbarhet, vilken föranledde, att anstaltens tvätt måste verkställas i Sala. Då tvättstugubyggnaden enligt de sakkunnigas förslag skall sättas i stånd, beräknas hädanefter all anstaltens tvätt kunna utföras vid densamma. Kostnaden synes därför kunna beräknas till endast 2,000 kronor.

Till *fastighetens underhåll* beräknades i 1919 års stat 2,000 kronor, vilken summa under året väsentligt överskreds. Då anstaltsbyggnaderna enligt de sakkunnigas förslag före skolhemmets upprättande komma att undergå erforderliga reparationer, torde ifrågakvarande belopp ej behöva beräknas högre än 1,000 kronor.

För *arrende, hyra och brandförsäkring* torde böra uppföras samma belopp som det för närvarande bland Salbohedsanstaltens driftkostnader upptagna eller 2,800 kronor. Till *underhåll av inventarier* torde böra beräknas 1,000 kronor. En ny post för *inköp av arbetsmaterial* för elevernas hantverksarbeten m. m. bör enligt de sakkunnigas mening upptagas och torde lämpligen kunna sättas till 300 kronor.

För *diverse utgifter* har i de sakkunnigas förslag till utgiftsstat för jämnande av dennas slutsumma beräknats 3,922 kronor 50 öre.

En sammanställning av de nu gjorda beräkningarna visar för skolhemmet för gossar följande av de sakkunniga uppgjorda förslag till

U t g i f t s s t a t.

1) Avlöningar:

	Oreducerat belopp	Pensionsavgift motsvarande belopp	Reducerat belopp	Tjänstgöringspenningar eller motsvarande	Summa	Anmärkningar
1 föreståndare, förutom bostad med värme.....	2,300	—	—	1,200	3,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 400 kronor, efter 10 år med ytterligare 400 kronor och efter 15 år med än ytterligare 400 kronor.
1 lärare, d:o d:o	1,600	—	—	1,000	2,600	
1 arbetsledare d:o d:o	1,000	25	975	500	1,475	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
1 " " "	1,000	25	975	500	1,475	
1 husmoder, förutom bostad med värme samt kost och tvätt	700	25	675	—	675	Efter 5 år kan lönen höjas med 50 kronor och efter 10 år med ytterligare 50 kronor.
Säger avlöningar	—	—	—	—	9,725	

2) Övriga utgifter:

Vikariatsersättningar och extra personal samt avlöningar till tjänstepersonal	2,840: —
Kosthåll:	
Personalens (3 st. å 2.50 per dag)	2,737: 50
Elevernas (30 st. å 1.50 per dag)	16,425: —
Beklädnad och sängkläder (å 225 kr. per elev)	6,750: —
Undervisningsmateriell och böcker	500: —
Läkare och sjukvård	2,000: —
Värme och lyse	10,000: —
Tvätt och renhållning	2,000: —
Fastighetens underhåll	1,000: —
Arrende, hyra och brandförsäkring	2,800: —
Underhåll av inventarier	1,000: —
Inköp av arbetsmaterial	300: —
Diverse utgifter	3,922: 50
	<hr/>
	Säger övriga utgifter 52,275: —
	<hr/>
	Summa kronor 62,000: —

Till statförslaget hava de sakkunniga fogat den anmärkningen, att, därest föreståndare och lärare icke skulle komma att beredas delaktighet i dövstum-lärarnas pensionsanstalt, deras löner böra reduceras med respektive 100 och 50 kronor.

Vad *jordbruket* beträffar, torde dess stat böra fastställas av skolhemmets styrelse. För jordbrukets personal har av de sakkunniga beräknats följande avlöningsstat:

Jordbrukets
stat.

1 befallningsman	kronor 2,000: —,
1 fördräng	» 1,300: —,
1 kördräng	» 1,200: —,
1 d:o	» 1,200: —,
1 ladugårdskarl	» 1,300: —,
1 stalldräng, tillika anstaltens kusk	» 1,300: —,
	<hr/>
	Summa kronor 8,300: —.

Till dessa kontanta avlöningar komma för samtliga i jordbrukets tjänst anställda ytterligare bostad med bränsle samt stat eller, för ogifta tjänst innehavare, fri kost. Dyrtidstillägg böra däremot icke beräknas å dessa löner.

De sakkunniga hava utgått ifrån, att inkomsterna av jordbruket skola täcka omkostnaderna för detsammans skötsel. Jordbruket beräknas dessutom kunna bestrida de skjutsar, som behövas för anstaltens räkning. Kostnaderna för dessa skjutsar böra sålunda bokföras såsom en jordbrukets vinst, vilken kommer anstalten till godo. Någon ytterligare nettovinst av jordbruket hava de sakkunniga icke ansett sig för närvarande kunna beräkna.

För uppehållande av verksamheten vid skolhemmet för gossar skulle sålunda enligt de sakkunnigas beräkningar erfordras ett belopp av sam-

manlagt 62,000 kronor. Detta belopp visar emellertid icke exakt de kostnader, som komma att tillskyndas statsverket för upprätthållande av anstaltens verksamhet. Slutsumman måste härvid minskas med det belopp, vartill *vårdavgifterna* för de intagna eleverna kunna komma att uppgå.

Elevavgifter.

Med avseende på dessa avgifters storlek hava de sakkunniga anfört följande:

Vid bestämmandet av elevavgifternas storlek kunna olika utgångspunkter tänkas. En möjlighet vore att bestämma avgiften till ett belopp, som ungefärligen motsvarade de kostnader, landstingen och stadsfullmäktige i städer, som ej deltaga i landsting, för närvarande få vidkännas för eleverna i de vanliga sinnesslöanstalterna. En annan utväg vore att fastställa elevavgiften till samma belopp, som enligt lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen skall erläggas för en i blindanstalt intagen elev. Enligt denna lags § 5, sådan densamma lyder enligt lag den 22 juni 1920, skall denna avgift utgå med 400 kronor för år. Det kan vidare tänkas, att avgiften sattes till samma belopp, som jämlikt 23 § av lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn — efter denna paragrafs lydelse enligt lag den 6 juni 1919 — skall av barnavårdsnämnd erläggas för år såsom bidrag till betäckande av den kostnad, landsting eller stadsfullmäktige fått vidkännas för uppfostran i skyddshem av barn, som på föranstaltande av barnavårdsnämnd varder till skyddshem överlämnat. Detta belopp utgör 225 kronor. De sakkunniga hava med hänsyn till de i vissa avseenden likartade uppgifter, som påvåla skyddshemmen och de här ifrågakarande uppfostringsanstalterna, enats om det sistnämnda alternativet och hava vid förordnandet av denna lägre avgift tagit hänsyn jämväl till det förhållandet, att vården av sinnesslöa i allmänhet drager mindre kostnader än vården av blinda, samt till statens intresse av att de antisociala sinnesslöa bliva på tillfredsställande sätt omhändertagna.

Med en elevavgift av 225 kronor skulle till skolhemmet för gossar i avgifter inflyta sammanlagt 6,750 kronor, med vilket belopp statens tillskott till bestridande av kostnaderna för upprätthållande av anstaltens verksamhet borde minskas.

Myndigheterna.

Lönestat m. m.

Angående de sakkunnigas förslag till lönestat för skolhemmet för gossar ävensom därmed sammanhängande spörsmål har *statskontoret* i sitt yttrande anfört följande:

Den i avlöningsstaten upptagna personalen vid hemmet — en föreståndare, en lärare, två arbetsledare och en hnsmoder — torde erfordras för hemmets behöriga skötsel. Och mot de i staten upptagna avlöningsförmånerna för de särskilda befattningshavarna synes icke vara något att erinra. Beträffande föreståndarens och lärarens pensionsförhållanden, vill statskontoret ifrågasätta, hurvida det kan anses lämpligt, att denna personal, av vilken enligt de sakkunnigas förslag föreståndaren skulle förordnas tillsvidare och läraren, så länge hemmet vore uppfört på extra stat, tillsättas med fyra månaders ömsesidig uppsägning, lämpligen bör erhålla delaktighet i någon pensionsanstalt. Frågan härom torde i varje fall böra tillsvidare lämnas öppen. Därest så sker, lärer till staten böra

fogas en anmärkning, att för föreståndare och lärare, vilka icke äga delaktighet i statsunderstödd pensionsanstalt, lönen minskas med respektive 100 och 50 kronor.

Innebörden av uttrycket »bostad med värme» synes böra förtydligas. För föreståndaren, läraren och arbetsledarna torde denna förmån böra innefatta fritt bränsle, däri dock ej inbegripet sågning och huggning av ved, medan husmodern, som åtnjuter full inackordering med uppässning m. m., ej bör vidkännas någon kostnad för uppvärmning av sin bostad. Orden »med värme» synas därför beträffande föreståndaren, läraren och arbetsledarna böra utbytas mot »med bränsle», som lärar avse såväl ved som kol. Bestämmelse om att dessa befattningshavare själva böra bekosta huggning och sågning av för deras behov erforderlig ved, synes — liksom i staten för alkoholistanstalten å Salbohed — böra upptagas i en anmärkning till staten.

Husmodern bör äga rätt till *möblerad* bostad, vilket bör i staten angivas. Hennes rätt till kontant ersättning för kost under semester med belopp, vartill kosthållet för henne beräknats, torde även böra upptagas i en anmärkning till staten.

Därest befattningshavarna, om elektrisk belysning införes vid hemmet, skola erhålla fritt lyse, bör jämväl bestämmelse härom intagas i en anmärkning till staten.

Till vikariatsersättning och till extra personal hava beräknats 1,000 kronor, för en nattvakt 1,000 kronor och för två biträden för köksgöromål m. m., förutom fritt vivre, 840 kronor. Dessa kostnader hava upptagits under »övriga utgifter» med en post om 2,840 kronor. Utgifterna synas emellertid vara av beskaffenhet att böra hänföras till avlöningsstaten. På grund härav och då anslaget för »övriga utgifter» tillhopa 52,275 kronor skulle hava förslagsanslags natur, men utgifter för vikariatsersättning m. m. icke böra bestridas från ett förslagsanslag, synes ifrågasvarande post om 2,840 kronor böra överflyttas till avlöningsstaten och upptagas såsom anslag till vikariatsersättning och extra personal samt tjänstepersonal. Avlöningsanslaget, vilket, så länge kostnaderna för skolhemmet äro upptagna på extra stat, bör hava karaktären av förslagsanslag, högst, skulle härigenom komma att uppgå till 9,725 + 2,840 eller 12,565 kronor, medan motsvarande minskning skulle ske i anslaget till övriga utgifter (52,275 — 2,840 = 49,435 kronor).

Vad angår de avlöningar, som i de sakkunnigas förslag upptagits under rubriken »övriga utgifter» och vilka efter statskontorets mening böra upptagas i avlöningsstaten, har i den tidigare omförmälda, vid *medicinalstyrelsens* utlåtande fogade p. m. beträffande dessa anförts huvudsakligen följande:

Den till de båda köksbiträdena föreslagna avlöningen av 420 kronor om året, förutom fritt vivre, synes för hög. Med nuvarande prisindex för beräkning av dyrtidstillägg skulle deras kontanta avlöning uppgå till kronor 93:10 i månaden. En avlöning av 275 kronor om året synes skälig. Den kontanta månadslönen skulle då komma att uppgå till 61 kronor. Avlöningsbeloppet i förslagsstaten kan därför minskas med 290 kronor.

Driftkostnader
i övrigt.

Beträffande övriga utgifter, innefattande kostnaderna för skolhemmets kosthåll, bränsle och lyse, tvätt m. m., har i berörda p. m. föreslagits vissa sänkningar av de uti de sakkunnigas förslag upptagna beloppen. Häröfver anfördes:

Kosthållet synes utan risk för överskridande kunna beräknas till kronor 1: 25 om dagen för elev och kronor 2: — om dagen för personal. Motsvarande kostnader vid hospitalen utgjorde under 4:e kvartalet 1920 kronor 1: 15 för patientkost och kronor 1: 70 för personalkost av 2:a klass. Totalkostnaden för kosthållet skulle i stället för beräknade belopp kronor 19,162: 50 kunna nedbringas till kronor 15,877: 50.

Beklädnad och sängkläder. Kostnaden härför synes ej behöva beräknas högre än 120 kronor per elev och år. Till jämförelse kan meddelas, att motsvarande kostnad vid hospitalen år 1919 utgjorde kronor 62: 77. Totalkostnaden under denna titel skulle härigenom nedbringas till kronor 3,600: —.

Värme och lyse. Med nu gällande bränslepriser och med hänsyn till den inskränkning, som av sakkunniga förutsattes, synes 8,000 kronor vara tillräckligt.

Tvätt och renhållning. Under förutsättning att tvättstugan blir användbar, böra utgifterna under denna titel kunna begränsas till 900 kronor eller 30 kronor per elevplats. Motsvarande kostnad vid hospitalen under år 1919, då tvättmaterialerna voro abnormt dyra, uppgick till kronor 29: 73 per sängplats.

Arrende, hyra och brandförsäkring. Då brandförsäkring ej får tagas för statens egendom, har kostnaderna under denna titel syntts kunna minskas till 2,500 kronor.

Diverse utgifter torde även tåla någon minskning i och för totalbeloppets avrundning.

Elevavgifter.

I fråga om elevavgifterna har *statskontoret* anført, att den föreslagna avgiften väl kunde förefalla låg med hänsyn till den verkliga kostnaden för ett barns vård och underhåll å skolhemmen men icke ansett sig böra göra någon erinran mot de sakkunnigas förslag.

Icke heller från övriga i ärendet hörda myndigheters sida har någon anmärkning i detta avseende framställts.

Departements-
chefen.

I likhet med *statskontoret* anser jag, att någon pensionsrätt icke nu bör tillerkännas föreståndare eller lärare. Vid sådant förhållande böra lönerna även för dessa befattningshavare reduceras med pensionsavgift motsvarande belopp. Dock torde, därest vid anstalten skulle komma att anställas föreståndare eller lärare, som tidigare äger delaktighet i statsunderstödd pensionsanstalt, någon reduktion för denne icke böra företagas. Det belopp, som i sådant fall erfordras för lönens utfyllande, torde kunna bestridas från den i avlöningsstaten upptagna anslagsposten till vikariatsersättningar m. m.

I fråga om de av de sakkunniga föreslagna avlöningsbeloppen har i en av medicinalstyrelsen åberopad p. m. avlöningarna till de båda biträdena för köksgöromål samt för tvätt och bak ansetts kunna sänkas från 420 kronor till 275 kronor årligen för vardera. Det sålunda föreslagna beloppet finner jag skäligt.

Mot de föreslagna avlöningsbeloppen i övrigt synes mig icke vara något att erinra.

På sätt statskontoret föreslagit torde anslaget till vikariatsersättningar och extra personal samt tjänstepersonal böra upptagas i avlöningsstaten.

I enlighet med vad jag här anfört samt med iakttagande av vad statskontoret i övrigt yttrat angående statens uppställning bör sålunda avlöningsstaten för anstaltens befattningshavare erhålla följande utseende:

Förslag till stat för avlöningar och vikariatsersättningar åt befattningshavare.

	L ö n			Tjänstgöringspenningar	Summa	
	Oreducerat belopp	Pensionsavgift motsvarande belopp	Reducerat belopp			
1 föreståndare	2,300	100	2,200	1,200	3,400	Efter 5 år kan lönen höjas med 400 kronor, efter 10 år med ytterligare 400 kronor och efter 15 år med än ytterligare 400 kronor.
1 lärare	1,600	50	1,550	1,000	2,550	
1 arbetsledare	1,000	25	975	500	1,475	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
1 "	1,000	25	975	500	1,475	
1 husmoder.....	700	25	675	—	675	Efter 5 år kan lönen höjas med 50 kronor och efter 10 år med ytterligare 50 kronor. Därjämte fri kost och tvätt samt möblerad bostad.
Till vikariatsersättningar och extra personalsamt tjänstepersonal	—	—	—	—	2,550	
Summa kronor	—	—	—	—	12,125	

Anmärkingar:

1. Samtliga befattningshavare erhålla fri bostad, fri uppvärmning (eller bränsle) samt, om elektriskt ljus införts, fri belysning. Huggning och sågning av bränsle ävensom armatur och lampor för elektrisk belysning bekostas dock av befattningshavaren.
2. Husmodern äger under semester rätt till kontant ersättning för kost med det belopp för dag, vartill kosthållet för henne beräknats.
3. Därest föreståndare eller lärare äger delaktighet i statsunderstödd pensionsanstalt, höjes avlöningen med det mot pensionsavgift svarande belopp.

Vidkommande anstaltens driftkostnader i övrigt skulle enligt förut nämnda p. m. för vissa poster nedsättningar kunna göras i de av de sakkunniga föreslagna beloppen. Beträffande kosthåll samt värme och lyse finner jag mig med hänsyn till på senaste tiden inträdda prissänkningar kunna tillstyrka de i nämnda p. m. föreslagna beloppen. Vad åter angår posten beklädnad och sängkläder, lärer en jämförelse med hospitalens kostnader här bliva missvisande. Eleverna vid ifrågavarande anstalt skola huvudsakligen sysselsättas med praktiskt arbete, framför allt jordbruksarbete, varför slitningen av kläder tydligtvis måste bliva väsentligt större än vad vid hospitalen i genomsnitt är fallet. Med hänsyn härtill synas mig kostnaderna under denna rubrik icke kunna beräknas lägre än till ett belopp av 175 kronor för elev och år.

Ej heller beträffande posten tvätt och renhållning torde enligt min uppfattning en jämförelse lämpligen kunna göras med förhållandena vid hospitalen, där tvätten i regel utföres i mycket stor skala. Med hänsyn till den ringa ekonomipersonal, som enligt det av mig förordade förslaget skall anställas vid skolhemmet, torde man svårigen kunna undgå att i viss utsträckning anlita tillfällig arbetskraft till biträde vid utförande av tvätt. Vid sådant förhållande anser jag mig icke kunna förorda en så väsentlig nedsättning, som i oförmälda p. m. ifrågasatts. Ett belopp av 1,500 kronor måste enligt min mening betraktas såsom ett minimum.

Vad slutligen angår anmärkningen ifråga om kostnaderna för arrende, hyra och brandförsäkring, tillåter jag mig framhålla att, enligt vad jag av arméförvaltningen inhämtat, vid utarrendering av armén tillhöriga fastigheter arrendatorerna pläga åläggas att hålla byggnaderna brandförsäkrade, samt att enligt det arrendekontrakt, som är gällande mellan arméförvaltningens fortifikationsdepartement och statens vårdanstalt för alkoholister och vilket enligt nämnda myndighets förslag oförändrat bör gälla även för den nu föreslagna anstalten, arrendatorn är skyldig att hålla byggnaderna brandförsäkrade till belopp, som synenämnd prövar skäligt. Kostnaderna under ifrågavarande rubrik torde sålunda böra upptagas med samma belopp, som i Salbohedsanstaltens stat för innevarande år eller 2,800 kronor.

Beträffande övriga, av mig här icke berörda poster ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag.

Beloppet till diverse utgifter torde kunna sänkas och för anslaget avrundning sättas till 2,522 kronor 50 öre.

I enlighet med vad jag sålunda förordat skulle för bestridande av här ifrågavarande driftkostnader erfordras ett belopp av 40,750 kronor.

Häriifrån bör emellertid dragas det belopp, vartill elevavgifterna uppgå. Vad avgifternas storlek angår, ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag. Med en elevavgift av 225 kronor skulle till skolhemmet för gossar, vilket beräknats för 30 elever, i avgifter inflyta sammanlagt 6,750 kronor. Statens tillskott till bestridande av anstaltens driftkostnader, med undantag av kostnaderna för avlöningar m. m., skulle sålunda kunna inskränkas till 34,000 kronor.

Med iakttagande av vad jag här anfört, torde driftkostnadsstaten för uppfostringsanstalten för sinnesslöa gossar böra erhålla följande utseende:

Förslag till stat för driftkostnader i övrigt:

Utgifter:

Kosthåll:

Personalens (3 st. à 2: — per dag), förslagsvis ..	kronor	2,190: —
Elevernas (30 st. à 1: 25 per dag), förslagsvis ..	»	13,687: 50
Beklädnad och sängkläder (à 175 kr. per elev), förslagsvis ..	»	5,250: —
Undervisningsmateriell och böcker, förslagsvis ..	»	500: —
Läkare och sjukvård, förslagsvis ..	»	2,000: —
Värme och lyse, förslagsvis ..	»	8,000: —
Tvätt och renhållning, förslagsvis ..	»	1,500: —
Fastighetens underhåll, förslagsvis ..	»	1,000: —
Onera, arrende, hyror och brandförsäkring, förslagsvis ..	»	2,800: —
Underhåll av inventarier, förslagsvis ..	»	1,000: —
Inköp av arbetsmaterial, förslagsvis ..	»	300: —
Diverse utgifter, förslagsvis ..	»	2,522: 50
		Summa kronor 40,750: —

Inkomster:

Avgifter för 30 elever à 225 kronor för år, förslagsvis ..	kronor	6,750: —
Statens tillskott, förslagsvis ..	»	34,000: —
		Summa kronor 40,750: —

På sätt statskontoret föreslagit torde anslaget till avlöningar och vikariatsersättningar åt befattningshavare, 12,125 kronor, böra upptagas såsom förslagsanslag, högst, medan det för bestridande av driftkostnaderna i övrigt erforderliga statsanslaget, 34,000 kronor, synes böra under rubriken »Bidrag till driftkostnader i övrigt» upptagas såsom förslagsanslag.

Skolhemmet
för flickor.

Jag kommer nu till kostnaderna för uppehållande av verksamheten vid skolhemmet för flickor.

Lönestat.

Vad först avlöningsstaten beträffar, bör enligt de sakkunnigas förslag i densamma upptagas föreståndarinnan, lärarinnan och vaktmästaren. Kokerskan har däremot icke ansetts böra upptagas i staten.

I fråga om beräkningen av avlöningsbeloppen anför de sakkunniga följande:

Föreståndarinnan har av de sakkunniga ansetts kunna i avlöningshänseende likställas med ämneslärarinnor vid blindinstitutet och blindskolorna och därför böra erhålla en avlöning av 2,800 kronor, av vilka 1,800 kronor böra utgöra lön och 1,000 kronor tjänstgöringspenningar. *Handarbetslärarinnan* har ansetts böra erhålla en avlöning, som med 1,000 kronor understiger föreståndarinnans eller 1,800 kronor. Härav torde 800 kronor böra utgöra tjänstgöringspenningar.

Vaktmästarens avlöning torde, om det skall vara möjligt att för tjänsten erhålla en person, som är kunnig i både skomakeri- och snickeriarbeten, icke böra sättas lägre än arbetsledarnas vid Salbohedsanstalten eller 1,500 kronor. Av detta belopp torde 1,000 kronor böra motsvara lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar.

Föreståndarinnan och lärarinnan böra utom de kontanta avlöningsförmånerna även åtnjuta fri bostad med värme och lyse. Till vaktmästaren, vilken icke kan beredas bostad vid skolhemmet, bör i stället utgå kontant ersättning för dessa förmåner.

Alderstillägg synas böra utgå till föreståndarinnan med 300 kronor efter 5, 10 och 15 års tjänstgöring, till lärarinnan med 200 kronor efter 5, 10 och 15 års tjänstgöring och till vaktmästaren med 100 kronor efter 5 och 10 års tjänstgöring.

Föreståndarinnan och lärarinnan böra äga rätt till sex veckors och vaktmästaren till 15 dagars årlig semester.

I fråga om *pensionsrätt* för anstaltens befattningshavare hava de sakkunniga hänvisat till vad i detta avseende anförts rörande befattningshavare vid skolhemmet för gossar. Någon reducering av avlöningsbeloppen för föreståndarinna och handarbetslärarinna har sålunda i de sakkunnigas statförslag icke företagits.

Driftkostnader i öfrigt.

Vad övriga utgifter beträffar, får jag hänvisa till de sakkunnigas nedan intagna förslag till utgiftsstat för anstalten.

Endast i fråga om vissa poster hava de sakkunniga gjort några anmärkningar:

Bostads- och bränsleersättningen åt vaktmästaren är beräknad under förutsättning, att dyrtidstillägg å beloppet skall utgå.

Till *vikariatsersättningar* och *extra personal* har beräknats ett belopp av 500 kronor. Vad *avlöningar åt tjänstepersonal* beträffar, har för sådant ändamål beräknats 540 kronor åt en kokerska, 420 kronor åt en sköterska samt 420 kronor

åt ett biträde för köksgöromål, tvätt och bak. Samtliga dessa belopp äro beräknade under förutsättning, att dyrtidstillägg å desamma skola utgå.

Kostnaderna för *kosthållet* äro beräknade efter samma grunder som vid skolhemmet för gossar.

Utgiftsposten *beklädnad och sängkläder* har ansetts kunna beräknas väsentligt lägre vid ifrågavarande anstalt än vid skolhemmet för gossar, då de kvinnliga eleverna själva komma att tillverka en stor del beklädnadsartiklar.

Likaså har det för *läkare och sjukvård* erforderliga beloppet, då läkare finnes på platsen, kunnat beräknas avsevärt lägre än vid Salbohed.

Vad *kostnaderna för värme och lyse* beträffar, måste dessa däremot vid skolhemmet för flickor, så länge detta icke är fullbelagt, komma att bliva större per elev än vad vid Salbohed är fallet, då ju även med en beläggning av 15 elever större delen av skolhemsbyggnaden måste uppvärmas. Det har icke varit möjligt att vid beräkningen av kostnaden utgå från de nuvarande utgifterna vid Drottning Sofias stiftelse, enär bränslekostnaderna vid skolhemmet i anstaltens räkenskaper äro sammanförda med motsvarande kostnader vid anstaltens arbets- och asylavdelningar, vilka hava lokaler i förhyrda byggnader. Relativ trygghet torde vinnas med ett beräknat belopp av 6,000 kronor.

För inköp av *arbetsmaterial* måste likaledes beräknas högre belopp än vid Salbohed, då slöjden vid skolhemmet för flickor kommer att utgöra elevernas huvudsakliga arbete.

De sakkunniga hava uppgjort följande förslag till

U t g i f t s s t a t .

1) Avlöningar:

	Oreducerat belopp	Pensionsavgift motsvarande belopp	Reducerat belopp	Tjänstgöringspenningar eller motsvarande	Summa	Anmärkingar
1 föreståndarinna, förutom bostad med värme och lyse.....	1,800 —	—	—	1,000 —	2,800 —	Efter 5 år kan lönen höjas med 300 kronor, efter 10 år med ytterligare 300 kronor och efter 15 år med än ytterligare 300 kronor.
1 handarbetslärarinna, d:o d:o.....	1,000 —	—	—	800 —	1,800 —	
1 vaktmästare.....	1,000 —	25 —	975 —	500 —	1,475 —	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
Säger avlöningar	—	—	—	—	6,075 —	

2) Övriga utgifter:

Ersättning för bostad och bränsle åt vaktmästaren	400:—
Vikariatsersättningar och extra personal samt avlöningar till tjänstepersonal.....	1,880:—
Kosthåll:	
Personalens (3 st. å 2,50 per dag)	2,737: 50
Elevernas (15 st. å 1,50 per dag)	8,212: 50
Beklädnad och sängkläder (å 150 kr. per elev)	2,250:—
Undervisningsmateriell och böcker.....	300:—
Läkare och sjukvård	600:—
Värme och lyse	6,000:—
Tvätt och renhållning	1,200:—
Fastighetens underhåll.....	500:—
Underhåll av inventarier	500:—
Inköp av arbetsmaterial	1,000:—
Diverse utgifter	1,695:—
	<hr/>
	Säger övriga utgifter 27,275:—
	<hr/>
	Summa kronor 33,350:—

Till statsförslaget hava de sakkunniga fogat den anmärkningen att, därest föreståndarinnan och handarbetslärarinnan icke skulle komma att beredas delaktighet i dövstumläraernas pensionsanstalt, deras löner borde reduceras med pensionsavgift motsvarande belopp.

Myndig-
heterna.
Lönestat.

Beträffande avlöningsstaten och därmed sammanhängande frågor har *statskontoret* anfört:

Den i avlöningsstaten upptagna personalen — en föreståndarinna, en handarbetslärarinna och en vaktmästare — torde erfordras för hemmets skötsel. Mot de i staten upptagna löneförmånerna för de särskilda befattningshavarna synes icke vara något att erinra.

Föreståndarinnan och handarbetslärarinnan torde — av skäl som ovan anförts beträffande vissa befattningshavare vid goss hemmet — tills vidare icke böra beredas delaktighet i pensionsanstalt. I en anmärkning till staten synes därför böra föreskrivas, att för föreståndarinna och handarbetslärarinna, vilka icke äro delaktiga i statsunderstödd pensionsanstalt, minskas lönen med respektive 100 och 50 kronor.

Bland »övriga utgifter» hava upptagits dels ersättning för bostad och bränsle åt vaktmästaren, vilken tills vidare ej kan beredas bostad å skolhemmet med 400 kronor, dels ett belopp av 1,880 kronor för vikariatsersättning och extra personal samt avlöning till tjänstepersonal. Båda dessa utgiftsposter torde emellertid vara av beskaffenhet att böra uppföras å avlöningsstaten. Denna stat skulle härigenom ökas med 2,280 kronor till (6,075 + 2,280) 8,355 kronor samt motsvarande minskning äga rum i anslaget till »övriga utgifter» (27,275 — 2,280 = 24,995 kronor).

Avlöningen åt det i de sakkunnigas förslag under rubriken vikariatsersättningar m. m. bland »övriga utgifter» upptagna biträdet för köksgöromål, tvätt och bak har, liksom beträffande motsvarande befattningshavare vid skolhemmet för gossar föreslagits, i den av medicinalstyrelsen åberopade p. m. ansetts böra nedsättas till 275 kronor.

Driftkostna-
der i övrigt.

Vad angår driftkostnader i övrigt har i nämnda p. m. i detta avseende huvudsakligen åberopats det förut rörande skolhemmet för gossar anförda.

Departements-
chefen.

Beträffande förslaget om pensionsrätt för vissa anstaltens befattningshavare samt i fråga om avlöningsbeloppet till det föreslagna bi-

trädet för köksgöromål, tvätt och bak åberopar jag vad jag i motsvarande avseenden anført rörande skolhemmet för gossar. I övrigt ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag.

I enlighet härmed samt med iakttagande av vad statskontoret anført rörande sättet för statens uppställande torde sålunda avlöningsstaten för anstaltens befattningshavare böra erhålla följande utseende:

Förslag till stat för avlöningar och vikariatsersättningar m. m. åt befattningshavare.

	L ö n			Tjänstgöringspenningar	Summa	
	Oreducerat belopp	Pensionsavgift motsvarande belopp	Reducerat belopp			
1 föreståndarinna ...	1.800	100	1.700	1.000	2.700	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 300 kronor, efter 10 år med ytterligare 300 kronor och efter 15 år med än ytterligare 300 kronor. { Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor, efter 10 år med ytterligare 200 kronor och efter 15 år med än ytterligare 200 kronor. { Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
1 handarbetslärarinna	1.000	50	950	800	1.750	
1 vaktmästare	1.000	25	975	500	1.475	
Ersättning för bostad och bränsle åt vaktmästaren	—	—	—	—	400	
Vikariatsersättningar och extra personal samt tjänstepersonal	—	—	—	—	1.735	
Summa kronor	—	—	—	—	8.060	

Anmärkingar:

1. Föreståndarinnan och handarbetslärarinnan erhålla fri bostad, fri uppvärmning samt elektrisk belysning. Armatur och lampor för elektrisk belysning bekostas dock av befattningshavaren.
2. Därest föreståndarinna eller handarbetslärarinna äger delaktighet i statsunderstödd pensionsanstalt, höjes avlöningen med det mot pensionsavgift svarande belopp.

Vad så angår anstaltens driftkostnader i övrigt, förordar jag med avseende å posten kosthåll vad i ovanberörda p. m. föreslagits. Kostnaderna för beklädnad och sängkläder synas mig däremot, med hänsyn

till vad jag anført beträffande motsvarande utgiftspost vid skolhemmet för gossar, icke kunna beräknas lägre än 120 kronor för elev och år eller sammanlagt 1,800 kronor. Även beträffande utgifterna för tvätt och renhållning gäller i huvudsak vad jag i detta avseende yttrat angående motsvarande kostnader vid skolhemmet för gossar. Jag vill därför för detta ändamål föreslå ett belopp av 800 kronor.

Med avseende å övriga poster utom den för diverse utgifter ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag, som därutinnan överensstämmer med vad som föreslagits i den av medicinalstyrelsen åberopade p. m.; posten för diverse utgifter har för anslaget avrundning upptagits till 1,841 kronor 25 öre.

I fråga om elevavgifterna hänvisar jag till vad jag därom anført beträffande skolhemmet för gossar. Med ett elevantal av 15 skulle alltså i avgifter inflyta sammanlagt 3,375 kronor för år.

Med iakttagande av vad jag sålunda anført, torde driftkostnadsstaten för ifrågavarande anstalt böra erhålla följande utseende:

Förslag till stat för driftkostnader i övrigt.

Utgifter.

Kosthåll:

Personalens (3 st. à 2: — per dag), förslagsvis ..	kronor	2,190: —
Elevernas (15 st. à 1:25 per dag), ..	»	6,843: 75
Beklädnad och sängkläder (å 120 kronor per elev), förslagsvis	»	1,800: —
Undervisningsmateriell och böcker, förslagsvis	»	300: —
Läkare och sjukvård, förslagsvis	»	600: —
Värme och lyse,	»	6,000: —
Tvätt och renhållning,	»	800: —
Fastighetens underhåll,	»	500: —
Underhåll av inventarier,	»	500: —
Inköp av arbetsmaterial,	»	1,000: —
Diverse utgifter,	»	1,841: 25
	Summa kronor	22,375: —

Inkomster.

Avgifter för 15 elever å 225 kronor för år, förslagsvis	kronor	3,375: —
Statens tillskott, förslagsvis	»	19,000: —
	Summa kronor	22,375: —

Anslaget till avlöningar och vikariatsersättningar m. m. torde, på sätt ovan föreslagits beträffande skolhemmet för gossar, böra upptagas

såsom förslagsanslag, högst, och anslaget till bidrag till driftkostnader i övrigt såsom förslagsanslag.

I enlighet med de beräkningar av kostnaderna för de båda anstaltarnas inrättande samt drift, som i det föregående blivit gjorda, skulle för skolhemmet för gossar erfordras *dels* till bestridande av engångskostnader för skolhemmets upprättande ett reservationsanslag av 67,500 kronor, *dels* till avlöningar m. m. åt befattningshavare ett förslagsanslag, högst, 12,125 kronor, *dels ock* såsom bidrag till bestridande av driftkostnaderna i övrigt ett förslagsanslag av 34,000 kronor. För skolhemmet för flickor uppgå de erforderliga beloppen till respektive 57,000 kronor, 8,060 kronor och 19,000 kronor.

Sammanfattning av kostnadsberäkningarna.

Tidpunkten för skolhemmens öppnande och därmed även den tid, då de erforderliga anslagen böra vara tillgängliga, är givetvis beroende av, när de anstalter, vilka föreslagits såsom förläggningsplatser för skolhemmen, komma att bliva lediga från de uppgifter, för vilka de för närvarande användas.

Vad Salbohed beträffar, har jag tidigare denna dag hemställt om den dit provisoriskt förlagda alkoholistanstaltens återflyttning till Venn-garn. Denna förflyttning anses kunna äga rum den 1 juli innevarande år. Vid bifall till detta förslag bör Salbohedsanstalten snarast möjligt efter nyssnämnda tidpunkt tagas i anspråk för här föreslaget ändamål. Då emellertid de vid anstalten erforderliga ändrings- och reparationsarbetena m. m. sannolikt komma att i det närmaste taga återstoden av år 1921 i anspråk, synes skolhemmet kunna börja sin verksamhet först med ingången av år 1922. Anslag till skolhemmets driftkostnader böra därför äskas å 1922 års stat. Däremot bör anslag för bestridande av engångskostnaderna för anstaltens inrättande vara tillgängligt redan under år 1921. Detta anslag torde därför böra äskas å tilläggsstat för sistnämnda år.

Vad Vänersborgsanstalten beträffar, har skolöverstyrelsen i sitt ovan omförmälda utlåtande den 31 december 1920 utgått ifrån att Sofiastiftelsens skolhem under senare delen av första halvåret 1922 skulle kunna inflytta i de nya byggnaderna i Lund. De reparationer m. m., som äro behöfliga vid Vänersborgsanstalten, torde kunna till största delen verkställas under sommaren 1922, varför skolhemmet kan beräknas börja sin verksamhet under första delen av senare halvåret sistnämnda år. Den närmare tidpunkten för anstaltens öppnande torde det lämpligen böra tillkomma Kungl. Maj:t att bestämma. Såväl engångsanslag som anslag till skolhemmets driftkostnader torde böra äskas å 1922 års stat. Sistnämnda anslags behöva emellertid under år 1922 utgå endast med hälften av de belopp, till vilka årskostnaderna ovan beräknats.

Det kan måhända visa sig erforderligt, att, innan anstalten träder i verksamhet, föreståndaren resp. föreståndarinnan tillsättes för att närmare planera verksamheten och vidtaga förberedande åtgärder. Skäligen ersättning för detta arbete lär Kungl. Maj:t i så fall lämpligen kunna bereda av tillgängliga medel.

Hemställan.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

medgiva inrättandet från och med år 1922 av en statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar ävensom från tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer, av en statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa flickor, att förläggas, förstnämnda anstalt till Salbohed i Västmanlands län och sistnämnda anstalt till Drottning Sofias stiftelses nuvarande skolhem i Vänersborg; samt vid bifall härtill bevilja

dels å tilläggsstat för år 1921 till utförande, i huvudsaklig överensstämmelse med ett av mig förordat förslag, av vissa ändrings- och reparationsarbeten m. m. vid Salbohed, till komplettering av inventarierna vid denna anstalt samt till inledande av elektrisk belysning därstädes ett reservationsanslag av 67,500 kronor;

dels ock å extra stat för år 1922

till utförande, i huvudsaklig överensstämmelse med ett av mig förordat förslag, av vissa ändrings- och reparationsarbeten m. m. vid Drottning Sofias stiftelses skolhem i Vänersborg samt till komplettering av inventarierna därstädes ett reservationsanslag av 57,000 kronor;

till avlöningar och vikariatsersättningar åt befattningshavare vid statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar ett förslagsanslag, högst, 12,125 kronor;

till bidrag till driftkostnader i övrigt vid samma anstalt ett förslagsanslag av 34,000 kronor;

till avlöningar och vikariatsersättningar m. m. åt befattningshavare vid statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa flickor under senare halvåret 1922 ett förslagsanslag, högst, 4,030 kronor; samt

till bidrag till driftkostnader i övrigt vid samma anstalt under senare halvåret 1922 ett förslagsanslag av 9,500 kronor.

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnade, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Herman Hultkrantz.